

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

T. BANKACILAR CEMİYETİNİN YAYIN ORGANLIĞINI YAPAR

Yıl : V

Ocak - Haziran 1954

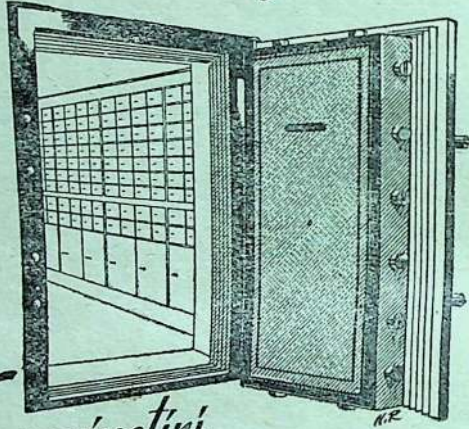
Sayı : 17 - 18

İÇİNDEKİLER

- Beşinci Yıla Girerken, Bankacılığımıza Umumi Bir Bakış ve Program Nutku . . . . . Hikmet KEYMAN
- Ticaret ve Tevdiat Bankalarında Likidite Meseleleri.
Asım Süreyya İLOĞLU
- Dünya Parası ve Para Sahasında Milletlerarası İşbirliği . . . . . Aziz KÖKLÜ
- Bankacılığımızda Gelişmeler . . . . . Aydın YALÇIN
- Uygur Türklerinde Senet ile Alış Veriş . . . . . H. Namık ORKUN
- Kredi ve Bankalar . . . . . İshak TURNAOĞLU
- Seyyah Çekleri (Travellers Chèques) . . . . . A. Muzaffer DEMİRAY
- İsviçre Bankalarında İstihbarat İşleri . . . . . Memduh GÜPGÜPOĞLU
- Konsimentoların Muayyen Safhaları ve Vesikalı Akreditifler . . . . . Orhan GÜLEN
- Mevduat Faizlerinden Vergi Alınmalı mıdır? . . . . . Nureddin HAZAR
- Belçika Bankalarında Ticari Kredi Muameleleri . . . . . Rahmi ULUDAĞLI
- Bankalarda «Sermaye Devri» ve Bununla İlgili Meseleler.
Hikmet KEYMAN
- Dünya Bankasının Gösterdiği İnkişaf . . . . . Vecdi UNAY
- Millî Plânlanma . . . . . Mentş ERTAY
- Dünya'da ve Türkiye'de Bankacılığı İlgilendiren Haberler.
Hikmet KEYMAN

EKONOMİ - BANKACILIK : (Bankacılık Siyaseti, Banka Muameleleri ve İşletme Tekniği, Bankaların Teşkilâtı, Bankacılık Hukuku) - HABERLER - ANKET - BIBLIYOGRFYA
AMELİ BANKACILIK BİLGİLERİ

Paranızın

Emniyetini

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Sağlar

1954

YILI İKRAMIYE PLANI
BAHÇELİ 30 EV

150 LİRALIK BİR KÜÇÜK CÂRİ HESAP
AÇTIRINIZ

Paranızı atıl bırakmayın Bankaya yatırmız

Türk Ticaret Bankası

Kuruluş tarihi : 1914

Kanunî Merkezi: ANKARA — İş Merkezi: İSTANBUL
Sermayesi: T.L. 11.000.000.—
İhtiyatlar : T.L. 4.051.200.—

ŞUBELER

AJANSLAR

ADANA	GAZİANTEP	SAMANPAZARI	ANKARA
ADAPAZARI	İSTANBUL	YENİŞEHİR	»
ANKARA	İZMİR	CEBECİ	»
BEYOĞLU	İZMİT	ALTUNBAKKAL	İSTANBUL
BOLU	KONYA	BEBEK	»
BURSA	SİVRİHİSAR	ÇARŞIKAPI	»
CEYHAN	TARSUS	FATİH	»
DÜZCE	TRABZON	FINDIKLI	»
ESKİŞEHİR		GALATASARAY	»
		HALICIOĞLU	»
		KADIKÖY	»
		LÂLELİ	»
		OSMANBEY	»
		ÜSKÜDAR	»
		SARRAFLAR İÇİ	İZMİR
		EŞREFFAŞA	»
		ÇARŞI	BURSA

Bu Sene Açılacak Olan

ŞUBELER

ANTALYA
MERSİN
ZONGULDAK

AJANSLAR

BEŞİKTAS
FENER
KARŞIYAKA - İZMİR
GEREDE - BOLU

- Her türlü banka muameleleri
- 500.000 liralık ikramiyeler
- Tasarruf hesapları için her ay bir ikramiye çekilişi

Ödemelerinizde çek kullanmağı adet ediniz.

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

Tesisi : 26/3/1948

Sahip ve Müessisleri : Hikmet KEYMAN - İshak TURNAOĞLU - Mesut ERDA
Neşriyatı Fiilen İdare Eden : Hikmet KEYMAN

Sayısı 150, Yıllığı 600 Kuruştur.

Neşriyat başlıca gazetelerde ilân olunur
İdare ve Yazı yeri :

Tuna Cad. Adakale Sok. No. 21 Yenışehir - Ankara — Posta Kutusu (11) Ankara
Banka hesabı : T. C. ZİRAAT BANKASI 49/4898 Ankara

Yazı İşleri : Derginin çalışma ve yazı programını ilgilendiren ve başka dergilerde çıkmamış olan yazılar kabul edilir. Dergimize gönderilen yazılar derç edilsin edilmesin iade edilmez. Meslekî eserlerden bir adet gönderildiği takdirde kontradüsü yapılır.

İlân İşleri : Bütün Bankaların ve müesseselerin ilân işleri yapılır.

Müracaat : Yazı, abone ve ilân işleri için Dergi Müdürlüğüne müracaat edilmelidir.

Bütün muhaberatın posta kutusu ile yapılması, adres ve ilân değişikliklerinin vaktinde bildirilmesi, abone paralarının banka havaleleri ile gönderilmesi rica olunur.

Türkiye Bankacılar Cemiyetinin yayın organlığını yapar
Ankara : Posta Kutusu 315

BANKA DERGİSİ'NE

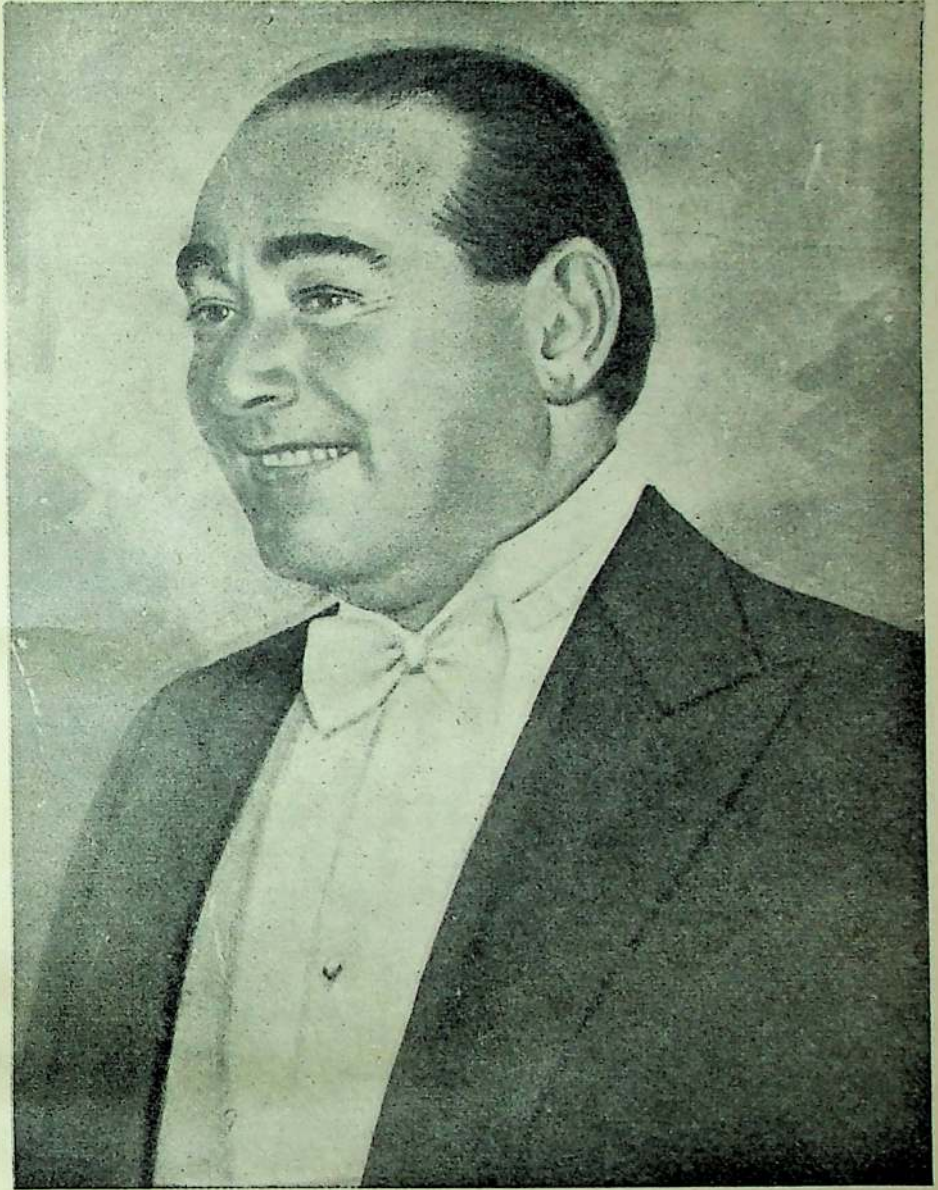
ABONE OLUNUZ !..

«Banka» Dergisi Bankaların, Bankacıların ve Bankacılığı öğrenmek isteyen memurların ve öğrencilerin, Banka müşterilerinin ve Bankayla alâkalı herkesin ve her münevverin kitaplığında bulunacak ve daima müracaat edebileceği, meslekî müşküllerini çözebileceği eserdir.

İ L Â N V E R İ N İ Z !..

«Banka» Dergisi Bankaların, Sigorta ortaklarının, ticaret evlerinin, Bankalara ait türlü büro levazımı, demirbaşları ve makineleri satan bütün kurumların ve ilmî ve meslekî yayınların en elverişli ve esash ilân ve reklâm yeridir.

Bu Hem Sizin Hem Memleketin Menfaatıdır

Demokrasimizin gzlde ve muvaffak Devlet ve siyaset adamı,
İktisadi kalkınmamızın başarıcısı

Başvekilimiz Sayın Adnan MENDERES

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

Yıl : V

Ocak - Haziran 1954

Sayı : 17 — 18

BEŞİNCİ YILA GİRERKEN

Bankacılığımıza Umumî Bir Bakış ve Program Nutku

Beşinci yıla girerken ;

Sizlere sunduğumuz bu sayımızla « Banka » beşinci neşir yılına girmiştir. Yeni mesaimiz de; çıkarken çizdiğimiz yazı ve çalışma programımızın tahakkukuna, Dergimizin mükemmelleştirilmesine, memleket ve mesleğimize hizmet esasına müteveccih olacaktır. Pek eski bir emelin gerçekleştirilmesinden ibaret olan; ve mesleğimizin ciddi bir ihtiyacını karşıladığını düşündüğümüz bu mütevazı meslek dergimizi yaşatabilmek ve mükemmelleştirip beğendirmek; hülâsa memleket ve mesleğimize hizmet eylemek, bizim için en büyük bir zevk ve mükâfattır. Okurlarımızın değeri büyük alâkalarının, çalışmalarımızın en büyük mesnet ve kaynağı olduğunu bil-hassa belirtmek isteriz.

Bankacılığımıza umumî bir bakış ve program nutku ;

1950 den bu yana millî bankacılığımızda mühim bir genişleme ve gelişme, Millî Ekonomimizi destekleyen bir çalışma müşahade olunmaktadır. Ana ve büyük bankalarımız yurdun dört köşesinde yeni şube, ajans ve bürolar açarak teşkilât ve faaliyetlerini genişletirken, bir yandan da çeşitli yeni bankalar kurularak Millî Bankacılık faaliyetimize katılmaktadırlar.

Bankacılığımızın bu önemli inkişafını rakamla şöyle ifade edebiliriz :

Banka kaynaklarının esasını teşkil eyleyen umumî mevduat yekûnu, 1950 senesi başlangıcında 989 milyon lira iken; 30.9.1953 tarihinde, % 174 bir artış kaydederek 2 milyar 716 milyon liraya yükselmiş; buna mukabil umumî kredi miktarı da, 1950 senesi başlangıcında 1 milyar 330 milyon lira iken; 30.9.1953 tarihinde % 167 nisbetinde bir çoğalış arz ederek 3 milyar 565 milyon liraya çıkmıştır. Bu rakamlarda nazarı dikkati celbedecek kadar bariz ve vazıhan kabili müşahade olan büyük inkişafın, Millî Ekonomi üzerindeki şayanı dikkat ve memnuniyet verici tesirleri gözle görülür, elle tutulur gerçek bir manzara arzylemektedir.

Bu kere Başvekilimiz Sayın Adnan Menderes program nutkunda; bankacılık ve kredi mevzuunda :

« Millî istihsali artırmağa matuf gayretlerin ve bileümle iktisadî faaliyetlerin müsait kredi imkânlarına, sağlam esaslar üzerine kurulmuş kuvvetli ve mazbut banka hizmetlerine ihtiyaç arz etmekte olduğu malûmunuzdur. İstihsale sermaye yatırımlarının teşviki ve millî tasarrufun istihsal faaliyetlerine tevcihi için Bankalar Kanunu ile menkul kıymetler ve kambiyo borsaları mevzuatının bu yeni anla-

yılla ele alınmasını, ve bilhassa sanayi erbabı ve madencilerle, denizcilerimizin kredi imkânlarına kavuşturulmasını icabettirmektedir. Gerek bu sahaların ve gerek diğer istihsal ve iş kollarının ihtiyaçlarını gözönünde tutarak hazırlanacak olan yeni kanun tasarıları önümüzdeki devrede tetkik olunacaktır.» beyanında bulunmuşlardır ki, bu görüş ve düşünüş bankacılık sanatının hakikî bir akis ve ifadesidir. Zira, Bankacılığın teşkil ve idaresinde (Bankacılık siyaseti, Banka muameleleri ve işletme tekniği, bankaların teşkilâtı ve bankacılık hukuku) olarak sayılan esas meselelerinin başında, «Bankacılık siyaseti» gelir. Bankacılık siyaseti deyince, (memleketin millî ekonomi siyaseti, bankacılık mevzuatı, Merkez Bankasının nizamât ve siyaseti, piyasaların ticarî örf ve âdetleri, memleket ve piyasaların tasarruf ve sermaye gücü, devletin malî vaziyeti ve siyaseti) gibi karakter ve istikametini çizen işletme dışı faktörlerden meydana gelen bir memleketteki genel banka siyaseti, ve her bankanın teşekkül maksadına ve gayesine göre takip ve tatbik edeceği hareket ve çalışma tarzı anlaşılır.

Burada bankacılık siyasetini çizen memleketin millî ekonomi siyaseti âmilî üzerinde durmak isteriz. Millî Ekonominin düzenlenmesine ve kalkınmasına, iktisadî faaliyetin seyir ve harekâtına âmil olan unsurlardan biri de, kredi ve bankacılıktır. Bu itibarla bankalar, çalıştıkları memleketin ekonomik siyasetine ve ekonomisinin ihtiyaç ve gidişine uygun bir çalışma ve kredi politikası takip ve tatbik eylemek zorundadır. Esasen bugün devletler muhtelif tedbirlerle bankaların kredi siyasetlerine müdahale ederek faaliyetlerini muayyen istikametlere sevk ve tevcih edebilmektedirler. Bilhassa bankalar için son ikraz mercii olan Merkez Bankaları bu sahada mühim bir rol oynamaktadırlar. Bu keyfiyetin Millî Bankalar için, bir memleket vazifesi olduğu hassaten belirtilmeğe şayandır. Bu itibarla bankayı, millî ekonomide deruhte eylediği özel mevki ve vazifesi bakımından, sadece kazanç gayesi takip eyleyen alelâde bir ticarî teşebbüs saymak doğru değildir. Belirttiğimiz yüksek mevki ve vazifeleri dolayısıyla bankalar; faaliyetlerine buna göre bir istikamet vermek ve hususî bir siyaset takip eylemek mecburiyetindedirler. Program nutkunun şayanı dikkat bir tarafı da, ikraz ve yatırma bankacılığına hususî bir ehemmiyet atfedilmiş olmasıdır. Yeni Bankalar Kanununun bu konuda ne gibi prensip ve hükümleri ihtiva edeceğini ve Millî Bankacılığımıza bu noktadan nasıl bir şekil ve istikamet vereceğini bilmiyoruz. Bu sebeple şimdiden bu hususta mütalâa serdeylemek mevsimsizdir. Şu kadarını söylemek yerinde olur ki, memleketimizin ve ekonomimizin bankacılıktan beklediği en önemli nokta da budur. Zira ekonomik kalkınma deyince istihsal kalkınması bahis mevzuudur; ve memleketimiz de buna muhtaçtır. Bankaların; ticarî banka muameleleriyle yalnız ticareti finanse eylemeleri bu maksadı sağlayamaz. Hazırlanacak olan yeni tasarı ve mevzuatın her hâlde memleket, millî ekonomi ve bankacılığımız için en hayırlı ve faydalı olacağına tamamen kani bulunuyoruz.

Yukarıda belirttiğimiz program nutkundan memleket ekonomisi ve bankacılığı için yeni bir devrenin başladığını memnuniyetle müşahade ederken, bunun memleketimiz ve bankacılığımız için hayırlı ve başarılı olmasını da candan dileriz.

Hikmet KEYMAN

Ticaret ve Tevdiat Bankalarında Likidite Meseleleri(*)

Yazan: Asım Süreyya ILOĞLU

Mevduat ve «acceptation» lardan sonra, müşterilere açılan fakat bunlar tarafından henüz kullanılmıyan krediler daha doğrusu kredi vaidleri hakkında da bir kaç kelime söyliyelim : Hesabı cari açılması şeklinde tahakkuk etmesi icabeyliyen bu kredi vaidleri de banka için birer taahhüt ifade eyler. Müşterilerin bu kredi vaidlerinden, Bankanın daha bir çok sebeplerden dolayı para bakımından sıkışık bulunduğu bir zamanda istifade etmek istemeleri pek muhtemeldir. Filhakika Alman Bankacılık sisteminde cari usul ve şartlara göre, bu mevzuda müşteriler üzerinde tesir icra etmek için bazı imkânlar mevcuttur. Bundan başka, müşterilerin bu kredi vaidlerinden faydalandıkları zaman, ekseriyetle banka için de, bu gibi vaziyetlerde kullanılabilir likit aktifler de meydana gelir. Bu yolda bir vaziyet «kredi açma» şartlarına göre, bankaca münhasıran müşterinin elinde bulundurduğu poliçelerin iskontoya kabul edilmesi şartı koşulumuş olduğu, yahut bankanın «acceptation» nu vermediği taahhüt etmiş bulunduğu zamanlarda hasıl olur.

Banka için yukarıda saydığımız bütün kurtarıcı imkânlara rağmen, müşterilere açılması vad edilen krediler meselesinde mühim bir mevzu karşısında bulunuluyor demektir. Bu hususun banka bilançosunda yer almaması ehemmiyetini hiç bir zaman küçültemez. Bu bahsimizde son bir kade me olarak, bazı bankalar için hususî bir önem arzeden taahhütler üzerinde, yani bizzat obligasyon çıkarmak suretiyle Bankaların altına girdikleri taahhütler üzerinde duracağız.

Almanya'da bu nevi teşekküllerin başında bir Pfandbrief inSTITUTE rehlinli borç senedi çıkaran bankalar gelir. Bu nevi tahvillerin ihracında, bankalar, muayyen faiz ödeme taahhütleri haricinde olarak, belli vadelerde, tahvillerin kısmen ödenmesini taahhüt etmekle beraber, zamandan evvel ödemelerde bulunmak hakkını da muhafaza ederler. Halbuki tahvilleri ellerinde tutanların böyle bir talepte bulunmağa hakları yoktur. Vadelerin hululünde ödenmesi icabeden tahvillerin bedelleri hakikaten bankanın hesabından çıkar. Bu mevzuda bir az evvel de bahsettiğimiz üzere «pasif» ile «aktif» arasında vade mutabakatı temininden ibaret olan Bankacılığın altın kaidesi¹den uzaklaşma, ancak bankanın aynı ölçüde yeni emisyon yapması mümkün olduğu hallerde caizdir. Bu imkân da filiyatta mevcut olmadığından ödeme zaruretinin icabettireceği hal ve şartları daima hesaba katmak lâzımdır.

5 — Aktif hesaplar : Bir bankanın altına girdiği çeşitli taahhüt ve külfetlerin nevi ve mahiyetlerine göre, Bankacıdan istediği «ihtimam ve dikkat» hususlarını yukarıdaki satırlarda incelendikten sonra, şimdi şu suali soracağız :

Muhtelif aktifler diğer bir ifade ile bilançonun aktif sütununda yer alan çeşitli fasıllar, nevi ve mahiyetlerine nazaran böyle bir Müessesenin ödeme kabiliyeti²in muhafazasına ne dereceye kadar hizmet ederler; yahut bu suali kısaca şöylece vazedebiliriz : Bankanın muhtelif aktif fasılları ne dereceye kadar «likit» dirler. Burada bahis mevzuu olan cihet, yalnız vadelerin «gelmesi» itibariyle hasıl olan bir

(*) (Geçen sayının devamı).

likidite değil, aynı zamanda bu aktifleri başka yollardan da «kıymetlendirme» imkânının sağladığı likiditedir (*).

Kasa mevcutları :

Banka aktiflerini, likit olmak vasıfları bakımından bir sıraya koymak istediğimiz zaman, en seyyal kıymet olarak Bankanın «para» mevcudu ele alınır ve buna teşebbüs olunurken kasada mevcut para ile Merkez Bankası nezdinde mevcut olup, her zaman paraya çevrilmesi mümkün olan alacak hesabı aynı hizmete tutulur. Şu kadar var ki banka buhranları etrafında yapılan incelemeler, Bankaların tediyeye kabiliyetlerinin muhafazası bakımından «para» mevcutlarından doğrudan doğruya yardımlar sağlanamadığını göstermiştir. Böyle bir halin Almanya'da tecelli etmesine sebep, Alman Bankalarının haddizatında çok az «likit» para bulundurmayı adet edinmiş olmaları, ve bunlara da esasen gündelik muamelelerinin sevk ve idaresi için muhtaç bulunmalarındır. İngiliz Bankalarında ise, Alman Bankalarında gördüğümüz nakit mevcuduna, bu memlekette adeta «el dokunmaz» bir varlık nazariyle bakılmış olmasından, ve bu mevcudu Bankanın şöhretine halel getirmek için daima muhafaza etmek icabeylediği zannedilmesinden ileri gelmiştir.

Şu halde nakit mevcuduna bilhassa likit bir aktif nazariyle bakmak istenilirse, bunun ancak gündelik muamelelerin icabettirdiği kısmın üstünde kalan kısım olabileceğini yahut meselâ İngiltere'de olduğu gibi ananevi kasa mevcudunu, yahutta kanunî müeyyidelerin icabettirdiği kısımları aşan kısımlar olabileceğini söylemek lâzımgelir.

Diğer Bankalar nezdindeki mevduat :

«Para» mevcudundan sonra, ciro bankaları, yahut diğer kredi Müesseseleri nez-

dindeki alacakları saymak lâzımdır. Mesele tasarruf sandıkları^{ın} ciro merkezlerindeki alacaklarını hatırlıyalım. Bu alacaklar, Banka yolile tediyeye muamelelerinin icrası bakımından, umumiyetle Merkez Bankası nezdindeki alacak gibi aynı hizmeti görürler. Bankalar, diğer kredi müesseseleri nezdinde yapmış oldukları tevdiata da bunları kısa vadeli olarak icra etmiş buldukları takdirde — hemen el atabilirler. Şu kadar var ki bu bahsimizin ilk kısmında, yani pasif hesaplara müteallik olan kısmında, Bankalara tevccüh eden külfetlerin mahiyetlerini tetkik ederken, Bankaların yekdiğerlerine yaptıkları tevdiatı ele alarak bunlar meyanında geri gelmesi bazı kayıt ve şartlara bağlı mevduat olabileceğini söylemiş idik. Bu kayıt ve şartlar, alâkalı kredi Müesseseleri arasında takarrür ettirilir. Şayet bu paralar, bir Banka tarafından, diğer bir Bankaya «likidite» ihtiyatı, yahut kısa vadeli bir yatırım halinde düşünülerek konulmuş, aradaki şartlar da buna göre tesbit edilmiş ve nihayet bu tevdiat, bu işe uygun bir müesseseye yapılmış ise, bu takdirde, bu tevdiatın son derece likit olduğunu ve bu bakımdan hemen kasa mevcutlarının yanında yer aldığını söylemek icabeyler. Yabancı Bankalara yapılan tevdiat dahi, likidite noktaî nazarıdan memleket bankalarına icra olunan tevdiatın arzettiği kıymeti ifade eder. Hattâ bazı cihetlerden daha kıymetli de olabilir. Ancak bunun için iki Müessese arasında tevdiatın geri çekilmesini takyit eden bazı şartların kararlaştırılmamış bulunması lâzımdır. Bu yolda takyit edici şartlar meselâ bir Bankanın diğer yabancı bir banka nezdinde müşterileri lehine daimi surette acceptation kredisi kullandığı ve bu yüzden o bankada devamlı bir tarzda mühim miktarda mevduatı olması icabettiği zaman konur.

Ticari senet cüzdanı :

Geçmiş seneler zarfında likidite mevzuu etrafında ileri sürülen mütalâa ve mülahazalar arasında ticari senet cüzdanı en büyük mevki almıştır. Ticari senedin «likit» sayılmasının ilk sebebi, senedin haiz olduğu hukukî mahiyetin, vadenin hulu- lünde, sened üzerinde yazılı meblağın öde-

(*) Bu likiditelerden, ilkinе hikiki likidite, ikincisine de «sun'î likidite» ismi veriyoruz. Ticari senetler vadelerin hululünde kendi kendilerini tasfiye etmeleri suretiyle hakiki likiditeye sahip olduklarını gösterdikleri gibi meselâ reeskonta götürülmeleri suretiyle «sun'î likidite» ye de sahip olduklarını gösterirler.

mesini sağlayabilmesidir. Bundan başka, Banka ticarî senet cüzdanına koyacağı senetleri — bunların vade tarihlerine göre, münasip bir seyir takip etmelerini düşünerek, buna göre kabul edecek olursa; bu suretle mütemadiyen yeni vadelerin hululünü bekler; bu hal de kendisine bir likidite sağlar. Ticarî senetleri bu hakikati ve kendi öz bünyelerinden doğan likidite kabiliyetinden¹ maada, üstün bir derecede olmak üzere, sun'î, vasıtah olarak bir likiditeye daha maliktirler. Bu cihet de Emisyon Bankası Kanuniyle, bu bankanın tatbikattaki hareket tarzından neş'et eyler. İyi bir ticarî senet cüzdanına sahip olan Banka, fevkalâde zamanlar müstesna olmak üzere, Emisyon Bankasının reeskotundan da faydalanabilir.

Hisse senedi ve tahvilâtı cüzdanı :

Likidite bakımından hisse senedi ve tahvilât cüzdanı hakkında — bir az evvel üzerinde durduğumuz ticarî senet cüzdanının hilâfına olarak — tek bir hükme varmak mümkün değildir. Ekserisi orta ve uzun vadeli olan bu tahvillerin «hakiki likidite» kabiliyetleri azdır. Fakat bunların «Sun'î» veya dolayısıyla bir likidite kabiliyetleri vardır ki, bu da, bunların ya piyasada satılmaları veya Merkez Bankasına rehin edilmeleri imkânıyla hasıl olur. Ancak piyasada satış imkânı göz önüne alınırken, Bankanın kur farkından ileri gelebilecek bir zarara duçar olabileceği unutulmamalıdır. Ekseri batı memleketlerinde yapılan tecrübeler, iktisadî buhraⁿ devrelerinde, bazı Bankaların, tediyet kabiliyetlerini muhafaza etmeğe ve kuvvetlendirmeğe en ziyade muhtaç oldukları devrelerde, nezdlerindeki hisse senetleri ve tahvilleri piyasaya sürmek imkânının kalktığını yahut bu cihetin büyük zararları gözönüne almak suretiyle tahakkuk edebildiğini göstermiştir. Hakikaten böyle devrelerde, paraya tekrar kavuşmak için, yalnız müferrit bir kaç banka elinde bulundurduğu kıymetli evrakı satmak istemez. Bir çok bankalar, aynı sebebin sevk ve tesiriyle hareket edeceklerinden piyasada satış imkânları ya azalır. Yahut arada büyük kur farkları hasıl olur. Ancak Merkez Bankasının lüzumu halinde «açık piyasa» siyase-

ti takip edeceğini ve piyasaya müdahale edeceğini kabul edersek, bu tahvillerin² elden çıkarılma kabiliyetleri hakkında daha müsait hükümlere varabiliriz.

Borsa Kredileri :

Bankalar tarafından borsa muameleleri icrası için açılan kredilere — Alman Bankacılık âleminde yerleşmiş bir tâbir ile — borsa kredilerine umumiyet itibarıyla likit birer yatırım nazarile bakılır. Bu kabül kredileri Almanya'da Banka bilânçolarında kısmen report kredilerinde, kısmen rehiⁿ mukabili kredilerde, kısmen de borçlu carî hesaplarda bulmak mümkündür.) Bu nevi krediler, kısa vadeli olarak verilir. Bu itibarla müferrit Bankalar, bu yatırımları kolaylıkla paraya çevirebilirler. Bu hal bilhassa Bankaların elinde, suhuletle satabilecekleri bir rehin bulunursa, tahakkuk eder. Bundan başka Bankaların rehin olarak kabul ettiği, gerek «report» muamelesi dolayısıyla aldığı hisse senetleri ve tahvilleri bizzat kendisi de başka bir Müesseseye rehin edebilir. Şu halde bu mevzuda «sun'î likidite» de mevcut demektir. Şu kadar var ki, bir çok bankalar, aynı zamanda borsa kredilerini azaltmak isterlerse, vaziyet çok değişir. Bu takdirde Banka sahasındaki buhranı, hemen bir borsa buhranı da tetkik eder. Yalnız Bankalarda kur farklarından ileri gelen bir ziyan meydana gelmesiyle kalmaz. Aynı suretle tahvilât karşılığı açılmış kredilerde de kendisini gösterir.

a) İktisadî muameleler için açılan krediler :

Şimdi muhtelif nevi ve mahiyetteki «iktisadî kredileri» birer, birer ele alalım.

a) Ticarî emtia mukabili avanslar :

Bunlar arasında evvelâ ticarî emtia mukabili yapılan avans muameleleri üzerinde duracağız. Bankanın bu mevzuda açtığı krediler, kısa müddetler zarfında neticelendirilecek muamelelerin finanse edilmesinden ibaret olduğu takdirde, bu kredilerin hakiki likiditeleri ticarî senetlerin likidite kabiliyetlerinden hemen pek az geri kalır. Fakat ticarî senelerde gördüğümüz «sun'î likidite» bunlarda mevcut değildir. Dünya buhranı, bu nevi kredilerin

uzun müddetle devam ettirilmeyip, zaman zaman azaltılması icap eylediğini göstermiştir. Bu konu ile ilgili olarak şu nokta da hiç bir zaman hatırdan çıkarılmamalıdır. «Emtia mukabili avans» muamelelerinde o nevi kredilerde gizlenmiş olabilir ki bu kredilerin iktisadî malların seyir ve hareketleriyle hiç bir alâkaları bulunmaz. Bunlara daha ziyade yatırım kredisi nazariyele bakmamız icap eyler. Bu krediler, şekil itibariyle kısa vadeli olarak verilmiş olsalar dahi, bu gibi hallerde bunların likiditelerini başka bir noktaî nazardan mütalâa eylemek lâzımgelir.

b) Mevsim Kredileri :

İktisadî krediler arasında bir devreyi, diğer bir devre ile birleştirmek ve bu iki devre arasında hasıl olan para sıkıntısını karşılamak maksadile açılan krediler üzerinde de durmak icabeder. Mevsimler arasında kendisini hissettiren para darlıklarını bertaraf edebilmek için açılan krediler bu nevidendir. Bu kredilerde, umumiyetle bir devre zarfında tavsiye olunmalıdır. Bunlarda da hakiki «likidite» tıpkı ticarî senetlerde olduğu gibidir. Buna mukabil, ticarî senetlerde yapılmış bulunan yatırımların arzettikleri «sun'î likidite» bunlarda mevcut değildir. Yani bunların başka Müesseselere seyir ve intikal ettirilmesi mümkün olmaz. Aşağıda izah edeceğimiz krediler gibi, bu nevi krediler de bilançolarda borçlu hesaplarda yer alırlar.

c — İşletme sermayesini tamamlamak için açılan uzunca vadeli krediler :

Mevsim kredilerini bir tarafa bırakacak olur isek, bazı Müesseselerin işletme sermayelerinde görülen uzunca vadeli bir noksan örtmek maksadile açılan krediler hakkında nasıl bir hükme varalım? Eğer bu sualimizle, bir az sonra ele alacağımız yatırım kredilerini istihdaf etmiyor isek, bu takdirde yukarıdaki maksatla bize borçlanacak teşebbüsün zaruret halinde bir miktar azaltılması mümkün, kâfi derecede likit bir aktife malik bulunduğunu düşünerek hareket etmemiz icap eyler. Mesele böyle bir teşebbüsün faaliyetini devam ettirebilmek için kat'î surette lüzumlu bu-

lunan asgari mal stokundan fazla bir sto-ka malik olduğunu tasavvur edebiliriz. Böyle bir vaziyet içinde, açılmış bulunan kredilerin «sun'î likidite» ye malik olduklarını ve bunun zarurî olarak «ticarî sene» likiditesinden daha az olacağını kabul etmemiz için hiç bir sebep yoktur. Aradaki fark bu mevzuda, senette olduğu gibi yalnız vade bakımından tam bir emniyetin mevcut olmamasından, diğer bir ifade ile açılan kredinin hangi tarihte behemehal para olarak geri geleceğinin emniyetle bilinmesinden ibarettir.

d — Yatırım - envestisman kredileri :

Bankalar tarafından dış görünüşleri itibariyle, buraya kadar saydığımız kredilere benzer şekillerde verilen fakat müşteriler tarafından yatırımlar — envestismanlar icrası için alınan krediler, bir çok noktaî nazar ihtilâflarına sebep olmuş bir mevzu teşkil eder. Müşteriler bu nevi kredileri, yatırımlar yapılması, yani işletme tesisleri vücude getirilmesi maksadile talep ederler. Bu nevi kredilerin hakiki likidite» leri, şimdiye kadar saydığımız kredi nevelerinde görülen «hakiki likidite» kabiliyetine nazaran umumiyetle daha çok az olduğu gibi, bunlar için «sun'î likidite» ise hiç bir zaman düşünülemez. Birinci Dünya harbinden evvel, Alman kredi Bankaları tarafından yatırım — envestisman kredileriyle hisse senedi ve tahvil ihracı muameleleri arasında sıkı bir irtibat teessüs etmiş idi. Evvelâ yatırım kredileri açılır, ve bunu müteakip ilk fırsatta hisse senedi veya tahvil ihraç edilerek yatırım kredileri kapatılırdı. Bu yolda imkânların hasıl olması sayesinde de, yatırım kredileri, öz mahiyetlerinin bir icabı olmyarak, sun'î bir surette kısa vadeli krediler halini alırlardı. Ancak gerek sermaye piyasasının vaziyeti, gerek hükümet tarafından bu sahada alınmış bazı tahdit edici tedbirler dolayısıyla tahvil ihracı mümkün bulunmaz, yahut böyle bir teşebbüse girişmek isteyen iktisadî teşebbüsün hukukî şekli, bünyesinin küçüklüğü bakımlarından böyle bir imkân tasavvur olunmazsa acaba, bu gibi hallerde yatırım kredilerinin likiditeleri nasıl bir hal arzeder? Almanya'da bu konuda yapılan tecrübeler, yatırım kredilerinin likidite durumlarının, ötedenberi haiz

oldukları fena şöhrete nazaran bir az daha iyi olduğunu göstermiştir. Filhakika, bu sahada büyük ölçüde, kısa vadeler dahilinde bir paraya dönüş mümkün olmakla beraber, son dünya iktisadî buhranı esnasında görüldüğü üzere, zamanla bu kredilerin nihayet kapatılması mümkün olmaktadır. Şu kadar var ki muayyen tesisler vücade getirilmek üzere krediler verildiği takdirde, bu kredilerin bu tesisler amorti edildiği nisbette geri ödenebileceği gibi bir vaziyet yoktur. Bilâkis kredinin kapanması, borçlunun sahip olduğu likit vasıtaların umumî heyetile sağlanır. Bu imkân da, bir taraftan teşebbüsün kârlarından, diğer taraftan kazanç yoluyla temin edilen ve yeniden ikame işlerine tahsis olunmayan amortismanlardan ve nihayet mal stoklarının azaltılmasından hasıl olur. Ağır iktisadî buhran devrelerinin, — bu kabil borçların azaltılmasına imkân veren zamanlar olduğu — tecrübe ile anlaşılmış bulunduğu nazaran, bu kabil kredilerin likiditesi mevzuunda ötedenberi bizlerde yerleşmiş bulunan mülâhazaların biraz düzeltilmeğe muhtaç olduğunu anlarız. Bu konuda «sun'î likidite» nin hiç bir suretle akla getirilemeyeceğini ayrıca söylemeğe lüzum olmasa gerekir.

e) Âmme Müesseselerine açılan krediler :

«Borçlular» faslında ekseriya âmme müesseselerine açılan krediler de mevcuttur. Bu kredilerin hakikaten kısa vadeli bir kredi mahiyetini taşımaları ve bunlardan faydalanan makamlar tarafından yakın bir gelecekte temin olunacak bir hasılat fazlasıyla kapatılmaları lâzımdır. Yapılan bir çok tecrübeler, ekseriya böyle bir ihtimâl olmadığı halde dahi, bu kabil kredilerin açıldığını göstermiştir. Ticarî ve sınaî müesseselerde, envestismanlara gidilmediği yahut elde mevcut stoklar bir derece azaltıldığı takdirde, kredilerin zamanla karşılanması mümkün olduğu halde, âmme müesseselerinde bu kabil ihtimallerin varit olmaması yüzünden kredilerin donması tehlikesi mevcuttur.

f) İpotek Kredileri :

İpotek kredilerinin haiz oldukları

«likidite» kabiliyetinin pek mahdut olduğunu kabul etmemiz lâzımgelir. Malûm olduğu üzere ipotek kredileri uzun vadeli kredilerden sayılırlar. Elde bulunan ipoteklerin satılması ekseriya mümkün olmaz. Böyle bir ihtimal, bir çok defalar, büyük zararlara katlanılmak suretiyle tahakkuk ettirilebilir. Yahut uzun müddet bir meraklısının çıkmasına intizar eylemek icabeder. Bütün bu söylediklerimizden varacağımız hüküm ipotek kredilerinde «sun'î likidite» nin pek zayıf olduğu merkezinde olaktır. Amme Müesseselerine uzun vadeler dahilinde açacağımız krediler hakkında varacağımız hüküm de bundan pek farklı olmayacaktır.

g) Arazinin likidite kabiliyeti :

Muhtelif iktisadî malların, likidite kabiliyetleri itibariyle bir «hiyerarşi» listesi hazırlıyacak olur isek, bunda, bir az evvel temas ettiğimiz bütün mevzulara nazaran, toprağın en dün derecede yer aldığını söylememiz lâzımgelir. Bu cihet ister, tizim kendi iş konumuzla ilgili toprak için olsun, ister başka topraklar için olsun, hep aynıdır.

BATI ALMANYA'DA BANKALAR'DA LİKİDİTE MESELESİ

Üçüncü Reich Hükûmeti zamanında tatbik mevkiine konulan 1934 tarihli Alman Kredi Kanunu, Federal Almanya Cumhuriyeti Hükûmeti tarafından da hemen aynen tatbik olunmaktadır. Bugünkü federal Alman Hükûmeti de, bu kanunu, diğer bir çok Alman kanunları gibi tamamen benimseyerek kendi hudutları içinde yürürlüğünü ilân etmiş ve yalnız, yine aynı kanunun hususî talimatnamelere bıraktığı muayyen mevzularda ehemmiyetsiz bazı değişiklikler icra etmiştir.

1934 tarihli Alman Kredi Kanunu, Almanya'da yetmiş senelik bir Bankacılık ananesine nihayet veren ve kredi mevzuunun bir çok cepbeleri için olduğu gibi, bilhassa Bankaların likiditeleri bakımından da oldukça değişik esaslar vazedene bir kanundur. Bu değişiklikleri icabettiren sebepleri, bundan evvel, yine bu mevzua temas

eden bir yazımızda şu cümlelerle ifade etmeğe çalışmış idik. (*)

«1934 tarihli Alman Kredi Kanununu, gerek muhteva itibariyle, gerek vazîi kanunun istihdaf ettiği maksat ve gaye bakımından lâyikeyle anlayabilmek için, Alman iktisadiyatının geçen yüz yılın ortalarından başlayarak birinci dünya savaşının çıktığı tarihe kadar takip etmiş olduğu seyri gözönünde canlandırmak lâzımdır. Hemen yetmiş yıl süren bu müddet içinde Almanya, iktisadî faaliyet bakımından büyük bir gelişme göstermiş, çok geniş ölçüde sanayileşmiş, Alman Endüstrisi ve ticareti Avrupa memleketlerinde ve deniz aşırı ülkelerde, hemen bütün dünya ile boy ölçüşecek bir seviyeyi bulmuştur.

Almanya'nın iktisadî yapısını tamamen değiştiren ve bu memlekete, o zamanki şartlara göre rakiplerinden daha üstün bir sınaî istihsal kudret ve kabiliyeti temin eden bu kalkınma devresinde Alman Kredi Bankaları cidden büyük bir rol oynamışlar, ve bu inkişaf ve itilâda birinci derecede âmil olmuşlardır.» Acaba Alman Bankaları, bu büyük rolü nasıl oynamışlardır? yukarıda bahsettiğimiz yazıda, bu konu dahi etraflı bir surette ele alınmıştır. Biz, burada bu suali kısaca cevaplandırmağa çalışarak şöyle diyeceğiz :

Alman bankaları, yalnız kısa vadeli, yani iktisadî malların istihalleriyle, ticari sahada seyir ve intikallerini temin eden krediler açmakla iktifa etmemişler, belki aynı zamanda, geniş ölçüde sanayileşme yolunu tutmuş olan bir memleketin muhtaç bulunduğu uzun vadeli yatırım kredilerini de sağlamağa çalışmışlardır. Bu maksadın temini için bu bankalar, ellerinde bulunan malı, imkânların, büyük bir ekseriyet itibariyle kısa vadeli olmasına rağmen, bankacılık tekniği bakımından cüretkârane sayılması icabeden bir hareketle uzun vadeli krediler açmışlar, fakat bir müddet sonra, sermaye piyasalarına hisse senetleri ve tahviller plâse etmek suretiyle, kısa vadeli kredileri örtmek ve bunları uzun vadeli istikrazlara çevirmek imkânını

bulmuşlardır. Bankacılığın haddizatında çok doğru olan teknik esaslarından bir nevi uzaklaşma sayılması icabeden bu hareket tarzı 1914 yılına kadar devam etmiştir. Yine yukarıda işaret ettiğimiz yazımızda bu konuyu şöyle izaha çalışmış idik.

«Şu kadar var ki normal seyyaliyet prensiplerine karşı gösterilen bu aykırılıklar, ekseriyetle kısa devrelere inhisar etmiş, sermaye piyasalarından imkân görüldükçe istifade edilerek esham ve tahvilât çıkarılması ve halka satılması suretiyle bidayette sınaî müesseseler tarafından uzun vadeli işlere yatırılan kısa vadeli Banka hesabı carilerinin hemen tamamen tasfiyesine gidilebilmiştir. Bundan başka, bir az evvel işaret ettiğimiz üzere, daimî bir inkaşaf halinde bulunan iktisadî bün-yede görülen dinamizm ve elastikiyet, işlenen kredi hatalarından, yanlış sermaye yatırımlarından hasıl olan yaraların kolayca tedavisini mümkün kılacak fırsatlar yaratmış ve bunların devamlı ve tesirli bir şekil almasına meydan vermemiştir. **

Buraya kadar söylediklerimizden anlaşılmalı olacağı veçhile Alman banka sistemi - klasik bankacılık usullerinden tamamen ayrılarak kısa vadeli mevduatı, uzun vadeli işlerde kullanmak cesaretini göstermiş ve Alman sanayiinin inkişafına büyük hizmetler ifa etmekle beraber, likiditesini ve kendi öz yapısını zaman zaman, zaman derin zaafı düşürmüştür. 1930 senesi yaz mevsiminde patlak veren Alman Bankaları buhranı böyle bir zaaf devresinin mahsulüdür. Bu zaaf bilhassa şu üç noktada tebarüz ediyordu.

a — Alman Bankaları kendi öz kaynaklarıyla (sermayeleri, ihtiyat akçeleri ve karşılıklarıyla) kısa ve uzun vadeli an-gajmanları arasında muayyen bir nisbetin mevcut olmasına dikkat etmiyorlardı.

** 1914 senesinden, yani Birinci Dünya Harb'i-nin başlamasından itibaren en mühim Alman bankalarının gelişlerini kapamak mecburiyetinde kaldıkları, 1931 senesenc kadar olan devre hakkında Ziraat Bankası mecmuasındaki aynı makaleye müracaat olun-sı tavsiye olunur.

Banka Mecmuası No. 8 Yıl 1947 ;

(*) T. C. Ziraat Bankası mecmuası - No. 8 Sahife 197

b — Alman Bankaları kâfi derecede likit bir durum muhafaza etmiyorlardı.

c — Para piyasasında kullanılması lâzımgelen para ile sermaye piyasasına ait paraları yekdiğerlerine karıştırıyorlar, ve bu iki nevi piyasa arasında icap ettiği veçhile bir tefrik yapmıyorlardı. İşte 5 Aralık 1934 tarihli Alman kredi kanunu, sağlam bir bankacılık ve kredi esaslarının tekrar kurulması maksadiyle hazırlanmıştır.

1 — Öz kaynaklar ile Bankanın üzerine aldığı kısa ve uzun vadeli angajmanlar arasındaki nisbetler;

Alman bankalarını, taahhütlerini ifa edemez bir duruma sokan 1931 buhranına kadar bu müesseselerde öz kaynaklar ile yine bu müesseselerin tekabül ettikleri her türlü külfet ve vecibeler arasındaki nisbetler, öz kaynaklar aleyhine tamamen bozulmuş idi. Yeni kanunun hükümlerine göre, her kredi müessesesi, Bankalar murakabe dairesinin (*) hazırlıyacağı talimat dairesinde kendi öz vasıtalarıyla üzerine almış bulunduğu taahhüt ve vecibelerin Umumî Heyeti arasında muayyen bir nisbet gözetmek mecburiyetindedir.

«Bu suretle kredi müesseselerinin bün-yeleri kuvvetleşerek bunların sermayeleri, yavaş, yavaş her türlü kredi muamelelerinde mündemîç bulunan tehlikelere karşı bir garanti kuvveti teşkil edecek ve her zaman vukuu kuvtemel zararlara — mudilere aksettirmeden— tahammül edebilecektir. Banka bünyelerinin dahilen kuvvetlendirilmesi demek olan bu keyfiyet bütün bir kredi sisteminin iyi işliyebilmesi için ilk şart olarak telâkki edilmiştir. Böyle bir durum mudilerin geniş ölçüde ve birden para çekmeleri ihtimalini de karşılamak için ayrı bir tediye hazırlığı ifade etmektedir.

Kredi kanununun onbirinci maddesinde şöyle denilmektedir :

a — Tevdiat hesaplarından;

b — Tasarruf tevdiatından,

c — Müşterilerin hesabı carilerinden

d — Müşteriler nezdinde üçüncü şahıslar tarafından kullanılan kredilerden

e — Nostra taahhütlerinden

f — Bankanın üzerine kabul için çekilmiş olan poliçeler ile bizzat bankanın tanzim ve keşide ettiği poliçelerden

İleri gelen taahhüt ve vecibelerin umumî heyeti;

16 ıncı maddenin birinci ve ikinci fıkralarında gösterilen likit vasıtalar çıkarıldıktan sonra, Bankayı taahhüt altına alan sermayenin, Bankalar murakabe komisyonunca tesbit edilecek muayyen mislini geçemez.

Bankalar kredi dairesi

a — II inci maddenin birinci bendinin (e) fıkrasında gösterilmiş olan taahhütleri, umumî taahhüt ve vecibeler arasından çıkarmağa ve aynı suretle kefalet kabulünden ve ciro mes'uliyeti de dahil bulunmak üzere diğer her nevi taahhütlerden mütevellit vecibeleri umumî taahhüt ve vecibeler meyanına sokmağa,

b — Umumî taahhüt ve vecibeler (II inci madde bend 1) ile Bankayı taahhüt altına alan sermaye arasındaki nisbeti münferiden her kredi enstitüsü için veya kredi enstitülerinin nevine veya kredi enstitüleri grubuna göre birbirinden farklı olarak hesap etmeğe selâhiyetlidir. Bununla beraber, umumî taahhüt ve vecibeler (II inci madde bend 1) 16 ıncı maddenin birinci ve ikinci fıkralarında yazılı likit vasıtalar çıkarıldıktan sonra, bütün kredi müesseselerinde Bankayı taahhüt altına alan sermayenin beş misline kadar çıkarılabilirler.

2 — Likidite mevzuu (*)

a) Para likiditesi (*)

Alman bankalarında görülen büyük bir noksan da, bu müesseselerin likiditelerine kâfi derecede ehemmiyet vermemeleri idi. Ne kâfi derecede para likiditesi bulduruyorlar, ne de ikinci likiditeye gerekli ehemmiyeti veriyorlardı. Yukarıda bahis mevzuu ettiğimiz yazının bu mevzua ait kısmından şu cümleleri hulasaten naklediyorum.

(*) Ziraat Bankası mecmuası — aynı yazı — Mecmua No. 1947/8

«Bilhassa son otuz senedenberi kuvvetlenen bir teamül neticesinde Alman Bankaları likiditelerini «Reichsbank» 'ın kredi yardımlarına güvenerek cidden az bir miktarda ve yabancı memleket Bankalarının likidite nisbetleriyle mukayese bulunduğu takdirde, hemen yok denecek bir derecede tutmakta kendilerini haklı görüyorlar ve «Reichsbank»'ın bu sahadaki müteaddit ikaz ve taleplerine rağmen bu telakki tarzlarından ayrılmıyorlardı. Bu hal öyle bir durum almış idi ki bunun birdenbire yükseltilmesi, Bankaların plâsman imkânlarını azaltacağından, yeni kredi kanununda, azamî bir had olarak % 10 likidite kabul edilmekle iktifa edilmesi mecburiyeti hasıl olmuştur.

Kredi kanununun para likiditesine temas eden onaltıncı maddesinin birinci fıkrasında şöyle denilmektedir :

«Kredi Müesseseleri kendi kasa mevcutlarıyla Reichsbank ve Alman Posta İdareleri nezdinde çek ile tasaruf edilmesi mümkün paralarından mürekkep bir nakit ihtiyatı bulundurmamak mecburiyetindedirler. Bu nakit ihtiyatı «II» inci maddenin «1» inci bendinin a, c, d, e ve f fıkraları mucibince bankaya teveccüh eden umumî taahhüt ve vecibelerin muayyen bir yüzdesine tekabül etmelidir. Bu yüzde nisbeti kredi enstitülerinin muhtelif nevi ve gruplarına göre, birbirinden farklı olarak tesbit edilebilir. Ancak hiç bir surette % 15 nisbetini aşamaz. Bankalar murakabe dairesi, taahhüt ve vecibelerin umumî heyeti hesab edilirken «11» inci maddenin «e» fıkrasından ileri gelen taahhüt ve vecibelerin nisbet hesabının dışında bırakılmasına müsaade edebilir.

b) İkinci Likidite :

«Para likiditesi» mevzuundan ayrı olarak ikinci likidite konusu da vazii kanun tarafından yeniden tanzim olunmuştur. Kredi enstitüleri her türlü taahhüt ve vecibelerinin muayyen yüzdesini, her zaman likit bir hale sokulması mümkün birer ihtiyat olarak ticarî senetlere ve kıymetli evraka (hisse senedi ve tahvillere) yatıracaklardır.

Kredi kanununun ikinci likiditeye temas eden 16 ncı maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında şöyle denilmektedir.

«Kredi müesseseleri bundan başka 11 inci maddenin «1» inci bendinin a, c, d, e ve f fıkraları mucibince kendilerine terettüp eden taahhüt ve vecibelerin, Bankalar murakabe dairesince tesbit edilecek muayyen bir yüzdesini doksan gün içinde vadesi hülul edecek ticari senetlerle Bankalar kanunu mucibince Reichsbank tarafından rehin alman veya alınması mümkün olan menkul kıymetlerde tutacaklardır. Bu yüzde nisbeti kredi müesseselerinin muhtelif neveleri veya kredi enstitüleri grupları için ayrı, ayrı olabilir. Ancak hiç bir suretle yüzde otuzdan yüksek olamaz.

3 — Para ve sermaye piyasalarının yekdiğerinden tefriki;

Alman kredi kanununun büyük hedeflerinden biri de «para» ve «sermaye» piyasalarının kat'i surette yekdiğerinden ayırt edilmesi, diğeri bir ifade ile iki piyasaya akacak paraların Bankalarda birbirinden tamamen ayrı tutulmasıdır.

—Devamı Var—

Dünya Parası ve Para Sahasında Milletlerarası İşbirliği

Aziz K

Siyasal Bilgiler

İktisat

1. Dünya parası, aynı hesap vahidine dayanan milletlerarası, müşterek bir para demektir. Böyle bir para çok eski zamanlardanberi iktisatçıların zihnini işgal etmiştir. Malûm olduğu üzere paranın aslı vazifelerinden biri ve hatta en önemlisi, mallar arasındaki mübadele nisbetlerini göstermek suretiyle mübadeleleri kolaylaştırmaktır. Paranın bu vazifesi, gerek memleket içi gerekse memleketlerarası mübadeleler için mühimdir. Memleket içi mübadelelerin ihtiyacı olan müşterek ölçüyü - hesap vahidini, kanun tayin ve muhtevasını tesbit eder, yani lira, frank, dolar... Ve karşılığı şu miktar altın eder. Böylece bütün mallar hizmetler, bu müşterek ölçü yardımıyla yani fiyat vasıtasıyla, mübadele edilirler. Fakat memleketlerarası mübadelelerde böyle müşterek bir hesap vahidi yoktur; orada, hemen hemen, memleketler sayısı kadar, millî para vahidi mevzubahistir ve para, mübadelelerde kolaylık sağlayacağı yerde bu yüzden işleri büsbütün karıştırmaktadır. İşte milletlerarası mübadelelerde müşterek bir hesap vahidi ihtiyacının —yukarda söylediğimiz üzere— çok eskiden duyulmasının sebebi de budur.

2. Bir çok kimseler, geçen asırlarda, kıymetli madenlere dayanan paralar arasındaki mübadele nisbetleri ile, bütün dünyaya şâmil, müşterek bir mübadele ölçüsü bulunduğuna kani oldular.

Tarihî bir hakikattir ki dünya, «müvazi para sistemi» nden «mürekkep bir para sistemi» ne, oradan da, «altın tek maden sistemi» ne doğru bir gelişme ile günümüze kadar gelmiştir.

Gerçekten, 18 inci asrın sonlarında dünyada yahut daha doğrusu «müvazi para sistemi» caridinde gümüş yanyana tedavül eden mal ve hizmetlerin altına ve güneye ayrı ayrı tekarrür eden fiyatları altın ile gümüş arasında kanunî nispeti yoktur. Açığı ki, «altın tek maden» sistemi, bu haliyle, kullanışlı değildir.

Müvazi para sistemini müvazi para sistemi yani bir kısım memleketlerde «altın tek maden», bir kısım memleketlerde «gümüş tek maden» ve diğer memleketlerde de «çifte maden» sisteminin tatbik edildiği bir devre talimci uncu asrın ortasında durum budur. Bu devri karşılıklılaşma rağmen bu müvazi para sistemi, o devirde, iyi işliyordu. Milletlerarası mübadelelere katılan memleketlerin iktisadî bünyeleri, fiyat yansıması birine benziyordu, her memleket kendi işlemlerini temin edecek hacim gümüşe sahip idi, altın ve gümüş kanunî nisbet ticarî nisbeti değildi veya uzun vadeli olmuyordu. Fakat 19 cu asrın ikinci yarısında bu sistemler göstermeğe başladı. Avusturya liderliğini yapan çifte maden sistemi malûm «Lâtin Para Birliği» ile dünyaya dayanan sistemi yaşatma. Lâtin Para Birliği, çifte maden sistemi çok taraflı şekli idi ve çifte maden dünyaya parası kurma hedefini taşıyordu. Birlik 1865 de Fransa, İtalya ve İsviçre'nin iştirakiyle kuruldu. Yunanistan da katıldı. Birliğin

lûmdur : 1) Hesap vahidi Fransız frangıdır; 2) Altın ve gümüş, 1=15.5 nisbeti üzerinden muamele görürler. dahil memleketlerin paraları yekdiğerinin arazi-sinde tedavül eder ... Sistemin yaşaması ve Birliğin genişlemesi için büyük gayretler sarfedildi. Fakat dünya çifte maden sistemi kurulamadı. Sebebi, gümüşün devamı ve büyük kıymet kayıplarına uğramasıdır. Bu yüzden altın ile gümüş arasındaki kanunî nisbet istikrarını kaybetti, sistem işlemez hale geldi. Ve neticede bütün dünyada altın tek maden sistemi kuruldu.

Altın tek maden sisteminde de, malûm olduğu üzere, bütün memleketlere şâmil bir hesap vahidi mevcut değildir, her memleket kendi para ve hesap vahidine sahiptir. Fakat sistem müşterek hesap vahidi bakımından o zamana kadar bulunanların en iyisidir. Çünkü, millî para vahitlerinin saf altın muhtevalarının birbirlerine olan nisbetleri (nazarî parite), farazî bir müşterek ölçü yaratmaktadır. İkişer memleketler arasında meydana çıkan bu pariteler oldukça müstekârdır, altın noktaları (altın çıkış noktası - altın giriş noktası) ile hudutlanmış değişmelere maruzdur. Paralar arasındaki mübadele nisbeti piyasada kendiliğinden teessüs etmektedir. Bundan başka, maden sistemine bağlı memleketler bazen muayyen bir paranın (sterlin, dolar Fransız frangı...) önderliğini kabul ederek iki memleket parası arasındaki nazari pariteden daha şâmil, hiç olmazsa büyük bir bölge için müşterek bir mikyas yaratmış oluyorlardı.

Altın tek maden sistemi, bilindiği üzere, Birinci dünya harbine kadar nisbeten iyi işledi. Mevcut şartlar sistemin işlemesine engel olmuyordu. Fakat uzun harp yıllarında ve harbi takip eden senelerde iktisadî bünyede derin değişiklikler oldu. Bu tahavvüllerin başlıcalarına kısaca temas edelim : a) — Birinci harpte hemen bütün memleketler kâğıt para rejimine girdiler. Ve bu rejimi uzun seneler uyguladılar. b) — Dünya altın stoku muayyen bazı memleketlerde toplandı ve bu yüzden harp sonunda bir çok memleketler tediye vasıtasıyla kıtlığına düştüler. Aynı halin ikinci dünya harbini takip eden yıllarda da görüldü.

ğünü not ederek geçelim. c) Birinci harpten evvelki devrede, dünya ekonomisine katılan memleketlerin fiyat yapıları hem esnekti, hem de birbirine nazaran pek farklılaşmış değildi. Bu sebepten altın otomatizmi, mütemadî daralma ve genişlemeyle, dünya fiyatlarını muvazenede tutabiliyordu. Uzun harp yılları zarfında memleketler arası fiyatlar muvazenesi kayboldu fiyatlar birliği yerini fiyatlar ayrılığına bıraktı. Fiyatlar hemen bütün memleketlerde ve fakat değişik ölçülerde yükseldi. Harpten sonra altın sistemi yeniden kurulmak istenince bu büyük fiyat farklarının altın otomatizmi vasıtasıyla giderilmesine artık imkân olmadığı görüldü. Diğer taraftan, 19 uncu asrın ikinci yarısından sonra yavaş yavaş esnekliğini kaybetmeğe başlayan bazı fiyatlar - muhtelif memleketlerde tatbik edilen ücret politikalarını bu arada sayabiliriz. Birinci harp sonunda artık bir karakter almağa başlamışdı. Bu sebeplerden dolayı, deflasyon tecrübeleri her tarafta mutlak bir muvaffakiyetsizliğe uğradı. d) Bazı devirlerde âni olarak ortaya çıkan büyük sermaye hareketleri şu mekanizmada aşılması güç zorluklar ihdas ediyordu. Bu sebeplerin sayısını daha da arttırmak mümkündür.

Harpten sonra, altına dönme tecrübeleri muvaffak olamayınca, birçok memleketlerde kâğıt para sistemine devam edildi, bu da müşkilâtı arttırdı. Mihver devletlerinin ikinci harpten evvelki devrede tatbik ettikleri sistemler ise işi büsbütün karıştırdı.

Altın tek maden sistemi ile, yazımıza başlarken tarifini verdiğimiz mânada bir dünya parası kuruldu denemez. Fakat bu sistem müstekâr paritelerle bir dünya hesap vahidine olan ihtiyacı uzun zamanlar karşıladı. İki dünya harbi arasındaki devrede memleketlerin bir çoğu altın sisteminin sert ve esas itibarıyla kuvvetli memleketler lehine işleyen mekanizmasına uymağa rıza göstermemeleri üzerine tamamen yıkıldı. Bu yüzden milletlerarası mübadele sahasında büyük müşküller ve zararlar doğdu. Bu durum karşısında iktisatçılar, iktisadî münasebetleri yeniden kurmak ve

yürütmek için bir takım) yeni sistemler ih-dasını düşündüler. Aşağıdaki kısımda bun-lardan önemli olanlarını anahatları itiba-riyle incelemeye çalışacağız.

3 — Dünya para plânları

Burada başlıca üç plân üzerinde dura-cağız : A) Gesell'in Dünya Para Birliğine ait Plânı, B) Keynes'in Plânı, C) Mil-letlerarası Para Sandığı.

A. — Dünya para Birliği

Dünya parası hakkında ilk plân, Silvio Gesell tarafından ortaya konmuştur.

Gesell'in (1) teklifi şudur :

a) Memleketler, Milletlerarası Kam-biyo Birliği - Internationale Valuta Asso-ciation = İVA adı altında bir birlik tesis ederler. Birliğin para vahidi İVA notlarıdır. Bu vesikalar, merkezi Bern'de bulunan milletlerarası banka tarafından ihraç edi-lir. b) Her memleket kendi para nizamı-na sahiptir. Dilediği hesap vahidini -dolar, sterlin, frank, mark- seçer. Bu para vahi-dinin satın alma gücü, bir fiyat endeksine bağlanmak suretiyle daima aynı seviyede tutulur, idare edilir. c) Bern'deki banka-ca çıkarılan İVA notları ile millî paralar arasında pariteler tesbit edilir. 1 İVA no-tu=8 dolar=4 Sterlin=250 Frank=50 mark.. gibi. Şu halde bu paralar arasında altın sisteminde olduğu gibi mübadele nis-betleri vardır. Bu pariteler, millî paraların satın alma güçleri müstekar kaldığı mü-detçe değişmez. d) Milletlerarası Kambi-yo Notu, haiz olduğu parite üzerinden memleket içinde tahavvül eder. Dış tediye-ler ise ya İVA notları ile veya bunlarla sa-tın alınan dövizlerle yapılır. İVA notları özü altın olan sistemde altının ifa ettiği ro-lü oynadığından veya daha doğrusu dünya mal hacmi üzerine çekilmiş poliçelere ben-zediğinden tediyeleler sahasında kolaylık

sağlar. e) Normal halde memleketler fi-yat seviyeleri arasında farklar yoktur. Bu taktirde, tediyeleler bilânçoları müvazene-dedir. Fakat bazen tediye bilânçosu, geçici veya devamlı sebepler tesiriyle müvazene halinden ayrılırlar. Bu yüzden millî para-lar, birbirleri karşısında kıymet tahavvül-lerine uğrarlar. İşte İVA notlarının vazife-si buna mani olmaktadır. Nasıl? Bir kere, bu vesikalar her memlekette sabit fiyatlar (parite) üzerinden satılırlar. İkinci olarak, Milletlerarası Kambiyo Notlarının yollama masrafları Bern'deki banka tarafından de-ruhte edildiği için kurlarda -altın sistemin-de, altın noktalarında olduğu gibi- mahdut ölçüde dahi oynamalar görülmez. Demek ki milletlerarası ödemelerin İVA notları ile yapılmasında fayda vardır. Diğer taraf-tan, tediye bilânçosundaki inkişafı tak-i-betmek için İVA kupürleri ufak tutulur, bu suretle memleketin ne miktar tediye ve-sikası kaybettiği veya kazandığı her an kolaylıkla görülebilir. f) İVA notları, her memlekete bir poliçe karşılığında ve millî tedavül hacminin % 20 si nisbetinde veri-lir g) Hatalı hareketleri neticesinde bir memleket tediye bilânçosu devamlı olarak açıklar verir ve bu yüzden İVA notları memlekettten tamamen kaçarlarsa bu tak-dirdir notlar memleket parasına nazaran kıymet (agio) kazanır. Bu durum karşısın-da Bern'deki merkez, elindeki poliçenin İVA notu cinsinden ödenmesini, ister. Bu tarihten itibaren poliçe için faiz işle-meğe başlar. Bu halde yapılacak iş, millî paranın yeniden ve biran ev-vel kıymet kazanmasını sağlayacak tedbirleri almaktır. Alâkalı memleket daha evvelden durumun bu hale gelmesine gayret eder. Bunun için de tediye blânço-sunun açık vermesini temine çalışır. Bu maksadı sağlamaya yarıyan vasıta da pa-ranın iç kıymetinin idaresidir, fiyat sevi-yesinin istikrarıdır. Çünkü ancak bu suret-le İVA notları tediye blânçosu aktif olan memlekete gider. Ve o memleketin para hacmini şişirir, neticede memlekette fiyat istikrarını bozar. İşte bunun için aktif blânçolu memleketler, millî para hacmi fi-yat kanalıyla memlekette hadden aşırı İVA notlarının girmesine mani olurlar. Demek ki memleketler alacaklar tedbirlerle fiyat

(1) Silvio Gesell (1862 - 1930) Arjantin'de doğmuş Alman aslından bir iktisatçıdır. Asrınbaşında Avrupa'ya gelerek yerleşmiş, para hakkında araştırmalar yapmış ve pratik tavsiyelerde bulunmuştur. Serbest para sisteminin kurucusu olup en tanınmış eseri Die natürliche Wirtschaftsordnung durch Freiland und Freigeld'dir.

seviyeleri arasında farklaşma olmasına meydan vermeğe ve vücut bulan farklılıkları para hacmi vasıtasıyla gidermeğe çalışırlar.

Böyle olunca Gesell'in sisteminin altın mekanizmasından farkı ne oluyor? Gesell altını milletlerarası bir dövizle değiştirmek niyetinde değildir. Yalnız altının para olarak lüzumsuzluğuna inanmaktadır ve yerine milletlerarası işbirliği düşünceğini koymak istemektedir. Malû olduğu üzere altın sisteminde tedavül hacmini memleketin sahip olduğu altın stoku tayin eder. Altın stokunu ise tedaviye blânçosu besler. Memleket, aktif tedaviye blânçosu sayesinde altın kazanırsa tedavül hacmi genişler, eski para hacmi -mal hacmi müvazenesi bozulur ve neticede fiyatlar yükselme seyrine girer. Aksine olarak memleket, pasif tedaviye blânçosu yüzünden altın kaybederse tedavül hacmi daralır ve neticede fiyatlar düşmeğe başlar. Fiyatların bu şekilde düşmesi memlekette istihdâm derecesini azaltır. En yüksek maliyette çalışan işletmeler piyasayı terke mecbur olurlar, işsizlik artar. Bu sebepten, Gesell'e göre, tedaviye blânçosu kanalıyla fiyat seviyesi düşmemelidir. Ona göre fiyatların düşmesine sebep, parayı ellerinde bulunduranların bunları mübadeleden çekmeleri, iddihar etmeleridir. Buna mani olunursa iş kendiliğinden halledilir. Bu ise serbest para - erir para ile sağlanır. Şu suretle ki, eğer tedavüle bulunan para haftanın muayyen bir gününde - ve meselâ her Cumartesi günü - kıymetinin binde 1 ini yani senede % 5,2 sini kaybederse bu takdirde hiç kimse para iddiharında bulunamaz, parasını mal mübayaasında kullanır veya bir bankaya tevdi eder. Bu takdirde daimî şekilde tedavüle kalan paranın kıymet istikrarını, fiyat endeksleri vasıtasıyla korumak imkân dahiline girer. Tedavüle fiyat istikrarını sağlayacak miktarda para sevk edilir. Fiyatlar yükselirse tedavülden para çekilir. Fiyatlar düşerse bu takdirde tedavüle daha fazla satılma gücü verilir ki bunu da devlet, vergileri veya yeni para çıkarmak suretiyle sağlar. Esas gaye olan tam çalışmayı temin etmek için para kurlarının sabit şekilde idamesine ve milletlerarası işbirliğine kat'î şekilde

ihtiyaç vardır. Memleketlerde biri enflasyonist bir politika takip ederken diğeri deflasyonist bir yola girerse asıl gaye tahakkuk edemez. Demekki teklif edilen sistem, ekonomiyi altın mekanizmasının sert kaidelerinden kurtarmak, onun yerine milletlerarası işbirliği zihniyetini koymak istemektedir. Açıkça görüleceği gibi sistem, izahlarına temel olarak miktar nazariyesi ni almıştır.

B. —) Keynes'in Milletler - üstü Banka para Plânı

Keynes, 1930 da neşrettiği Treatise on Money adlı eserinde bir dünya parası teklifinde bulunmuştur. (1). Bu para, Keynes'e göre, hem milletlerarası muamelelerin müstekar kıymetleri üzerinden yürütülmesine imkân verecektir, hem de memleketler içinde tam istihdâmı sağlayacaktır. Teklif şudur :

a) Bütün memleketlerin üyesi oldukları milletlerarası bir banka kurulur. Bu banka, millî merkez bankaları ile muamele yapar. Bankanın para vahidi, milletler-üstü Banka parası = Supernational Bank Money = S B M dir. Altına sabit bir kur üzerinden tahvil edilir. b) Milletler-üstü bankanın pasifinde, tesisi sırasında her üye tarafından altın olarak yapılan ödemeler karşılığında doğmuş olan alacaklar-üye bakımından- görülür. Bu alacaklar kısa vâdelidir ve S B M ile ifade olunur. Milletler-üstü banka parası, talep halinde, yukarıda bahsedilen sabit kur üzerinden, altına çevrilir. Demekki bu haliyle S B M tahvil kabiliyeti olan bir banknota benzemektedir yalnız millî merkez bankası namına muharrerdir. Bankanın aktifinde ise; altın, merkez bankalarına ait kıymetli senetler ve merkez bankalarına verilen ödünçler bulunur. Altın, görüldüğü üzere, her üyenin yaptığı yatırımlardan doğar. Senetler, Milletler-üstü bankanın yaptığı açık piyasa muamelelerinin mevzuudur. Banka, arzu ettiği merkez bankasına ait senetleri portföyüne alır ve bu senetler tutarının ilgili merkez bankası hesabına S B M

(1) Keynes'in bu hususta bilâhare yaptığı ikinci bir teklifini Milletlerarası Para Fonunu inceleyenlerince göreceğiz.

cinsinden matlup kaydeder. İhtiyaç duyduğu zaman da bu senetleri satar. Ödünç de, Milletler-üstü bankanın merkez bankalarına S B M cinsinden verdiği meblağları ifade eder. Milletler-üstü Banka ihtiyacı olan üyelerine en çok üç ay vâdeli borç verir. Verilecek ödünç -Keynes buna iskonto payı diyor. Mahduttur, başlangıçta her merkez bankasının bankaya yaptığı altın yatırımına, ilerde de her merkez bankasının banka nezdindeki son üç senelik alacakları ortalamasına göre teayyün eder. Demekki Milletler-üstü Bankaya fazla altın yatırmak ve bankada fazla alacağı bulunmak, bir ihtiyata sahip olmak gibidir. Bu suretle ödünce müracaat imkânının hududu belirmiş olur. Milletler-üstü Banka, üyelerine borçlarını muayyen faiz ve banka hadleri ile verir. Ve bu hadleri, merkez bankalarında olduğu gibi, zaman zaman değiştirir. Şu halde üye merkez bankaları; Milletler-üstü Bankada, yatırdıkları altına mukabil S B M cinsinden kaydı, vadesiz bir alacağa sahiptirler, altın bu alacağın karşılığıdır; satacakları senetler mukabilinde Milletler-üstü Bankadan S B M cinsinden para alırlar; keza Milletler-üstü Bankadan yukarıda anlatılan şartlarla ödünç temin ederler. c) Sistem şöyle işler tedavi blânçosu (mevsimlik hareketler, pasif sermaye hareketleri... dolayısıyla) açık olan devlet, açığını evvela sahip olduğu S B M lerle kapamağa çalışır. Mevcudu kâfi gelmezse söylediğimiz hadler dahilinde borçlanır ve böylece açığını kapar. Fakat diğer taraftan, borçlanmak için müracaatta bulunduğu zaman, tedavi blânçosu açığını kapamağa yarıyacak tedbirleri de alır. Bunu, millî iskonto haddini yükselterek milletlerarası mübadeleler için tedavi vasıtaları talebini azaltmak suretiyle yapar. Fakat devlet bu arada enflasyon ve deflasyon politikası ile iktisadî hayata müdahalelerde bulunmaz. Memlekette tam istihdâmı sağlamak için aktif konjonktür politikası yâni yatırımları ve istihlâke tesis edecek tedbirler almağa çalışır. Bunu ise düşük faiz haddi ve vergi politikası ile sağlar. d) Keynes, Milletler-üstü Bankanın elindeki vasıtalarla -iskonto, açık piyasası siyaseti, banka haddi- merkez bankaları para politikalarını idare edeceğine kanidir.

Merkez bankaları, ticaret bankalarının kredi hacimlerini nasıl tayin ederse, Milletler-üstü Banka da, aynı şekilde merkez bankalarının kredi politikalarını tayin edecektir. Diğer taraftan milletlerarası bankanın ucuz ve bol kredisini dünya ölçüsündeki krizlerin de atlatılmasına yardım eder, çünkü bu sebeple geçici darlıklara meydan verilmemiş olur.

Demekki Keynes, bir dünya kaydı parası fikrini ileri sürüyor ve bunu sağlamak içinde milletlerarası işbirliği teklifinde bulunuyor.

Gerek Gesell'in ve gerekse Keynes'in bu plânları, neşredildikleri devirde hâkim olan kanaate uymadıkları için büyük alâka görmedi. Gerçekten, o sıralarda altın sistemine ve onun yeniden kurulmasına olan güven hemen sarsılmamış bulunuyordu.

C. — Milletlerarası Para Sandığı-Fonu

Yukarıki izahlarımızla sözü, İkinci Dünya Harbine tekadüm eden senelere kadar getirmiş bulunuyoruz. İkinci Dünya Harbi, milletlerarası tediyeler sahasında, mevcut nizamı daha da kötüleştirdi. Bu sebepten dolayı, daha harp içinde, harp sonrası iktisadî nizamı, tarafları düşündürmeğe başladı. Almanlar, iki taraflı anlaşmaları çok taraflı hale getirerek devlet eliyle işleyen yeni bir sistem kurmayı (Grossraumwirtschaft) düşünüyorlardı. Bu suretle doğacak geniş otarşilerde hâkim-önder para (Leitwaehrungssystem) kullanılacaktı. İngiliz ve Amerikalılar ise, meselenin hal çarelerini mübadele serbestisinde görüyorlardı. Bu maksatla pek çok islâhat plânları hazırlandı : White Plânı, Keynes Plânı, Kanada, Fransız Plânı, Fraser Plânı, Amerika Bankacılar Cemiyeti Plânı v. s. gibi .

1943 senesi başında İngiliz ve Amerikan Resmî makamları Keynes ve White tarafından hazırlanan plânları, bir münakaşayı teşkil etmek üzere, yayınladılar. Resmî ve gayri resmî münakaşalar sonunda yeni bazı düşünceler belirdi Aynı sene sonuna doğru White, plânına uzun vâdeli milletlerarası krediler meselesini de

ilâve etti. Bundan sonra mütehasıslar, her iki plândan da faydalanmak suretiyle, bazı noktalarda anlaşmaya vardılar. İşte bu son metin, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan Para ve Maliye Konferansına bir teklif şeklinde arz edildi. Konferans, Amerikan Maliye Nazırının başkanlığında Bretton Woods (New Hampshire) -Boston'un şimalinde- 1 Temmuz 1944 de toplanarak 22 Temmuz'a kadar sürdü. Bu çalışmalar neticesinde, milletlerarası cari tediye münasebetleri ile milletlerarası ile milletlerarası uzun vâdeli kredi münasebetlerini düzenleyecek iki müessesenin kurulmasını temin eden anlaşma metni vücut buldu. Bu müesseseler, «Milletlerarası Para Para Fonu- International Monetary Fund=İ.M.F.» ve «Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası — International Bank for Reconstruction and development=İ. B.R.D.» dir. Anlaşmanın yürürlüğe girmesi için müesis hisselerin % 65 ine malik olan hükümetlerin anlaşmayı imzası ve her hükümetin kendi mevzuatı dahilinde bu anlaşmayı kabul ve vecibelerini yerine getirmek için lüzumlu tedbirleri aldığını bildiren bir vesikayı Amerika Birleşik Devletlerine tevdi etmesi icabediyordu. Aradaki zamanda bu formaliteler ikmâl edilerek her iki tesis de 1 Temmuz 1946 da çalışmaya başladı. Biz burada sadece Milletlerarası Para Fonunu incelemekle yetineceğiz. Yalnız daha evvel White ve Keynes plânlarının kısaca gözden geçirilmesini uygun buluyoruz.

1) White Plâni

Bu plâna Harry Wite plâni, Amerikan plâni, Morgenthau plâni da denir Gayesi; milletlerarası tediyelede kullanılacak müstekâr bir para tesis etmek, milletlerarası tediyele sahasında zararlı usulleri bertaraf eylemek, tediye blânçoları müvazenesini sağlamaktır. Plân şu fikirleri ihtiva eder :

Bütün milletlerin katılacakları bir «Para fonu» veya «Stabilizasyon fonu» kurulmalıdır. Bu müessese tam manası ile bir bankadır, bir bankanın bütün muamelelerini yapar : Bu müessese tam manası ile. rini yapar : altın alır, altın nakilleri ya-

par, bunları rehnedir, mevduat kabul eder, tevdiat çıkararak borçlanır, senetleriiskontoya kabul eder, teminatlı teminatsız avans verir. — Fonun vazifesi, üyelere milletlerarası tediyeleleri sağlamak için ihtiyaçları olan dövizleri vermekdir. Fon, hesaplarını, «Unitas» denilen bir hesap vahidi üzerinden yürütür. Unitas, yeni bir milletlerarası para değildir, Yalnız fonun hesaplarını tuttuğu bir hesap vahididir. Bu vahit, o tarihteki altın muhtevası ile 10 Amerikan Doları müsavi addedilmiştir. Unitas'ın altın muhtevası, azanın ancak % 85 inin rey ile değişebilir. Unitas ile her memleket parası arasında bir muadelet nisbetti-paritesbit edilerek altının Unitas'a ve Unitas'ın altına çevrilmesi sağlanır. Unitas ile memleket parası arasındaki nisbet ancak azaların üçünün kararı ile değişebilir.

Fonun vazifesi üyelere milletlerarası tediye vasıtaları sağlamaktır, dedik. Fon bu dövizleri a) nasıl elde eder, b) ne şekilde verir?

a) Fonun, başlangıçta 5 sonra 8 milyar olarak kabul edilen sermayesi vardır. Bu sermayeye üye memleketler, altın ve döviz mevcutlarına, tediye blânçosu bakiyelerine ve millî gelirlerine göre değişen hisselerle katılırlar. Her memleket hissesinin dörtte birini altın, dörtte birini memleket parası ile ve dörtte ikisini de devlet borç senetleriyle öder. Şu halde fonun elinbir kere hisseler yekûnununun % 25 i nisbetinde döviz vardır. Fonun herhangi bir memleket parasına, elindeki mevcuttan fazla olursa altınları veya devlet senetlerini millî para mukabilinde satmak veyahut da o memlekette, fona ait borç senetleri mukabilinde kredi almak suretiyle sağlar.

b) İhtiyacı olan memleketler arzu ettikleri dövizleri nasıl alırlar? Her memleketin merkez bankası veya bu işle vazifeli resmî organı, ihtiyacı olan döviz fonan kendi parası ile satın alır. Fakat fon bu dövizleri yalnız tediye blânçosu açıkları için satar. Bu satış memleketin fon nezdindeki millî para mevcudunun; birinci işletme senesinde o memleket iştirak hissesi yekûnunu tamamı İkinci işletme senesi sonunda ancak % 150 si ileriki senelerde ise yalnız % 200 ü kadar aşmasına bağlı olarak ya-

Bankacılığımızda Gelişmeler [*]

Aydın YALÇIN

S. B. Fakültesi İktisat Doçenti

Bir iktisadi sistemin işleyişini tanzim eden, ona istikamet veren muhtelif unsurlar arasında para ve krediye müteallik olanlar oldukça imtiyazlı ve göze batar bir mevki işgal ederler. Bu mevki 1930 larda hem para teorisinde meydana çıkan radikal inkilâpların neticesi olarak, hem de iktisadi buhrana karşı alınan tedbirler arasında para politikasına karşı beslenen aşırı güvenin yarattığı hayal sukutundan dolayı, uzun bir müddet gölgede kalmıştı. Bilhassa 1950 senesinden itibaren bütün dünyada, para politikasının iktisadi hayattaki mevkiine dair oldukça hissedilir tedrici bir tavır değişikliği müşahade edilmektedir. Bu değişikliğin başında, hiç şüphesiz, harp ve harbin sonundaki devrelerde oldukça geniş bir şekilde tatbik edilen diğer iktisadi siyaset tedbirlerinin, karşılaşılan bütün meseleleri halle kifayet etmeyişinin müşahade edilmesi gelmektedir. Nitekim harp içinde ve harp sonunda, mali po-

litika (fiscal policy), bütçe, vergi ve istikraz hususunda takip edilen siyaset vasıtasıyla yükün en mühim kısmını üstlenmiş bulunuyordu. Fıat politikası, ücret politikası, yatırım politikası, gümrük ve dış ticaret politikası, istihlâk ve yatırım üzerine varedilen fiziki kontroller, iktisadi sahada erişilmek istenen hedefler istikâmetinde yardımcı vasıtalar olarak kullanılmaktaydı. Para politikası sahasında, açık piyasa muameleleri, rezerv nisbetinde yapılan tahavvüller, kredinin vesikaya tabi tutulması ve tefrik edici kontrol usulleri gibi tedbirlere müracaat edilmişse de, kredi ve para politikasının asıl kontrol vasıtası ve klâsik silâhı olan iskonto politikası uzun zaman âdetâ unutulmuştu. Son zamanlarda Amerika ve Avrupa'da bu silâhın yeni baştan kullanılmaya başlanması, gerek nazariye-

(°) Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi

Yıl : 1952 Sayı 1 - 4

ludur. Fondan fazla talepte bulunan üye için azanın % 80 inin kararı lâzımdır. Bu takdirde ilgili memleketin, tediye blânçosunu düzeltmeye yarayacak tedbirler almağı taahhüt etmesi lâzımdır. Bu halde tediye blânçosunun esaslı şekilde aksaması mevzuubahistir ki önlenmesi için devalüasyon yahut fiyatlar seviyesinin indirilmesiyle müvazene tesisine çalışırlar.

Demekki fon, tediye blânçosu pasif olan memlekete geçici yardımlar sağlayarak müvazenenin yeniden tesisine ve daha geniş hareket imkânı bulmasına çalışmaktadır. Plân, aynı zamanda, fonun aktif tediye blânçosuna sahip olan yeni fona ödünç döviz para almak için müracaat etmeyen memleketlere de bazı tavsiyelerde bulunmak imkânını veriyor. Bilindiği üzere tediye blânçoları aktif olan memleketle-

rin dövizleri fazla aranır. Eğer fonda, bir memlekete ait döviz miktarı, fazla arandığı için, o memleket iştirak hissesinin % 15 inin dununa düşerse o memlekettten altın ve senet mukabilinde döviz tedarik edilir. Ayrıca da kendisine fiyatları yükseltmek için bol ve ucuz para politikası, gümrük resimlerini indirme gibi tedbirler ihtiyar edilmesi tavsiye olunur.

Eğer müvazenesizlik sermaye blânçosunda mevcut olan bir açıktan doğuyorsa bu müvazenesizliği gidermek için fondan yardım istenebilir. Fakat yardımla sağlanacak denge umumî iktisadî durumdaki gidişe uygun olmalı ve üyelerin % 80 inin rızasına dayanmalıdır. Bütün devletler, icabederse sermaye hareketlerini kontrole de tabi tutabilirler.

—Devamı Var—

de, gerekse tatbikatta para politikasına karşı alâkayı yeniden canlandırmıştır.

Para politikası deyince yalnız Merkez

Bankalarının takip ettiği banknot çıkarma siyasetinin kastedemediği malumdur. Hatta banka mevduatının, banknot mevcudunun takriben on misline vardığı anglo Sakson memleketlerinde, para politikası denince her şeyde evvel gayet tabii olarak bankaların mevduat hesaplarında meydana gelen gelişmeler kastedilir. Banka mevduatı, gerek derhal iştirâ kuvveti haline getirilebilen ve mal ve hizmetlerle değiştirilmek istendiği anda tıpkı para gibi kıymetinden hiç bir şey kaybetmeden herkes tarafından hemen kabul edilebilecek bir vasıta olduğundan, alelâde para veya banknotla aynı mahiyeti haizdir. Bu sebeple bir memlekette para miktarı bahis konusu olunca, daima Merkez Bankası notları zait mevduat şeklinde durumu muhakeme etmek icabeder. Türkiye'de de durum aynıdır. Yalnız takibedilen para politikası bahis konusu olunca, yalnız Merkez Bankamızın takip ettiği ihraç siyasetinin ön safta mütalâa edildiği müşahede edilmektedir. Bunun yanında Merkez Bankası notları kadar mühim olan diğer bir mübadele vasıtası, banka parası, yahut kredi parası adını verebileceğimiz banka mevduatıdır. Türkiye'de fiat temevvüçlerini, bu temevvüçlere sebep olan yekûn harcamaların hacmini ve kanallarını tetkik ederken yalnızca merkez bankasının emisyon siyaseti ile meşgul olmak kafi değildir. Bilhassa son zamanlarda bankalarımızın geçirmekte olduğu tahavvül ve gelişmeleri yakından takip edersek, umumi iktisadi gelişmemizde gözüümüze çarpan bir çok noktaların izahında elimize yeni ipuçları geçirmiş oluruz. 1951 senesi başındanberi reeskont haddinin % 4 den % 3 e indirilmesi ve bilhassa son 4 - 5 sene içinde banka mevduatındaki son derece hızlı artışlar Türkiye'de de banka parasının, asıl para olarak bildiğimiz Merkez Bankası banknotları yanında çok önemli bir mevki işgal etmeğe başladığını göstermektedir. Bu günden banka mevduatının yekûnu, tedavülde bulunan banknot hacmini aşmış bulunmaktadır. Bu

son derece dikkate şayan bir hâdisedir. Eğer klâsik kemiyet nazariyesi taraftarlığı eder ve para hacmi ile fiat seviyesi ve iktisadi konjoktür arasında bir nisbet bulunduğuna inanırsak, bu bizi tıpkı Merkez Bankasının banknot ihracı ile heyecanlandırdığı kadar heyecanlandırmalıdır. Çünkü arada mahiyet itibariyle, yukarda da işaret ettiğimiz şekilde hiç bir fark yoktur. Her ikisi de fertlerin mal ve hizmetler üzerinde hak iddia etmelerine imkân veren iştirâ kuvvetleridir.

Gerek iktisadi gelişmemiz üzerinde paraya taallük eden tesirleri görebilmemiz, gerekse bu faktörlerin iktisadımızın inkişaf seyri ile ahenkli bir tarzda koordine edilmelerini temin edebilmemiz için, banka ve kredi müesseselerimizin son senelerdeki inkişaflarını ilmi bir şekilde tahlil etmemiz icabeder. Bu etüdümüzde, bankalarımıza ait neşredilen bazı mutaların tahlilini yaparak bazı umumi neticelere erişme imkânlarını araştıracağız. Şüphesiz bu sahadada söylenecek, hesaba katılacak başka şekillerde tefsire tâbi tutulabilecek birçok hususlar olmakla beraber, bu etüd bankacılığımızın iktisadi meseleleri ve gelişme istikametleri hakkında bir ön tahlil olarak telâkki edilmelidir.

BANKALARIMIZIN MEVDUATINDAKİ GELİŞMELER

I. Mutlak Hacim itibarile Gelişmeler :

Bankalarımızdaki mevduat yekûnu aşağıda Tablo I. de de görüldüğü veçhile, 1938 senesindenberi, iki yıl müstesna olmak üzere daimi surette artmıştır. Bu artış harp yılları içinde nisbeten az olduğu halde, harbi takip eden senelerde ve bilhassa 1950 den itibaren bir hayli sür'atlenmiştir; 1938 ile 1945 yılları arasında senelik artışı vasisi takriben 32 milyon lira civarında olduğu halde, 1945 — 1951 arasında bu miktar 136 milyon lira civarındadır. Bu da bize bilhassa harp sonunda banka mevduatının daha yüksek bir nisbette artış gösterdiğini ifade etmektedir.

Banka mevduatının, tedavüldeki banknot hacmine nisbetle artma seyrini ve mevduatın harp içinde ve harbin sonunda

takip ettiği değişik gelişme nisbetlerini, daha aşağıda mevzuu bahsederek, mevduattaki artışlara rağmen nisbi ve duraklamaların sebeplerini tahlile çalışacağız. Burada yalnızca mevduatın hacminde müşahede edilen bu mutlak artışların hangi sebeplerle ve ne şekilde mümkün olduğunu araştıracağız. Bankaların mevduatlarını çoğaltabilmeleri ancak kasalarında mevcut likit ihtiyat kaynaklarının hacmine, aynı bu zamanda kaynaklarla mevduat arasında tutulması mutad ve zaruri olan nisbete ancak bağlı bir keyfiyettir. Malûm olduğu üzere bankalar kasalarında ancak günlük ve haftalık ihtiyaçlarına yetecek miktarda likit kaynak ve ihtiyat bulundurlar. Bunlar bankaların genel taahhütlerinin yani müşterilerine karşı olan borçlarının meselâ % 10 — 20 si arasında bir yekûnuna müsavidir. Bankalar bu likit ihtiyatlarını aradıkça, bunların birkaç misli yatırımlar yapmak ve mevduatlarını genişletmek imkânına sahip olurlar. (*) .

Bankaların likit ihtiyatlarının birkaç misli mevduat yaratmalarına «mevduat çoğaltıcı» (deposit multiplier) adı verilir. Bir memleketin ekonomik sistemi kül halinde nazarı itibara alınrsa, burada Merkez Bankası tarafından çıkarılan banknotlar o memleketin banka sistemi için, likit ihtiyatların temelini vermiş olurlar. O memlekette banka hizmetlerinden istifade ihtiyatları ve ödemelerin çek ile yapılması usulünün yaygınlık derecesi, muayyen bir banknot hacmine mukabil o memleket bankacılığının ne nisbette bir mevduat hacmi yaratabileceğini tayin eden bir unsurdur. Bankaların bilânço yekûnları nazarı itibara alınca bankaların likit kaynaklarının hacmi ile, bu bankaların mevduat ve likit karşılıkları arasında tutmak ihtiyacında yahut kanuni mecburiyetinde buldukları nisbet, bu bankaların yaratabilecekleri mevduatın hacmini tayin eder. Bankalarımızın mevduatlarını artırmalarına imkân veren âmilleri bu umumi kaideye göre sı-

(*) Bankaların ne şekilde depozito yarattığı ve bunun mekanizması hakkında para ve banka mevzularına dair yazılan standart herhangi bir ders kitabına bıkılabilir.

ralamak icabederse, şu hâdiseler bilhassa zikredilmek icabeder :

1 — Bankaların likit kaynaklarını artıran âmillerin başında şüphesiz, bütün ekonomi için en likit kaynak olan Merkez Bankası notlarının hacmindeki artış gelir. Bankacılığın ilerlemiş olduğu ve yekûn para hacmi içinde banka mevduatının mühim bir nisbet teşkil ettiği memleketlerde, merkez bankalarının tedavüle çıkarmış oldukları münzam paralar, banka sistemi için son derece önemli neticeler tevliid ederler. Eğer tedavüldeki Merkez Bankası notları, banka mevduatının meselâ İngiltere'deki gibi, onda birine müsavi ise Merkez Bankasının çıkarmış olduğu 100 milyon liranın ekonomiyeye temin edeceği tedavül vasıtası, 100 milyondan ibaret değildir. Bu münzam banknotun hepsinin bankalara gideceği farzolunursa bankaların likit ihtiyatları bu nisbette artmış ve bunların % 10 nisbetinde bir ihtiyat tutmaları mutad veya mecburi ise, bankalar bir milyar lira civarında mevduat yaratma iktidarına sahip olmuş olacaklardır. Münzam 100 milyon liralık Merkez Bankası notunun 10 milyon lirası halkın ceplerinde ve kasalarında günlük nakit ihtiyacını karşılamak üzere, ekonomi içine yayılır ve geri kalanın ancak 90 milyon bankaların rezervlerini kuvvetlendirmeye giderse, bu takdirde banka sistemi ancak 900 milyon liralık bir depozito yaratabileceklerdir. Türkiye'de durum yukarıda verdiğimiz misalden şu noktada ayrılmaktadır : Halkımız tedavüle çıkarılan münzam banknotların, mühim bir kısmını günlük ihtiyaçları için yanlarında ve kasalarında muhafaza etmek itiyadındadırlar. Türkiye'de Merkez Bankasının tedavüle çıkardığı her münzam para içinde halkın üzerinde taşıyarak bankalara verdiği ve bankanın likit rezervini bu suretle kuvvetlendirdiği parayekûnu, banka sistemi ve halkın para ile muamele itiyadının tekemmül etmiş bulunduğu memleketlerdeki kadar fazla değildir. İşte bu yüzden Türkiye'de II. nci Dünya Harbinin başından itibaren T. C. Merkez Bankasının yaptığı emisyonların yekûnu ile, ticaret bankalarımızın depozito hacimleri arasında, müterakim bir münasebet müşahede edilmemektedir.

Başka bir deyimle, bankalarımızın depozi-
to hacmi, T. C. Merkez Bankasının emis-
yon hacminin birkaç misli bir artış gös-
termemiştir. Emisyon hacmi ile banka
mevduatının nasıl gelişmiş olduklarını tab-
lo I ve Şekil 1 den takibetmek mümkin-
dür. Tablo I de para hacmi ile banka de-
pozitosu hacminin beraberce arttıkları mü-
şahede edilmektedir. Fakat sebeplerini aşı-

ğıda daha tafsilâtlı olarak izah edeceğimiz
şekilde, her ikisinin artış nisbetleri arasın-
da mühim farklar vardır. Fakat mutlak
artış itibarile, nakit hacmindeki artışla,
banka depozitosu hacmindeki artış çok de-
fa beraber seyretmektedir. Bunun da en
mühim sebebi, şüphesiz banka depozitosu-
nun artmasına imkân veren likid rezervle-
rinin yahut karşılıkların, Merkez Banka-
mızın emisyon sayesinde artmış olmasıdır.

TABLO : I

Banknot ve Mevduatın Hacmi, Nisbetleri

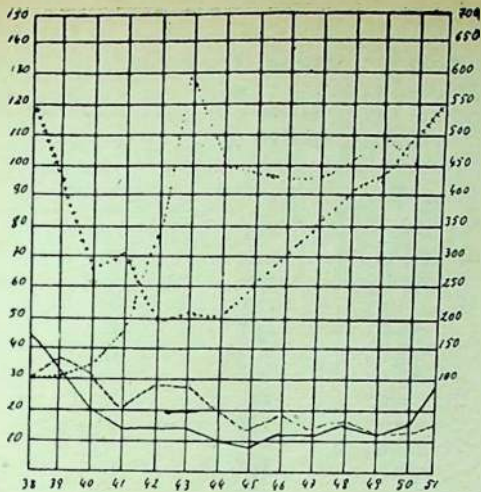
Seneler	Tedavül- deki bank- notlar	Bankalar mevduatı	Mevduatın banknota nisbeti %	Toptan fiat endeksi	Fiat endeksl- ne irca edil- miş mevduat
1938	204.7	290.7	120	100	297.7
1939	296.7	261.9	90	101	258.4
1940	418.8	274.4	65	126	217
1941	521.5	374.5	71	175	213
1942	744.9	368.6	49	339	108
1943	805.6	419.1	52	590	72
1944	964.0	481.7	50	458	105
1945	882.5	528.2	59	444	144.4
1946	930.7	654.3	70	427	153.2
1947	883.9	729.8	82	432	169.0
1948	935.1	865.9	92	466	186.0
1949	893.1	866.0	97	503	170.7
1950	961.7	1.065.4	110	452	235.7
1951	1.138.1	1.343.3	118		271.8

Bir çok memleketlerde, ticaret bakan-
ları, likit karşılıklarını yahut rezervleri-
ni takviye etmek ve bu suretle munzam de-
pozite yaratmak için gayet aktif bir politika
takibetmişlerdir. Bu ya hussusi müşter-
rilerinin kısa vadeli senetlerini yeniden is-
konto (reeskont) için Merkez Bankasına
götürmeleri ve bu suretle munzam rezerve
temin etmeleri veyahut da Merkez Banka-
sınca iskonto ve alıma salih (eligible) dev-
letin kısa ve uzun vâdeli senetlerinin mer-
kez bankası tarafından satın alınması ile
mümkün olmuştur. Bizim bankalarımızın
depozito hacimlerini artırmak maksadiyle
rezervlerini takviye için Merkez Bankası
ile böyle aktif bir münasebet tesis etmedi-
ği görülmektedir. Bunu Merkez Bankamızın
emisyon siyasetince takibettiği yoldan
istintaç etmekteyiz. Merkez Bankamızın
bilançosundaki aktif kalemler arasında,

en fazla değişen ve artan kalem, hazine ke-
faletini haiz senetlerdir. Bunlar devlet ve
iktisadi devlet teşebbüslerinin doğrudan
doğruya Merkez Bankasından yaptığı is-
tikrazlara mukabil tevdi ettiği borç senet-
leridir. Merkez Bankamızın Ticari senetler
porföyünde, bankalar tarafından reeskont
için tevdi edilen kısa vadeli hususi borç se-
netleri ehemmiyetsiz bir mevki işgal et-
mektedir. Nihayet Türkiye'de başlıca alıcı
ve satıcıları Merkez Bankası ve ticaret
bankaları olan bir para piyasasının mevcut
bulunmayışı, evvelâ ticaret bankalarının
eline geçen ve daha sonraları, Merkez Ban-
kasının açık piyasa muameleleri ile, Mer-
kez Bankasına doğru intikal suretiyle ban-
kaların rezervlerini takviye eden bir usu-
lün tatbikine imkân vermemektedir. Tür-
kiye'de hassas bir organize bir para piya-
sası teşekkül emiş olsaydı, devletin bütçe-

enflasyonist emisyon siyaseti ile meydana çıkmışlardır.

2 — Türkiye'de banka depozitosu hacminin genişlemesine imkân veren diğer bir hâdise de bankaların âtil rezervlerinin kullanılmasıdır. Türkiye'de bankaların âtil rezervlerinden bahsetmek, bazı izahatı icabettirmektedir. Bilindiği gibi, bankalarımızın faaliyetini tanzim eden 2999 sayılı kanunda, bazı memleketlerdekinden farklı olarak, bankaların rezervleri ile (kasa mevcutları ve Merkez Bankasındaki mevduatları ve bazan da diğer bankalardaki mevduatları yekünü) depozitoları arasında kanunî bir nisbet tayin etmemiştir. Buna mukabil Bankalar Kanununun 26 ncı maddesi, depozitoları ile tutmaya mecbur oldukları hazine tahvilleri arasında bir nisbet tayin etmiştir. Bununla beraber, bankalarımızın her günü işlerini çevirmek ve müşterilerinin nakid taleplerini derhal karşıyabilmek için, kendi tecrübelerine göre, depozitoları ile kasa mevcutları ve Merkez Bankasındaki hesapları arasında bir nisbet muhafaza etmek itiyadında olmaları da gayet normaldir. İşte bu nisbet harbin başındanberi bazı değişiklikler göstermiştir. Bu nisbetin azalması bankaların daha cesurane hareket ederek, depozitolarını artırmalarına imkân vermiştir. Nitekim Tablo I ve Şekil 1, bankaların kasa mevcutları ile depozitoları arasındaki nisbetin ne şekilde bir gelişme kaydettiğini göstermektedir. Bu nisbet 1938 ile 1943 seneleri arasında vasati olarak % 30 olduğu halde, 1944 ile 1951 arasında bu % 16 ya düşmüştür. Bu, aşağı yukarı bankaların rezervlerini yarı yarıya azaltarak, daha cesaretli bir politika takibettiklerine bir delildir. Bu sebeple, bankaların eskiden kullanamayıp boş yere kasalarında yatan ve hiçbir gelir kazanmayan likid kaynaklarını yatırıma tebdil ettikleri veyahut da halkın bankalardan nakit taleplerinin eskisi kadar yüksek ve tahmimi güç bir şekilde vuku bulmadığı mânasına gelir. Her iki halde de, bankaların depozitolarının genişlemesine imkân verme cihetinden netice aynıdır. Bankalar eskiden âtil olarak sakladıkları nakdi, bugün depozitolarını daha fazla genişletmek için kullanmaktadırlar.

(Şekil : 1)

- ..... Fiatt endeksi
- + + + + Mevduatın banknota nisbeti
- — — — Kasa mevcudunun mevduata nisbeti
- — — — Tedaviüldeki banknot ve bankaların kasa mevcudu nisbeti

sini açıkla finanse etmesi tamamiyle, piyasa kuvvetlerinin tesiri altında teşekkül eden şartlar içinde cereyan ederek ve bu suretle devlet borç senetleri evvelâ bankaların eline geçecek ve daha sonraları, kredi talebinin şekline göre muntazam rezerv temin etmek için Merkez Bankasına satılarak portföyüne intikal edecekti. Bu suretle Merkez Bankası para ve kredi hacmini artırmakla beraber, bunu kontrol imkânlarını da en hassas bir şekilde elinden kaçırmamış olacaktı. Merkez Bankamızın böyle bir yola gitmeyip yahut gidemeyip en basit ve âşikâr enflasyonist usule başvurması, ekenomi içinde para ve tedavül hacmini kontrol hususunda ancak devletin malî politikasına müracaat yolunu açık bırakmıştır. Devlet para hacmini kontrol etmek isterse, bütçe fazlalığı yaratacak ve Merkez Bankasına borcunu ödiyecektir. Şu halde bankaların depozito hacmini genişleten temel unsur olarak nakit hacminin artmış olmasında, Türk bankalarının takibettikleri aktif bir siyaset fazla rol oynamamıştır. Banka kredisinin esasını teşkil eden banknotlar devletin doğrudan doğruya

TABLO : II

Mevduat ve Kasa Hesapları Tasarruf ve Diğer Mevduat Arasındaki Nisbetler (Milyon T. L.)

Seneler	Kasa mev- cudu (1)	Mevduat Tasarruf (2)	Diğer (3)	Yekün (4)	Nisbet % (1) ve (4)	Nisbet % (2) ve (3)
1938	90.6	110.4	186.3	290.7	31.1	61
1939	98.7	81.4	180.5	261.9	37.7	45
1940	91.3	97.7	176.7	274.4	33.2	56
1941	81.7	118.3	256.2	374.5	21.8	46
1942	105.9	115.9	252.7	368.6	28.7	45
1943	118.0	136.5	282.6	419.1	28.1	48
1944	102.9	180.7	301.0	481.7	21.3	60
1945	83.9	219.7	308.5	528.2	15.8	70
1946	118.2	291.0	363.3	654.3	18.0	90
1947	112.4	364.2	365.6	729.8	15.3	99
1948	144.5	416.9	449.0	865.9	16.7	92
1949	119.8	437.3	428.7	866.0	13.8	102
1950	147.8	537.8	527.6	1.065.4	13.8	101
1951	205.7	639.1	704.2	1.343.3	15.8	90

3 — Bankaların depozitolarını arttırmalarında imkân veren diğer bir âmil de, tedavüldeki Merkez Bankası notlarının bir kısmının ekonomi içine dağılmayıp, bankaların kasalarında muhafaza edilmesi, ve bu suretle banka rezervlerini kuvvetlendirmesidir. Bu unsur, Merkez Bankasının munzam not çıkarması suretiyle rezervlerin kuvvetlenmesi halinden müstakildir. Burada rezervleri kuvvetlendiren, Merkez Bankasının çıkardığı not hacmi değil, bankaların teşkilât ve yayılışı, halkın banka hizmetlerine çıkardığı not hacmi değil, bankaların teşkilât ve yayılışı, halkın banka hizmetlerine ve bilhassa çok kullanma usulü ile ödemelerini yapma itiyadıdır. Tablo II ve şekil 1 bankaların kasa mevcutlarının ne şekilde arttığını ve bunun tedavüldeki banknot hacmine nisbetle nasıl gelişmiş bulunduğunu göstermektedir. Burada, bankaların kasa mevcudunun mutlak rakam olarak artmakla beraber, 1938 den 1945 senesine kadar, tedavüle çıkarılan banknota nisbetle yüzde olarak azaldığı, fakat bu tarihten sonra nisbetin tekrar çoğalmaya doğru istikamet aldığı müşahede edilmektedir. Nitekim tedavüle çıkan banknotlar içinde, banka kasalarında saklı bulunanların nisbeti 1933 de % 44 olduğu halde, bu 1945 de %9,3 e düşmüş, fakat bu tarihten sonra tekrar tedricen yüksele-

rek, 1951 de % 18 e kadar çıkmıştır. Buna mukabil mutlak rakam itibariyle bankaların rezervleri (kasa mevcutları ve Merkez Bankasındaki hesaplar) 1941 ve 1945 seneleri müstesna 1938 den 1951 senelerine kadar daima artagelmıştır. 1951 de bu miktar 205,7 milyon olmak suretile, 1938'in 90,6 milyonu bir hayli aşmıştır. Mutlak rakam olarak rezervlerin bu şekilde artışı temin eden hâdiselerin başında şüphesiz, bankaların hizmetlerini daha geniş halkın ayağına götürmeleri, halkın gelir seviyesi gerekse ödeme itiyadı bakımından, banka hizmetlerinden istifade etmeye başlamış bulunması gibi hâdiseler en başta zikredilmelidir. Nitekim 1938 denberi bankalarımızın adedi artmış olmakla beraber, mevcut bankalar teşkilâtlarını genişletmek suretiyle, hizmetlerini geniş kitlelerin ayağına götürmüşlerdir. 1938 de banka adedi 38 ve şube adedi 331 olduğu halde, 1950 de banka adedi 34 e inmiş fakat buna mukabil şube adedi 535 çıkmıştır. Buna birçok bankaların ajanlarını da ilâve etmek lâzımdır. 12 senede 200 den fazla şube açmış olan bankacılığımızın, tedavüle çıkarılmış olan banknotların büyük bir kısmını kasalarında temerküz ettirmeleri ve bu şekilde depozitolarını, bu rakamın takriben sekiz misline çıkarılmaları mümkün olabilmıştır.

Halkın banka hizmetlerinden daha çok istifade ettiğini ve tediyelerinde, nakit kullanacak ve bu suretle bankaların rezervlerini zayıflatacak yerde, çek kullanarak banknotun banka sistemi dışına çıkmasını temin ettiklerini gösteren diğer bir müş'ir de, takas odalarının muamelelerindeki artmadır. Nitekim İstanbul Takas Odasının 1938 senesinde takas ettiği senetlerin mebalığı 441 milyon lirayı bulduğu halde, bu 1951 senesinde 2,483 milyonu bulmuştur. Demek ki çökle yapılan tediyelerin hacminde 6 misline yakın bir artma vardır. Ankara Takas Odasında da 1947 senesinde takas edilen mebalığ 256 milyon lira olduğu halde, bu 1951 de 745 milyona çıkmıştır.

4 — Rezervleri kuvvetlendiren ve bu suretle depozitonun artmasını mümkün kılan son bir âmîl olarak da yabancıların mevduatı, yahut bankaların yabancı para yani döviz mevcutlarının artmasıdır. Bizim bankalarımız, döviz kontrolü mevzuatımızın koyduğu tahditler ve T. C. Merkez Bankasının döviz ve altın ihtiyatlarımızı muhafaza eden bir müessese olması yüzünden, bu çeşit kaynaklardan mahrumdur. Bu sebeple, bankalarımızın depozitolarının artmasında bu unsur rol oynamamıştır, denilebilir.

II. Bankalarımızın Mevduatında Banknot hacmine Nisbetle Vukua Gelen Gelişmeler

Bu kısımda, banka mevduatının mutlak yekûn itibarile artışını değil de, tedavüldeki banknot hacmine nisbetle ne şekilde genişlediğini tetkik edeceğiz ve burada görülen gelişmelerin sebeplerini tahlil edeceğiz.

Tablo I ve Şekil (1) de, mevduatın tedavüle çıkarılan nakde nisbetle nasıl bir artma kaydettiği görülmektedir. Mevduattaki artışı, Merkez Bankamızın yaptığı emisyonla karşılaştırdığımız zaman, 1938 denberi mevduatta mutlak rakamlar halinde müşahede ettiğimiz artışa, burada rastlamamaktayız. Başka bir deyimle banka mevduatı hacim itibariyle artmış olmakla beraber, tedavüle çıkarılan banknot

hacmiyle nisbet edildiği zaman, mevduatta nisbi bir azalma müşahede edilmektedir. Nitekim banka mevduatı 1938 senesinde, tedavüldeki banknotlar hacminden % 10 fazla olduğu halde, yahut tedavüldeki banknotlar 100 kabul edilirse, bankalardaki mevduatın hacmi 110 olduğu halde, bu nisbet harp seneleri içinde tedricen düşmüş ve 942 senesinde 49 a kadar inmiştir. Mevduat 1945 senesinden itibaren nisbi olarak tekrar yükselmeğe başlamış ve 1951 senesinde 118 e çıkarak hemen harpten önceki nisbete erişmiştir. Mevduattaki bu gelişme birçok bakımlardan dikkate değer bir vâkiadır. Harp birçok memleketlerde bunun aksi bir gelişme tevtil ettiği halde, Türkiye'de bankaların mevduatı nisbi olarak niçin azalmıştır. Bu, sebepleri araştırılmaya değer bir hâdisedir.

Banka istatistiklerinin tetkik ve tahlilinden, bu hususu cevaplandırabilecek bazı unsurlar çıkarmak mümkündür. Bunları sırasıyla gözden geçirelim :

1 — Kanaatımızca banka mevduatının nisbi olarak sukutuna sebep olan âmîllerin başında, fiat seviyesindeki umumî artış gelmektedir. Nitekim Şekil (1) tetkik edilecek olursa, burada fiat seviyesindeki değişimleri gösteren eğri ile, mevduatın nisbi inkişafını gösteren eğri arasında ters bir orantı mevcut bulunduğu farkedilir. 1933 den itibaren fiat seviyesi yükselmeye başlayınca, mevduatın nisbi hacmi de sür'atle düşmektedir. Toptan eşya fiatları endeksinin en yüksek bulunduğu 1942 - 1945 seneleri, nisbi banka mevduatının en düşük olduğu senelerdir. 1944 senesinden itibaren fiat seviyesi bir istikrar kesbetmeye başlayınca, banka mevduatı da oldukça sür'atli bir şekilde artmaya doğru bir istikamet almıştır.

Acaba fiat seviyesi ile banka mevduatının nisbi gelişmesi arasındaki bu ters orantıyı nasıl izah edebiliriz. Fiat seviyesinin yükselmesi, paraya karşı muamele hacmi dolayısıyla talebi (Transaction Demand for money) artırır. Halkın günlük ihtiyaçlarını karşılamak için ceplerinde likid olarak bulunduracakları paranın hacmi, fiatlar yükselmiş bulunduğu için, eski

sine nisbetle daha yüksek olacaktır. Aynı zamanda tüccar ve müteşebbisler, emele ve işçi ücretleri yükseldiği, ham madde fiyatları arttığı veya stok ve envanter olarak iş gördükleri eşyanın fiyatları yükseldiği için, eskisinden daha çok nakit paraya ihtiyaç duyacaklardır. Ekonomi dahilinde gerek müstehliklerin, gerekse müteşebbislerin bu munzam nakit talebi yüzünden, bankaların likit kaynakları üzerine taz-yik artacak ve enflasyon şartları için-

de tedavülde bulunan banknotlardan, banka kasalarında likid rezerv olarak saklanan paranın nisbeti düşecektir. Nitekim Şekil (1) de banka mevduatındaki nisbi artış ve azalış eğrisi ile, tedavüldeki paralardan bankaların rezervi olarak kullanılan kasa mevcutlarının nisbetini gösteren eğri arasında bir muvazi inkişaf seyri müşahade edilmektedir. Kasalarda saklanan paranın hacmiyle tedavüldeki paranın nisbetini veren eğri 1938 den iti-

TABLO : III

Merkez Bankasında Muhtelif Mevduat ve Nisbetleri

Seneler	T. C. Merkez Bankasında mevduat (Milyon T. L.)					Nisbet % (4) ve (5)
	Devlet (1)	Bankalar (2)	Salır (3)	(1) ve (3) yekûnu (4)	Umumî yekûn (5)	
1938	4.4	17.4	1.6	6.0	23.4	25.6
1939	6.1	18.4	5.8	11.9	30.3	36.0
1940	47.5	27.8	6.1	53.6	81.4	65.9
1941	41.7	28.3	8.8	50.5	78.9	64.0
1942	82.1	37.4	25.0	107.1	144.4	74.1
1943	64.7	30.8	38.4	103.1	133.9	77.0
1944	65.7	27.5	42.0	107.7	135.2	79.6
1945	51.7	23.8	49.3	101.0	124.7	81.0
1946	61.9	19.9	40.7	102.6	122.5	83.7
1947	280.5	30.4	53.9	334.4	364.8	91.7
1948	219.5	74.5	51.4	270.9	345.5	78.3
1949	254.4	62.1	62.1	316.5	378.6	83.9
1950	230.7	65.7	168.8	399.5	465.1	86.0
1951						

TABLQ : IV

Tedavüldeki Bankalar ve Banka Kasalarındaki Banknotlar

Seneler	Banknotlar	mevcudu Tedavüldeki	Nisbet %
1938	204.7	90.6	44.2
1939	296.7	98.7	33.2
1940	418.8	91.3	21.8
1941	521.5	81.7	15.6
1942	744.9	105.9	14.2
1943	805.6	118.0	14.6
1944	964.0	102.9	10.6
1945	882.5	83.9	9.3
1946	930.7	118.2	12.7
1947	883.9	112.2	12.7
1948	935.1	144.5	15.4
1949	893.1	119.8	13.4
1950	961.7	147.8	15.3
1951	1.138.1	205.7	18.0

baren 1945 e kadar tedricen azalmakta ve bu tarihten sonra da tedricen çoğalmaktadır. Bu azalma ve çoğalma mevduatın, nisbî azalma ve çoğalma eğrisi kadar sür'atli değilse de, ikisi arasında nisbî bir müvazilik bulunduğu da inkâr edilemez.

2 — Banka mevduatının genişlemesini tahdit eden diğer bir âmîl de Merkez Bankasında devlet ve hususî şahısların mevduatının bütün mevduata olan nisbetinin artmasıdır. Tablo III, ve IV ile şekil (2) nin tetkikinden de görüleceği üzere, 1938 senesinden itibaren T.C. Merkez Bankasında devletin ve ferdlerin mevduat hesaplarının nisbeti artmağa başlamıştır. Bu artış 1942 senesinden itibaren yavaşlamış ve 1947 senesinden itibaren de daha düşük bir seviye inmiştir. Bu şekilde her iki eğri arasında tam bir ters orantı münasebeti bulunduğu ifade eden bir mahiyet yoksa da, her iki eğrinin umumî istikametler bakımından aynı cihete doğru inkişaf etmediği de âşikârdır.

Bu durumu nasıl tefsir ve tahlil etmek mümkündür? Merkez Bankasında ticaret bankalarının balanslarının yüksek oluşu, bankaların rezervlerinin kuvvetli olduğuna ve banka depozitolarının genişleme imkânlarının mevcudiyetine delâlet eder. Buna mukabil devletin vergi suretiyle ferdlerin elindeki iştirâ kuvvetlerini nakid halinde toplayıp bunları Merkez Bankasına nakletmesi, veyahut da ferdlerin ticaret bankalarındaki hesaplarının çekle devlete nakledilmesi ve devletin de bu çekleri Merkez Bankasına tevdi edip tahsil yoluna gitmesi halinde hem ekonominin likiditesi azaltılmış, hem de banka sisteminin likiditesi. Zayıflatılmış olacaktır. Bu takdirde de banka sisteminin depozito yaratma gücü tahdit edilerek, kredi hacmi üzerine deflasyonist bir tesir icra edilmiş olacaktır. Nitekim merkez bankalarında devlet hesaplarındaki temevvüçler bir çok memleketlerde para piyasasının likidite derecesi hakkında en kuvvetli müş'irlerden biri telâkki edilmektedirler. 1938 senesinden itibaren uzunca bir devre, devlet mevduatının daha çok Merkez Bankamızda muhafaza edilmeğe başlanması, banka sisteminin depozito hacmini daha fazla ge-

nişletmesini önliyen en mühim âmillerden biri olmuştur. Devlet ve ferdler mevduatlarını, Merkez Bankası yerine ticaret bankalarında muhafaza etmiş olsalardı ve elindeki iştirâ kuvveti ekonomi dahilinden veya bankalardaki hesaptan Merkez Bankasına nakledilmemiş olsaydı, bankaların likiditeleri zayıflamamış olacaktı. Bu sebeple harptenberi maliyemizin takibettiği bu politika, banka sisteminin kredi yaratma kabiliyetini tahdit ederek, enilasyonist emisyon siyasetinin, müterakim bir şekilde kredi enflasyonunu da peşinden sürüklemesini bir dereceye kadar tahdit etmiştir. Merkez Bankamızın, merkez bankacılığının asıl fonksiyonu ile hiçbir ilgisi olmayan hususi mevduat kabulü siyasetine devam edişi de aynı neticeyi vermiştir.

Bankacılığımızın inkişafı ve bankalarımızla Merkez Bankamızın münasebetlerinin sıkılaştırılması için, bunların hususi mevduat hususunda birbiriyle rakip halde bulunmamaları gerekir. Saniyen devletin vergi gelirlerini muntazam bir şekilde, Merkez Bankasındaki hasebına, ekonominin gidişi ve bankaların takibettikleri kredi politikalarının neticelerini hesaba katmadan biriktirmesi de hatalı bir yoldur. Çünkü Merkez Bankasındaki devlet hesabı, banka sisteminin depozito hacmine tesir eden bir unsur olduğu için, zaman zaman istikamet değiştiren elâstiki bir vasıta olarak kullanılmalıdır.

3 — Bankaların mevduat hacimlerini tahdit eden diğer bir unsur da, bugün modern bankacılıkta demode bir usul sayılan, mevduatın sermaye miktarı ile tahdit edilmesidir. 2999 sayılı Bankalar Kanununun 28 inci maddesi muhtelif miktarda sermayeye malik olan bankaların, sermayelerinin kaç misli mevduat yaratabileceğini tesbit etmiş bulunmaktadır. Bu hüküm yüzünden, bazı bankalar bilançolarının aktifinde bulunan kalemler malî ve iktisadî bakımdan ne kadar sağlam olursa olsun, eğer sermaye durumları müsait değilse, mevduat hesaplarını artıramıyacaktılar, müşterilerine borçlanamıyacaktırlar. Bankanın borçlularını korumak maksadiyle konan bu gibi hükümler bugün lüzumsuz telâkki edilmektedir; zira, bir bankanın

alacaklılarını koruyan en mühim garanti, bankanın aktifindeki kalemlerin sağlamlığı, bankanın mevcudatını teşkil eden kaynakların sağlam sahalara yatırılmış olmasıdır.

4 — Türk bankacılığında mevduat hacminin genişlemesini önleyen mühim bir âmil de, bankalarımızın likit rezervlerinden gayri, bir de munzam karşılık tutmaya mecbur edilmelidir. Bankalar Kanununun 26 ncı maddesi, bankaların «umumî disponibiliteden maada... devlet istikraz tahvilâtından müteşekkil... umumî mevcudatın en az yüzde 20 sine muadil» bir munzam karşılık tutmalarını emretmektedir. Bu munzam karşılık usulü, banka kredi hacmi kuvvetli bir deflasyonist tedbir olarak harp sonu devresinde bazı devletler tarafından da mevzuubahs edilmiştir. Ezcümle Amerika'da son yıllarda bankaların depozito hacimleri enflasyonist bir şekil-

de genişlemekte olduğundan alman muhtelif tedbirlerle bu durdurulmadığından, bazıları bizim Bankalar Kanunumuzdaki yukarı hükümdesine benzer bir tedbir tavsiye etmektedirler (*).

İhtimal enflasyonist temayüllerin hüküm sürdüğâ, harp sonu devresinde, banka kredisi yoluyla munzam bir enflasyon tazyikini hafifletme bakımından bu usul müsbet rol görmüş olabilir; fakat munzam bir karşılık yahut hususi bir rezerv koymayı istihdaf eden bu çeşit hükümler hiçbir zaman daimi olma kastıyla konulmamalıdır. Zira ekonominin inkişaf temayülleri ve kredi talebi ne olursa olsun, bu şekilde deflasyonist bir usul isabetli telâkki edilemez. Bankalara munzam karşılık koymayı emreden makam parlamento veya merkez bankası otoriteleri ise, bu emir ekonominin aldığı istikametlere göre zaman geçirden geçirmelidir.

TABLO : V

Mevduat Hacmi ile Sermaye Hesabı Arasında Nisbetler (Milyon T. L.)

Seneler	Mevduat	Sermaye ve ihtiyat	Nisbeti %
1938	226.5	138.5	56.7
1939	195.4	131.0	67
1940	219.1	135.8	62
1941	313.8	145.1	49
1942	386.2	178.3	46.2
1943	363.6	215.6	59
1944	447.8	248.6	55.5
1945	465.3	283.6	60.9
1946	586.8	344.4	58.7
1947	651.7	390.6	59.7
1948	813.2	441.5	54.4
1949	808.6	570.0	69.6
1950	1.031.3	651.7	63
1951			

5 — Mevduat hacmini tahdit edici son bir âmil de, bankaların sermayelerinin azalışıdır. Tablo V. de bankalarımızın sermayelerinin artışına ait rakamlar verilmektedir. Sermaye mefhumu içine şüphesiz sermayenin bir çeşidi, olan ihtiyat akçeleri

de dahildir. İhtiyat akçeleri bilançolarının matlubat kısmında bazı kalemlerin kıymet kaybetmeleri tehlikesine karşı, düyunat kısmında alacaklıların (sermayedar ve mevduat sahipleri) sabit kalan haklarını muhafaza için, bilançonun pasif kısmına ilâve edilen bu meblâğ ne kadar büyük ilâve edilen bir meblâğdır. Pasif kısmına olursa, aynı kısımda bulunan mevduat hanesinin de o derece küçüleceği tabiidir. Bi-

(* General Credit Control, Debt. Management, and Economic Mobilisation; Joint Committee on the Economic Report, Washington 1951, S. 20.

naenaleyh ihtiyat sermayelerinin çoğalmas-
sı, mevduatları üzerine menfi tesir icra
eden bir unsurdur. Bankalarımızda serma-
ye miktarının (ödenmiş sermaye ve ihti-
yat sermaye mecmuu) gittikçe artması,
daha çok bu hususları tanzim eden mev-
zuatımızın bir neticesidir. Ticaret Kanunu-
muz Anonim şirketler faslında her sene te-
mettünün yirmide birinin ihtiyat sermaye-
si olarak tefrik edilmesi gerektiğini emret-
mektedir. (T.K. Madde 462). Bundan baş-
ka Bankalar Kanununun 31 inci maddesi
de, yukarki hükümden ayrı olarak, banka-
ların senelik kârdan % 5 inin ileride muh-
temel zararlar karşılığı olarak ayrılmasını
emretmektedir. Bankalarımızın ihtiyat ak-
çelerinin bu şekilde zamanla otomatik ola-
rak artmalarının sebebi bankaların cesa-
retsiz ve konservatif bir şekilde hareket
etmelerinden ziyade, mevzuatın emretmiş
olduğu bu alestikiyetsiz ihtiyat akçesi ve
sermaye politikasıdır. Mevzuatımızın bu
hususda da koyduğu tahditler gayet rijid
bir mahiyet arz etmektedir. Ekonomide en-
flasyonist temayüllerin inkişaf etmekte
olduğu devrelerde, bankaların ve şirketle-
rin kârlarından ihtiyat sermayeleri ayır-
maları isabetlidir. Bu şekilde kâr şeklinde
ferdler tarafından sarfedilebilecek iştirâ
kuvveti azaltılmış olmakta, hem de banka-
larda ihtiyat sermaye olarak ayrılan bu
meblâğlar mevduat hacmini daraltarak,
ekonomi üzerine deflasyonist bir tesir ic-
ra etmektedir. Fakat ekonominin gidişini
hiç hesaba katmadan otomatik olarak ay-
rılan ihtiyat sermayelerinin bankaların
kredi elâstikiyetine sahip olmalarını zor-
laştıracığı da âşikârdır. Ekonomi dahilinde
enflasyonist bir tesir icra etmiyecek şe-
kilde mevduat hacmindeki genişleme, ihti-
yat sermaye tesisi zaruretleri ile önlenme-
melidir. Saniyen banka sistemi, bilânçosu-
nun aktifindeki kalemlerin malî ve iktisa-
dî sağlamlığına kani bulunmadığı zaman,
bu ihtiyat sermaye tesisi yoluna müracaat
etmelidir. Eğer aktifini teşkil eden kalemler
gayet sağlamsa, bunların kıymet kay-
betmeleri halinde pasifden düşülecek olan
ayrı bir hesabı mütemadiyen takviye et-
melerine hacet yoktur.

Son kısımda beş ayrı unsur olarak tah-
lilini yaptığımız muhtelif tesirlerin altında,

bankalarımızın mevduat hacimleri, banka
mevduatının temelini teşkil eden banknot
hacmine nisbetle genişliyememiştir. Ban-
kalarımızın bundan sonraki inkişaflarında,
bu unsurların nisbî tesirleri gene kendisini
hissettirecek ve banka mevduatının geniş-
leme imkânlarını tâyin edecektir. Bankala-
rımızın mevduatı, genişletici mahiyette te-
sir icra eden dört unsurlar, daraltıcı ma-
hiyette olan son beş âmilin karşılıklı te-
sirleri neticesinde inkişaf seyri gösterecek-
lerdir. Banka istatistiklerimizin tetkikin-
den, bilhassa harp sonu devresinde ban-
kalarımızın mevduat hacimlerinin süratle
gelişmekte olduğu ve genişleme temposu-
nun harp içinde ve sonunda Merkez Ban-
kamızın takibettiği para hacmini genişlet-
me politikasından daha kuvvetli olduğu
söylenbilir. Bu şartlar içinde, Türkiye'de
enflasyonist temayüllerin gelişmesinde
banka sistemimizin kredi politikası mü-
him bir rol oynayacak duruma girmiştir.
Mamafih bu hususta daha tamamlayıcı
bazı mutalara ihtiyaç vardır. Bunlardan
bir tanesi banka parasının yani, depozito-
nun tedavül sür'atidir. Bazı memleketlerin
istatistiklerinde, bankada mevduat hesabı
bulunanların bu mevduatı bir sene içinde
nasıl sür'atte kullanıldıklarına dair bir
müs'ir olarak, müşterilerin hesaplarındaki
zimmet yekûnu neşredilir. Zimmet yekû-
nunun mevduat hacmine nisbeti, mevdua-
tın tedavül sür'atini verir.

III. Banka mevduatının muhtelif çeşitlerinde meydana gelen değişmeler

Banka mevduatı, ya bu mevduatın sa-
hiplerine göre veya vâdesine göre tasnif
edilir. 2999 sayılı Bakanlar kanununun
25 inci maddesi mevduatı «tasarruf mev-
duatı» ve «diğer mevduat» diye ikiye ayır-
mıştır. Bu tasnif tarzı, yalnız mevduat sa-
hiplerine göre yapılan bir tasnif değil, aynı
zamanda bu mevduatı tutanların, bunu
ne maksatlarla tuttuğunu ifade eden bir
ayırmaştır. Bankalar Kanununun 25 inci
maddesine göre, mevduat eğer ferdler ta-
rafından tutuluyorsa, buna «tasarruf mev-
duatı» adı verilmektedir. Çünkü ferdlerin
bankada lehlerine muhafaza etmekte ol-
dukları hesabı istihlâk ve devamlı harca-

malarda bulunmak maksadıyla değil de, ilerde kullanmak maksadıyla tuttukları farzedilmektedir. Buna mukabil ticaret müesseselerinin ve devletin bankadaki hesaplarının «diğer mevduat» diye tasarruf mevduatından ayrılması, bu hesapların uzun müddet muhafaza edilmek maksadıyla tutulmayıp, günlük ödeme ihtiyaçları için muhafaza edilmekte oldukları faraziyesine dayanmaktadır. Bankalar Kanunumuzun kabul ettiği bu tasnif tarzı bankaların mevduatlarının tahlilinde mühim bir unsurdur. Mevduatın kullanılış tarzı, istikrarı, tedavül sür'ati, ekonomi üzerine icra edeceği enflasyonist tesir v.s. gibi muhtelif cepheleden, bu şekilde tesbit tarzının ehemmiyeti vardır. Bankaların mevduatı nisbetinin yüksek oluşu, ekonominin likiditesini artırma bakımından bankaların daha zayıf bir tesir icra ettiği mânasına gelir. Zira bu mevduatın sahiplerinin bankadaki hesaplarını kullanarak, ekonomi içindeki yekûn harcamaları yani efektif talebi artırma temayülleri daha zayıftır. Bu çeşit mevduatın tedavül sür'ati de bu sebeple düşük olacağı için banka depozitosu hacmindeki genişlik ekonomi için daha düşük bir enflasyonist kuvvet teşkil edecektir.

Mevduatın bu şekilde tasnifi, bankaların mevcutlarındaki muhtelif kalemlerin teşekkül tarzı ve nisbetleri bakımından da mühimdir. Mevduatın bu şekilde âni tahavvüllere maruz bulunmayan ve nisbeten müstekâr kalemlerden teşekkül ettiğini gören bankalar, bunlara karşılık daha uzun vâdeli yatırımlar yapabileceklerdir. Bankanın alacaklılarının bu şekilde, emirlerinde bulunan iştirâ kuvvetini âni ve gayri muayyen bir tarzda kullanmaya kalkmamaları ve bankaların buna karşılık uzun vâdeli yatırımlarını artırmaları, uzun vâdeli borç senetlerinin piyasasındaki istikrar bakımından da önemlidir. Zira bankalar alacaklılarının taleplerini karşılamak için, likid kaynaklar temin etmeye kalkacaklar ve bu maksatla uzun vâdeli yatırımlarını elden çıkararak, bu senetler piyasasının düşmesine sebep olacaklardır.

Bankalarımızdaki tasarruf mevduatı-

nın gelişmesini Tablo II deki rakamları tetkik ederek takibetmek mümkündür.

Bu tablo bize 1939, 1940 ve 1942 seneleri müstesna, tasarruf mevduatının 1938 senesindenberi daima arttığını göstermektedir. Diğer mevduatın artışında da buna benzer bir inkişaf müşahede edilmektedir. Mevduatın bu iki nevi arasında iktisadi bakımdan ehemmiyetli olan bazı farklar bulunduğunu yukarıda işaret etmiştik. Bu sebeple bu iki mevduat şeklinin, birbiriyle ne nisbetler dahilinde inkişaf ettiğini de araştırmamız faydalı olabilir. Aynı tablonun 7 inci sütunu, tasarruf mevduatının diğer mevduata nisbetle yüzde olarak ne miktar bir inkişaf gösterdiğini ifade etmektedir. 1938 den 1951 senesine kadar geçen devreyi evvelki gibi gene ikiye ayırarak mütalâa edersek, tasarruf mevduatının 1945 senesinde vâsati olarak diğer mevduatın takriben % 51 ine muadil olduğunu müşahede ederiz. 1938 de bu nisbet % 61 olduğu halde, harp seneleri içinde daha da düşerek ancak 1945 ten itibaren eski nisbetin üstüne çıkabilmiş ve 1949 ve 1950 senelerinde ise diğer mevduatın hacmini aşmıştır. 1945 - 1951 seneleri arasındaki devrede tasarruf mevduatının diğer mevduata nisbeti vasati olarak % 90 dır. Demek ki harp seneleri içinde ferdlerin bankalardaki mevduat hesapları, diğer müesseselerinkine nisbetle düşük bir seviyede bulunuyordu. 1945 den sonra ise bu nisbet sür'atle yükselerek bir ara ferdlerin tasarruf hesapları diğer bütün mevduatın hacmini aşmıştır. Bunun sebebi şüphesiz harbin yoksulluğu ve fiat yükselişlerinden ferdlerin daha fazla müteessir olmalarıdır. Buna mukabil harp sonu devresinde, ferdî kazançların artması, fiat yükselmelerinin harp içindeki şiddetini kaybederek, ferdlerde paraya karşı nisbi bir itimadın tekrar teşekkülü, tasarruf mevduatının daha sür'atli bir tempo ile artmasına ve diğer mevduata nazaran nisbetinin yükselmesi-ne imkân vermiştir.

Kanundaki tarifine uyarak ferdler tarafından tutulan bu mevduat hesabına «tasarruf mevduatı» ünvanının verilmesi ve mevduattaki genişlemenin ekonomik tesirleri mütalâa edilirken, bu mevduatı ha-

kiki bir tasarruf mevduatı olarak karşılamanın yerinde olup olmayacağı münakaşa edilebilir. Devlet, mahallî idareler, şirket ve tüccarların mevduatından gayri olanlar tasarruf mevduatı sayıldığına göre, kanaatımızca bu tasnif iktisadî mânada tasarruf mefhumu ile pek fazla intibak etmemektedir. Vâkıa devletin, şirket ve tüccarların bankadaki mevduat hesaplarını, câri masraflarını karşılamak ve devamlı bir surette kullanmak kasdıyla muhafaza ettikleri söylenebilir de, bunların dışında kalan ferdi mevduat hesaplarının daha başka maksatlarla ve bilhassa uzun zaman muhafaza edilmek ve istihlâke, câri masrafları ödemeye tahsis edilmemek kasdıyla idame ettikleri iddia edilemez. Bununla beraber ferdler tarafından tutulan bu hesabın daha az iş saiki ile tutulmuş bulunduğu söylenebilir. Bu sebeple kanunun tasarruf mevduatı diye tarif ettiği hesaplarda, diğerlerine nisbetle daha yüksek bir istikrar mevcut bulunduğu ve bunların bir devre esnasında sahipleri tarafından kullanılan miktarlarının diğerlerine nisbetle daha düşük olacağı kabul edilebilir. Başka bir deyimle tasarruf mevduatı, iktisadî hayatın gidişi, fiat dalgalanmaları ve müteşebbislerin bekleşileri (expectations) ile daha az elâstik bir münasebet bulunurlar. Buna mukabil, bilhassa iş ve ticaret saiki ile tutulan mevduat, iş hacmindeki inkişaf, müteşebbislerin tahmin ve bekleşileri, fiat seviyesindeki dalgalanmalarla daha elâstik bir münasebet halinde bulunur. İş hacmi genişlediği için müteşebbisler çalıştırdıkları daha çok sayıda işçilerin ücretlerini ödemek, sipariş ettikleri daha geniş hacimde ham veya mutavassıt maddelerin bedellerini ödemek için, bankadaki mevduatlarını kullanacaklar ve bu suretle bankalardaki diğer mevduat hanesi, ferdlerinkine nisbetle alçalmış olacaktır. Aynı zamanda fiatların yükselme doğru temayülü, müteşebbisleri bunun zararlarından kurtulmak için, spekülâtif mübayaalara sevk edecek ve binnetice bankadaki mevduat hesaplarının düşmesine sebep olacaktır. Bu sebeple diğer mevduat içinde bilhassa ticarî müesseselerin tasarrufunda bulunanlar, ferdlerin mevduatına nisbetle daha çok

dalgalanmaya müsait ve gayri müstakar bir mahiyet arzederler.

Ferdlerin mevduatı dışında kalan diğer mevduat aynı zamanda, tedavül sür'ati itibariyle de farklı bir mahiyete sahiptir. Mevduatın tedavül sür'ati, bir devre içinde mevduat hesabı üzerinden yapılan ödemeler mecmuunun, o devre içinde vasati olarak mevduat hesabında tutulan miktara nisbetidir. Tüccar ve şirketlerin, günlük ödemelerini yaptıkları bu hesapların bir sene içindeki yekûnu şüphesiz, ferdlerin tasarruf mevduatı adı verilen hesaplarından yapılan ödemelerden çok fazladır. Binaenaleyh, tasarruf mevduatı ile diğer mevduatın iktisadî bakımdan arzettikleri mâna üzerinde durulurken, yekûn itibariyle vasati olarak müsavi bir miktarda olan, tasarruf mevduatı ile diğer mevduatın, efektif talebi artırma ve cemiyet içinde yekûn harcamalara tesir etme bakımından birbirinden oldukça farklı tesirler icra edeceğini unutmamak icabeder.

Yukarda vermiş olduğumuz izahat muvacehesinde bankalarımızdaki mevduat çeşitlerinin inkişaf seyrini tetkik ettiğimiz zaman, bilhassa harpten sonra, tasarruf mevduatının nisbet itibariyle yükselmesi bize, ekonominin istikrarı bakımından, mevduat genişlemesinin oldukça salim bir bünye yaratmış bulunduğu neticesini telkin eder. Bununla beraber bankalarımızdaki mevduatın bünyesi içinde, tasarruf mevduatı adı verilen ferd mevduatının, iştirâ kuvvetinde bir istikrar unsuru olmaya rolünü fazla mübalâga etmek de doğru değildir. Nihayet ferdlerin emrinde bulunan bu mevduat, onlar için istedikleri anda kullanılabilir ve piyasaya efektif talep olarak intikal edebilecek, potansiyel bir iştirâ kuvvetidir. Bu iştirâ kuvveti de, şirket ve tüccarların elindeki mevduatın kullanılmasında rol oynayan âmillerin tesirlerine aynen maruzdur. Ferdlerin istikbal hakkındaki bekleşilerinde de bir nikbinlik havası yerleşti mi onlar da müteşebbisler gibi harcamalarını artırır, fiatların istikbalde yükselmeye doğru temayül edeceği kanaatına vasıl oldukları zaman onlar da aynı şekilde, spekülâtif mübayaalara girişirler. Bu sebeple banka mevduatımız-

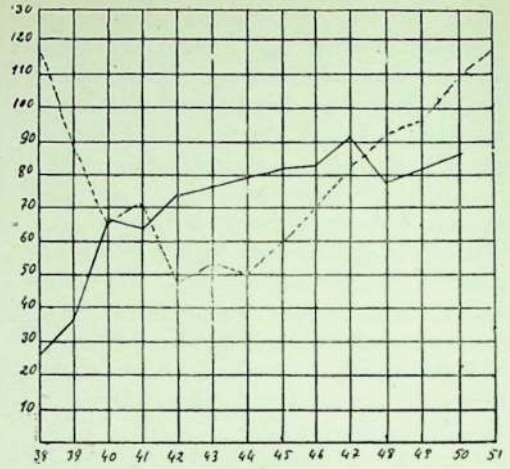
da tasarruf hesaplarının çoğalması, mut-laka efektif talebin istikbalde daha müste-
kar olacağına dair bir delil veya temel ola-
rak kabul edilemez. Bu mevduat da tıpkı,
elle tutulan cepte ve kasada muhafaza edi-
len bir para gibi, fiilen bir iştirâ kuvveti-
dir. İstikbaldeki enflasyonist temayüllerin
inkişafında birinci derecede rol oynayacak
olan bir kaynaktır.

Kaldı ki tasarruf mevduatında harp-
ten sonra tezahür eden nisbî kuvvetlen-
meyi, ekonomimizin artık istikrara kavuş-
muş olması, ferdlerin paranın iştirâ kuvve-
tine karşı itimatlarının artık teessüs et-
miş bulunması gibi hâdiselerle izah müm-
kün değildir. Bankalarımızda tasarruf
mevduatının diğer mevduata nisbetle harp-
ten sonraki devrelerde kuvvetlenmiş gö-
rünmesinin en mühim sebeplerinden biri
Tablo III ve IV, Şekil (2) de de görülece-
ği gibi, son senelerde devlet mevduatının
bankalardan ziyade T. C. Merkez Banka-
sında muhafazaya başlanmasıdır. Eğer
devlet mevduatı bankalarda muhafaza
edilseydi, bu diğer mevduat hanesini şişir-
ecek ve nisbetin tasarruf mevduatı lehi-
ne eğilmesine mâni olacaktı.

Vâdeli ve Vâdesiz Mevduat : Banka-
larımızdaki mevduatın bu şekilde tasnif
edilmesinin gerek bankanın takibedeceği
politika, gerekse iktisadi hayattaki inki-
şaf bakımından ehemmiyeti daha bü-
yüktür. Mevduatın bu bakımdan ifade et-
tiği mânâyı belirtmeğe başlamadan önce,
bankalarımızın 1938 denberi mevduatların-
da ne gibi bir gelişme meydana geldiğini
müşahede edelim. Tablo VI ve Şekil (3)
bize vadeli ve vadesiz mevduatın mutlak
ve nisbî olarak nasıl gelişmiş olduğunu
göstermektedir.

Vâdeli mevduat 1945 senesine gelince-
ye kadar yekûn itibariyle harbin başında-
ki miktarın altında kalmak üzere, dalgalan-

malar göstermiş, ancak harbin sonunda,
diğerine nisbetle oldukça yavaş bir tem-

(Şekil : 2)

— — — — — Mevduat ve banknot nisbeti
————— Merkez Bankasında Devlet
ve ferd mevduatının yekûn mevduata
nisbeti

po ile genişlemiştir. Buna mukabil vâde-
siz mevduat 1939 ve 1941 seneleri müstes-
na evvelâ yavaş, daha sonraları sür'atli
bir inkişafa mazhar olmuştur. Vâdeli mev-
duat 1938 den 1951 senesine kadar takri-
ben iki misli arttığı halde, vâdesiz mevdu-
at bu devrede sekiz misline yakın bir artış
kaydetmiştir. Bu iki mevduat nevinin bir-
birine nazaran muhafaza ettikleri nisbete
gelince, bu nisbet 1939 senesinden sonra
süratle düşmüştür. 1938 - 39 senelerinde,
vâdeli mevduat vâdesiz mevduatın takri-
ben % 46.5 uğunu teşkil ettiği halde 1940
da bu, % 27 ye inmiş, 1943 senesinden
sonra ise daha da düşerek, 1951 senesine
kadar takriben vasatı % 19.5 civarında
dalgalanmıştır.

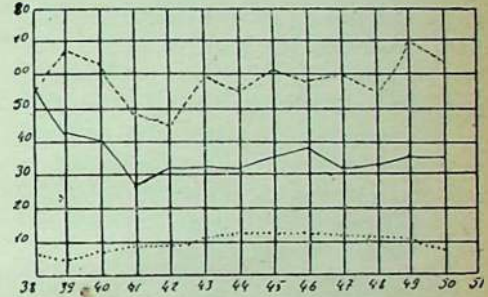
TABLO : VI

Mevduat Nevileri ve Birbirine Nisbeti

Seneler	Tasarruf mevduatı		Diğer mevduat		Umumi mevduat		(5) ve (6)
	Vadesiz (1)	Vadeli (2)	Vadesiz (3)	Vadeli (4)	Vadesiz (5)	Vadeli (6)	
1938	62.9	47.5	135.2	45.1	198.1	92.6	46.7
1939	46.2	35.2	146.3	34.2	192.5	69.1	46.4
1940	57.5	40.2	158.4	18.3	215.9	38.5	27.0
1941	77.8	40.5	215.1	41.1	292.9	81.6	27.8
1942	77.0	38.9	215.9	36.8	292.9	75.7	25.8
1943	98.5	38.0	255.0	27.6	353.5	65.6	18.5
1944	138.2	42.2	283.3	17.7	421.8	59.9	14.2
1945	165.9	53.8	284.8	23.7	450.7	87.5	19.4
1946	216.3	74.7	335.9	27.4	552.2	102.1	18.4
1947	263.7	100.5	338.0	27.6	601.7	128.1	21.2
1948	312.3	104.5	410.0	39.0	722.3	143.6	19.8
1949	330.5	106.8	380.4	48.3	710.9	155.1	21.8
1950	423.8	114.0	463.6	64.0	887.4	178.0	20.0
1951	536.6	102.5	601.1	103.1	1.137.7	205.6	18.0

Bankaların mevduatlarında bu şekilde bir inkişaf kısaca, mevduatın likid bir hale gelmesi şeklinde tasvir ve hülâsa edilebilir. Vâdeli mevduat 1938 den 1942 senesine kadar vasatı olarak, tasarruf mevduatının üçte ikisini teşkil ettiği halde, bu, daha sonraları üçte birden aşağıya düşmüştür. «Diğer mevduat» da ise bu düşüş oldukça yüksek olmuştur. Aynı devrelerde vâdeli mevduat, vâdesiz mevduatın vasatı olarak takriben beşte birini teşkil ettiği halde, 1943 den 1948 senesine kadar bu nisbet on üçte bire, 1948 den 1951 e kadar da sekizde bire düşmüştür. Bu vâkiolar da bize mevduat hesaplarındaki likidite temayülünün daha çok hangi hesaplardan ve hangi senelerden meydana geldiğini göstermektedir. Harp ve harbi takibeden senelerde mevduat sahiplerinin hangi sebeplerle likiditeyi tercih ettiklerini tahlile çalışılm :

Gerek tasarruf gerekse diğer mevduat içinde vâdesiz mevduatın nisbetinin, enflasyonun ve fiat endeksinin en yüksek seviyeye erişmiş bulunduğunu 1942, 1943 ve 1944 senelerinden itibaren yükselmeye başlamasını, hem sebep hem de netice olarak tefsir etmek mümkündür. Zira gerek fertler gerekse müteşebbisler, bankalarda tuttukları mevduatı daha likit bir hal getire-

ŞEKİL (6)

— Bankaların sermayeleri ile mevduatı arasındaki nisbet
 - - - Sermaye ile rihsli matlup kalemleri arasındaki nisbet
 ..... Bankaların sermayeleri ile kârları arasındaki nisbet

rek onu derhal kullanılabilir bir iştirâ kuvvetine tahvil etmişler ve bu suretle ekonomide dahilindeki yekûn harcamaların artmasına ve mevduatın tedavül süratinin yükselmesine ve dolayısıyla de enflasyonun takviye edilmesine, fiat seviyesinin yükselmesine sebep olmuşlardır. Bu bakımdan mevduatın vâdesiz mevduata doğru inkişafını, o devrelerde kuvvetli bir şekilde tezahür eden enflasyon hareketinin amillerinden biri olarak kabul etmek mümkün-

ür. Bununla beraber, banka mevduatında o devreler zarfında vukua gelen inkişaf-
ların hacmi, efektif talebe fiat endekslerimi-
zin gösterdiği nisbette enflasyonist bir hız
verecek hacimde değildir. Zira 1945 sene-
sine kadar banka mevduatındaki senelik
vasati genişlemeler (gerilemeleri de hesa-
ba katarak) 30 milyon T. L. civarındadır.
Bu sebeple mevduatta likiditenin artmasını
daha çok enflasyonun bir neticesi olarak
kabul etmek makul olacaktır. 1943 sene-
sinde en yüksek seviyeye erişen fiat en-
deksi, 1946 dan sonra ise tekrar yükselme-
ye doğru bir istikamet almıştır. Tasarruf
mevduatının 1942 senesine kadar daha çok
vâdeli mevduattan ibaret olmasını ve bu
tarikten itibaren nisbetinin düşmesini, fer-
lerin para halinde muhafaza ettikleri işti-
râ kuvvetlerini, bankada vadeli mevduat
halinde tutmak istememeleri ile izah ede-
biliriz. 1942 den itibaren paraya karşı olan
itimadın esaslı bir surette sarsılması, fer-
lerin ellerindeki iştirâ kuvvetlerini muay-
yen bir müddet için bankaya bağlamaktan
sarfınazar ettirmiştir. Nihayet artan fiat-
lar, ferdlerin tasarruf maksadıyla tuttukla-
rı ve uzun bir zaman günlük ödemelerinde
kullanmak maksadı gütmedikleri vâdeli
mevduatlarını, vâdesiz mevduat şekline
tahvil etmeğe teşvik etmiştir.

Diğer mevduata değişiklikleri, aynı
âmillerle izah etmek mümkündür. Yalnız
1943 le 1948 arasında diğer mevduat için-
de vâdesiz mevduatın nisbetinin büyük
bir nisbet dahilinde düşmesini, harp içinde
başlayan enflasyon ve harp sonunda bir-
denbire artan ithalât talepleri ile ve bu
yüzden bilhassa şirket ve tüccarların mev-
duat hesaplarını her an kullanılmaya hazır
bir halde tutmak arzuları ile izah etmek
imkânı vardır. 1948 den sonra vâdeli mev-
duattaki nisbî yükselmeyi ise, gelişen ticarî
ve iktisadî hayatın ve kazançların der-
hal kısa veya uzun vâdeli yatırım sahala-
rına akmyarak, bankalarda bir müddet
için vâdeli mevduat hesaplarında muhafa-
za edilme saiki ile izah etmek mümkün-
dür. Her ne kadar 1948 den itibaren sene-
de vasati olarak 30 milyon civarında artan
bu mevduatın mütevazî bir yekûn olmakla
beraber, efektif talep ve enflasyonist kuv-

vetler bakımından bir muvazene unsuru
teşkil ettiği söylenebilir.

Mevduat nevileri için vâdeli mevdua-
tın, ekonomi dahilindeki potansiel enflâ-
yonist kuvvetler bakımından bir müvaze-
ne unsuru teşkil ettiği söylenebilir.

Mevduat nevileri için vâdeli mevdua-
tın, ekonomi dahilindeki potansiel enflâ-
yonist kuvvetler bakımından haiz olduğu
mühim rolü bilhassa belirtmek yerinde olur.
Vâdeli mevduatın hacmi bir ekono-
mi dahilinde mühim bir istikrar unsu-
rudur; Bir kere bu mevduat her şeyden
evvel sahiplerinin istikbâldeki bekleyişleri
ve niyetleri hakkında mühim bir müş'irdir.
Vâdeli mevduatın yüksekliği, ferdlerin el-
lerine geçen iştirâ kuvvetinden mühim bir
kısmını yakın bir istikbalde kullanmak ni-
yetinde olmadığına, fiatların istikbalde
yükselerek paranın kıymetini düşürmeğe
doğru bir temayül takibetmiyeceğine da-
ir en kuvvetli delillerden biridir. Buna mu-
kabil vâdesiz mevduat tıpkı kasada veya
cüzdanda taşınan nakit gibi seyal ve her
an kullanılma imkânına malik bir iştirâ
kuvvetidir. Bu sebeple vâdesiz mevduatın
bankada nemalandırılmak ve tasarruf edil-
mek maksadıyla yıtırılmış bir iştirâ kuv-
veti olmayışı, bunun kuvvetli bir enflâsyon-
ist hareket yaratma iktidarına sahip ol-
ması neticesini doğurur. Başka bir deyim-
le vâdesiz mevduatın nisbetinin yüksek ol-
ması, bu mevduat sahiplerinin yakın bir
istikbalde bu nisbete bir iştirâ kuvvetile
piyasada alıcı olarak zuhur etme niyetleri-
ni ve aynı zamanda imkânlarını gösterir.
Bundan başka vâdesiz mevduat, mevdua-
tın tedavül süratinin artmasına imkân ver-
mesiyle en kuvvetli enflasyonist unsurlar-
dan biri sayılır.

Bu izahat muvacehesinde bankaları-
mızdaki mevduatın strüktüründe müşahe-
de edilen gelişmeler hakkında bir hükme
varmak istersek, şunu söyleyebiliriz : Ban-
kalarımızın bugün umumi mevduat hacmi,
Merkez Bankamızın tedavüldeki notlarını
bir hayli aşmış bulunmaktadır. Bu sebeple,
artık Türk ekonomisindeki enflasyonist
kuvvetlerin menşeiini araştırırken, yalnız
Merkez Bankamızın ihraç siyasetinde ve
faaliyetine dikkati teksif etmek kâfi de-
ğil-

Uygur Türklerinde Sonet İle Alış Veriş

Hüseyin Namık ORKUN

Türk kavimleri arasında Uygur Türklerinin medeniyet sahasında en ileri gitmiş olduğu görülmektedir. Bu kavmin tarihi Milâddan önceki çağlara kadar çıkmakta ise de bu devirlere ait malûmatımız pek noksandır. Çin tarihlerine göre Wei hanedanı zamanında (227 - 264) bu kavme **Kao-çc** adı verilmekte idi. Bu söz yüksek arabalı mânasına gelmektedir (1). Çin tarihlerinde uygurlara umumî olarak **Hoei** - he denilmektedir.

Uygurlar daha sonraları **Juan-juan'** -lara tâbi olarak yaşamağa başladılar. 487 de bir kısım Uygurlar Selenga nehri havalisinden kalkarak İrtiş taraflarına geldiler. Bundan bir asır sonra Juan-juan hâkimiyetini yıkan Göktürkler Uygurları da idareleri altına aldılar. Bir müddet Göktürklerin idarelerinde yaşayan Uygurlar, Göktürkler zayıflayınca onlara hücumla başladılar. Ve Göktürk devletinin yıkılmasında baş rolü oynadılar. Sekizinci asırda Göktürk arazisi yani şimdiki Moğolistan Uygurların elinde bulunuyordu. Uygurların tarihi bizim mevzuumuzun dışında ol-

(1) Schlegel bu ismi Türkçede koçak sözlü ile mukayese etmek istemiştir. (Bk. Uygurischen denkmäl in Kara Balgasun, Helsingfors, 1896, s. 1 not). Halbuki kelime dilimizde araba mânasına gelen koçi veya kanglı sözlü ile de mukayese edilebilir.

dir. Tıpkı merkez bankalarının notları kadar likit ve borç ödeme kabiliyeti olan banka mevduatını da gözden çıkarmamak gerekir. Bu mevduat içinde bilhassa vâdesiz olanlar parada aranan bütün vasıfları haizdir. Vâdesiz mevduatın inkişaf seyri ekonomideki likidite derecesini tayin eder ve potansiel enflasyonist kuvvetlerin nisbeti hakkında bize bir fikir verir. Evvelcede işaret ettiğimiz gibi, hacim itibariyle takriben 5 misli genişleyen umumi mevduat

duğundan bu ciheti tarihi eserlere bırakarak IX ncı asrın ortasında Uygurların Kırğızlar tarafından mağlûbiyete uğratıldığını ve bir kısmının daha cenuba inerek bugünkü Doğu Türkistanına, Turfan, Hoço ve havalisine yerleştiğini kaydetmekle iktifa edeceğiz.

Doğu Türkistanında devlet kuran Uygurlar burada XIII üncü asra kadar hâkimiyetlerini muhafaza ettiler. Bu devirde Cengiz han ordusu ile bu tarafa gelince Uygur hanı da ordusunu toplayıp Cengiz'in ordusuna katıldı. Sonra gösterdiği cesaret ve yararlıklara mükâfat olarak Cengize damat oldu. Bu hâdiseden sonra da Uygurlar burada uzun zaman varlıklarını muhafaza ettiler. Bugün dahi bu Türklerin bakiyesi aynı yerde oturmaktadır.

Uygurların buldukları yerlerde araştırmalar yapmak üzere Alman, Rus, Fransız, Japon âlimleri sefer heyetleri göndermişler, bilhassa Almanlar buraya bir kaç sefer yaparak yüzlerce sandık dolusu eşya ve elyazma eserler bulmuşlardır. Bu eserler arasında matbu kitaplar da elde etmişlerdir ki bu cihet Uygurların Avrupa'dan çok evvel matbaayı bildiklerini pek açık bir surette gösterir. Bulanan eserlerin büyük bir kısmı dini eserlerdir. Uygurlar Nesturi, Mani, Budizm dinlerine

çinde, vâdeli mevduat iki misli arttığı halde vâdesiz mevduat sekiz misli artmıştır. Bu, bize banka parası (mevduat) yoluyla ekonominizde her an kendisini belli edecek olan iştirâ kuvvetinin hacmi ve likidite derecesi hakkında bir fikir vermeğe yaradım, edebilir. Bundan sonraki devirlerde enflasyonist tesirlerin banka parası yoluyla ekonomimize yayılması büyük bir imkân dahiline girmiş sayılmak icabeder.

—Devamı Var—

salık idiler. Bulunan bu üç dine ait pek çok eser ilim adamları tarafından neşredilmektedir. Neşredilen eserler arasında bizi ilgilendiren ticarî mahiyette yazılmış olan senetlerdir. Uygurların ticaret hayatını gösteren bu mühim vesikalar Rus âlimlerinden **Radloff** tarafından **Uigurische Sprachdenkmäler** adile Rus Akademisi tarafından Leningrad'da 1928 de neşredilmiştir. Bu eserlerin ilk yazmalarını 1904 de Radoiff matbaaya vermiş ise de sekiz sene sonra ölünce kitap **Malov**'un himmetile neşredilebilmiştir.

Bu eserin ilk kısmında 46 vesika vardır. Müellif bunların asıl metinlerini, transkripsiyonlarını ve tercemelerini vermektedir. Bunlar **Grünwedel**'in topladığı vesi-

kalarıdır. Hemen büyük bir kısmı senetlerden ibarettir. Eserin ikinci kısmında vesikaların neşrine devam edilmektedir. Bütün eserde 128 vesika bulunmaktadır. Biz bu senetler arasında mevzu itibarile birbirine benzemiyen tipik misaller arz ederek okurlarımıza eski Türk senetleri hakkında sarîh bir fikir vermek gayesini takip etmekteyiz. Her senette evvelâ tarih yazılmaktadır. Sonra senedi verenin adı kaydedilmekte bundan sonra da senedin tanzimine sebep olan nokta izah edilmektedir. En sonunda da şahidlerin ve senedi yazanın adı ve damgaları bulunmaktadır.

Birinci vesika şarap satışına aittir. Uygur harflerile yazılmış olan asıl metnin transkripsiyonu aşağıdadır :

1. Koin yıl üçünç ai iki otuzka
manga Ming Temürge tüşge bor kergek
bolup Turi-bakşıtn yarım kap bor
aldım. Küz yangıda bir bir kap
5. süçük köni berürmen. Bermetin
keçürsermen el yangınça tüşü
bile köni berürmen. Berginçe bar
yok bolsarmen Nom-kulning tegi-
ler bile köni bersünler. Tanuk
10. Tesek-turmuş, tanuk Boltaz. Bu nişan
men Ming-temürning ol. Men Turmuş Ming-
Temürge ayıdıp bitidim.

Tercümesi :

1. Koyun yıl, üçüncü ay, yirmi ikinci günü
bana Min Temüre faizile şarap lâzım
olup Turi Bakşıdan yarım kap şarap
aldım. Güzün başlangıcında bir kap
5. tatlı şarap vereceğim. Vermeden (vaktini)
geçirirsem âdet veçhile faizi
ile ödiyeceğim. Vermeden
yok olursam (=ölürsem) Nom Kulu ve soy-
ları ile (parayı) ödesinler. Şahit
10. Tesek-turmuş, şahid Boltaz. Bu nişan
ben Ming-temüründür. Ben Turmuş, Ming
Temürün söylemesi üzerine yazdım.

İkinci senet bir pamuk tarlasının satışına aittir.

1. Takıgu yıl ikinti (ai) on yangı (ka)
manga Bai-temürke kepez tarıgu
yer kergek bolup Temiçining
bu şıvtakı uturu borlukung on

5. tang kepez yakaka tuttum. (Bu)
bu on tang kepezni küz yangita
başı taşı birle berürmen.
borluknung nekü kim salkı sekiti
bolsarmen Temiçi bilürmen, Bai-
10. temür bilnez. Tanuk Nom-kulı,
tanuk Bolun. Bu nişan men Temiçi-
ning ol. Men Temiçöök
bitidim.

Tercemesi :

1. Tavuk yılı, ikinci ayın onuncu günü
bana Bai-temüre pamuk tarlası
yer lâzım olup Temiçinin
bu suyun karşısındaki bağın on .
5. tang pamuğunu tuttum.
Bu on tang pamuğu güz başında
sayısı ve ağırlığı ile vereceğim.
Bağın her ne ki vergisi
olsa ben Temiçi belirim (=deruhde ederim.) Bai
10. temür bilmez. Şahid: Nom-Kuh,
Şahid: Bolun. Bu nişan ben Temiçi-
nindir. Ben Temiçi bizzat
yazdım.

Aşağıdaki senet seyahat için bir mer- verilmesine aittir. Senette, merkebe bak
kep kiralanmasına ve buna mukabil bez ma tarzı dahi tasrih edilmiştir.

1. Yont yıl altınç ai on yangka
manga Saranguçga Usunga barku
eşek ulak kergcek bolup Kıbrtu-
nung eşekin arçar kakı topuz otuz
5. tok bözke terke altım.
Kaçtırbatın yanmuştı bu eşek-
ni teri birle köni bermekei-
men. Sarkui tarı maknuısı birle
10. üçlük yeyimni iki toisun.
terip yesün. Bu eşek barur
(t) a kelirte taş telkil bolsa beş
aşar yaratı eşekke berür
men
men. Eşekni berkinçe bu
15. yeyimni yesün tep
nişan çizip bitig bertim.
tanuk: El-buga, tanuk
İsike: en Yırım
Saranguçka üç kata
ayıtıp bitidim.

Tercemesi :

At yılı, altıncı ayı, onuncu gününde
bana Saranguça Usuna seyahat
(için) yük eşeği lâzım olup Kıbrıtı-
nın eşeğini bir yük ücreti olan yirmi dokuz
parça tok pamuklu beze kiraladım.
İşden dönünce bu eşeği
iyi vaziyette iade edeceğim.
Eşeği fazla yorgun olarak iade etmiyeceğim.
Saman (?), hububat (?) ile
aynı mikdarda iki dafa doysun.
(ayrıca çayırdaki) otlasın, yesin. Bu eşek varmada
gelmede taşı yerlere uğrasa beş
dafa yem yiyecek ve eşeğe istirahat vereceğim.
eşeği iade edinceye kadar bu
yemi yesin diyerek (bu)
nişanı çizip yazı verdim.
Şahid: E-buga, şahit:
İsike. Ben Yırım (bunu)
Saranguça üç dafa
söyleyip yazdım.

Aşağıdaki senet asıl senedi kaybolmuş
olan birisine ikinci defa olarak verilen bir

senettir. Evvelki senet ibtal edilerek yeni-
si verilmektedir.

1. Yılan yıl aram ai tört otuzga men Balık Umai
ikekül Taşık-baş yatarıta yarım terini yarım torkunı
Turıtın alıp anıng bitiği yok bolmuş üçün
turup torku yanut bitig bertimiz. Song bitig
5. uğrasar vucung bolup yorımasun. Tanuk: Turçı,
tanuk: Bürlük-kara. Bu nişan biz Balak, Umai ikekü-
ning ol. Men Kırkutu ikekü inçke ayıtıp bitidim.

Tercümesi :

1. Yılan yılının aram (=birinci) ayı yirmi dördüncü (gününde) ben
Balak, Umay
ikimiz Taşık-başda bulunurken yarım deri, yarım ipeği
Turıdan alıp onun senedi kaybolduğu için
alınan ipekden dolayı hakiki senet veriyoruz. Eski senet
meydana çıkacak olursa muteber olmasın. Şahid: Turçı,
Şahid: Bürlük-kara. Bu nişan biz Balak, Umay ikimi-
zindir. Ben Kırkutu ikisini aynen söyleterek yazdım.

Bu dikkate şayan senet para ile alman
enlâk ve araziden bahsetmektedir. Burada
para karşılığı olarak çav ve yastuk sözü
geçmektedir. Çav sözünün kâğıt para oldu-
ğunu evvelki yazımızda izah etmiştik. Bu
kelime aynı zamanda havale, assignation

mânasına da kullanılırdı. Yastuk da para
karşılığı bir kelimedir ki yarmak da bu
mânada kullanılır. (Yastuk için bk. Cafer-
oğlu Ahmet. Uygur Sözlüğü, İstanbul,
1934).

1. Koin yıl aram ai on sekizge biz Enç-buga
Yaruk ikekü Tardış apam ölgen erkente bitig

bertimizerti. Koçudaki taisang borluk bakk
borluk taşdın kaç bölük yerning satıǵı

5. altı yüz yastuk çau içindin yüz yastuk berin
kalan beş yüz yastuk çau kaldı. Bu çauını
Ogul-tegin yengkemizge yaz yüz kim kelser
teǵürüp berürbiz. Teǵürüp bermeserbiz bu
bitigni kim alıp kelser neküge ma tiltemeyin
bütürüp berürbiz. Bu bitigtegi çauını berginçe
biz Enç-buga Yaruh işdin taşdın bor yok
borsarbız birle alkuçı tongşu taibaşın men
Enç-buganınım inim Asan men Yarukning
oglım Kara-tokma ikekü bu bitigtegi

15. çauını bitig yosunça neküge ma tiltemeyin
çamsız köni berürbiz.

Bu nişan men Enç-buganınım ol.

Bu nişan men Tarukning ol.

Bu nişan men bai-şın Asanınım ol.

Bu nişan men bai-şın Kara-Tokmanınım ol.

Bu nişan men tanuk Turçınım ol.

Bu nişan men Yarukning ol.

Bu nişan men tanuk Tülük-karanım ol.

men Tokma bular Enç-buga yaruk ikeküning
sözünçe b'tidim.

Tercemesi :

1. Koyun yılı, aram ayı, onsekizinde biz Enç-buga (ve)
Yaruk ikimiz, ağabeyimiz Tardış'ın ölümünden sonra (bu) y
verdik. Koçudaki taisang (?) bağların, şehirdeki
bağların, diğerk emlâk ve arazinin satış fiyatı olan
5. altı yüz yastuk çavdır. Bu mikdarın içinden yüz yastuǵunu ö
mütebaki beş yüz yastuk çav kaldı. Bu çavı
yeğenimiz Oğul-tegine aittir. sonbaharda hazırlayıp
vereceğiz. Hazırlayıp vermezsek bize bu
yazıyı kim alıp gelse hiç bir veçhile itiraz etmeden
10. tamamen ödiyeceğiz. Bu yazıdaki çavı vermeden
biz Enç-buga ve Yaruk ölüverirsek
bizimle alıma iştirak eden Tongşu-tai Bauşın ben
Enç-buganın küçük kardeşi Asan ve ben Yarukun
oğlu Kara-tokma ikimiz bu yazıdaki
15. çavı yazı mucibince her ne olursa itiraz
etmeden temamilie ödiyeceğiz.
Bu nişan ben Enç-Buganınıdır.
Bu nişan ben Yarukundur.
Bu nişan ben Baişın Asanınıdır.
Bu nişan ben şahid Turçınındır.
Bu nişan ben Yerukundur.
Bu nişan ben şahid Tülük-karanındır.
Ben Tokma bunların her ikisi Enç-buga ve Yarukun
sözleri veçhile yazdım.

Aşağıdaki senet Kutluğ adlı bir kadının 150 parça pamuklu beze satıldığını göstermektedir. Uygurlar arasında bu gibi satışların yapıldığını diğer vesikalardan da

anlamaktayız. Hattâ oğlunu ve diğer kınımları da muayyen bir zaman için bizzat hizmetine vermek âdeti de vardı.

1. Biçin yıl çahsaput ai iki yangıka manga Tetmilik Kara-buga ikekü karçlık kergek bolup Kutlug atlıg katın kişini satıp
5. Kutlug-temürün yüz elig kalın böz altımız. Bu yüz elig bözni satıg kılmuş kün öze biz Yetmilik Kara-buga ikekü tökel sanap altımız. Men Kutlug-temür
10. yeme tökel sanap bertim. Bu Kutlug atlıg katun kişige mıng yıl tümen künge tegi Kutlug-temür erklig bolsun, taplasa özi tutsun taplamasa atın kişige satsun
15. biz Tetmilik Kara-buga ikekü-nüing akamız inimiz urlukumuz özlükümüz kim kim ma bolup çam çarım kılmasun erklig beg eşi elçi yalvaç küçin tutup
20. çamlasalar yulaym alaym teserler bu Kutlug teng iki kişi yaratı berip sözleri yorimasun çamlakuçı kişi kü korluk bolsun. Kutlug-temür korsuz bolsun. tanuk Töretü, tanuk
25. İurur Mugsuz, tanuk Turçı, tanuk Toyın Bu nişan biz Tetmilik Kara-buga ikeküning ol. Men Tongma-bakşı Tetmilik Kara-buga ikeküke inçke ayırtıp bitidim. Bu nişan men tenuk Töretüning ol.
30. bu nişan ben tanuk Mungsuzning ol. bu nişan men tanuk Turçınmıng ol. bu nişan men tanuk Toyıning ol.

Tercemesi :

Maymun yılının oruç ayının ikinci günü bana Tetmilik (ve) Kara-buga ikimize harçlık lâzım olup Kutlug adlı kadın kişiyi satıp

5. Kutlug-temürden yüz elli kalın bez (=pamuklu) aldık. Bu yüz elli bezi sattığımız gününde biz Tetmilik, Kara-buga ikimiz hep birden sayarak aldık. Ben Kutluk Temür

Kredi ve Bankalar

II

Yazan : İshak TURNA

III — KREDİ FİATI : F A İ Z

Ödünç verenin ödünç alana itimad ederek ikraz eylediği para meccanen değildir. Bir servete sahip olan kimse, tediye vadine güvenerek, kendi servetinden bir müddet için mahrum kalırsa bazı menfaatlar istemek hakkıdır.

Elde mevcut bir mal istikbalde kabul edilecek bir malla aynı kıymette değildir. Bir sene sonra teslim edilecek bir çuval buğdayın kıymetinden elbetteki daha azdır. Bunun içindir ki her hangi bir malı ikraz eden, ödünç alandan yalnız ikraz olunan malın kendisine iadesini değil, aynı zamanda ikraz olunan malın kıymeti ile mütenasip olarak kısmî ve munzam bir ücret ister.

Bu yüzden kredi ile satılan er fiatı cüz'i bir nisbette artar. Bu cüz farkı satıcının alıcıya karşı tediyesini etmek suretiyle maruz kaldığı fedakarı tekabül eder. Wade ile alıcı vadeye geçen zaman içinde itibarî olarak kıymeti tediye eder. Netice itibariyle verene şu veya bu şekilde ödenmesi gösterilen hisseye faiz denir.

Eski devirlerde faizin meşru itiraz olunmuştu. Bugün bile faizin iyetine olmasa bile miktarının fazla itirazlar vaki olmakta ve bütün memleketlerde faiz nisbetlerinin düşmesi için büyük gayretler sarfedilir.

Aristo tarafından formüle edilmiştir.

10. yine hep sayarak verdim. Bu Kutlug adlı kadın kişiye bin yıl on bin güne kadar Kutlug-Temür sahip olsun. Hoşuna giderse kendi tutsun hoşuna gitmezse başka kişiye satsın.
15. Biz Tedmilik, Kara-buga ikimiz büyük ve küçük kardeşlerimiz ve ahfadımız akrabalarımız kim olursa olsun itiraz etmesin. Kudretli bey elçi ve yüksek memurlar tarafından tutulursa
20. dâva ederek onları alayım deseler bu Kutlug gibi iki kişi vücuda getiriverip sözleri yürümesin. İtiraz eden (=dâvacı) kişiye zarar olsun. (=azarlatsın) Kutlug Temüre zarar gelmesin. Şahid: Türedü, şahid:
25. Mungsuz, şahid: Turçi, şahid: Toyın Bu nişan biz Tedmilik, Kara-buga ikimizindir. Ben Tongma-bakşı, Tedmilik, Kara-buga ikisine aynen sorduktan sonra bunu yazdım. Bu nişan ben şahid Türedünündür.
30. bu nişan ben şahid Mungsuzundur. bu nişan ben şahid Turçinindir. bu nişan ben şahid Toyunundur.

zin gayri meşruyeti bugün tamamen haksız görülmekle beraber eski cemiyetlerin iktisadî bünyesini de izah etmektedir. O zamanlar kapitalist rejim hemen tamamen meğhul olduğundan sermaye, para halinde, istihsalin bir âmili olarak telâkki edilmiyordu.

İkraz olunan para, istihlâke sarfolduğundan müstakriz için bir servet vasıta ve menbaı değildi. Bu münasebetle mukrize bir faiz vermeğe de mecbur tutulmuyordu. Faize müteallik meselelerde iktisat ilmi dışı ve hususiyile ahlâki bir görüşün kabul edilmiş olması uzun zamanlar faizin mahiyetinin ve dayandığı ekonomik sebeplerin anlatılmasına mani olmuştur.

Gerek islâm ve gerekse hıristiyan memleketlerinde faiz dinen men edilmiş ve haram sayılmıştı. Fakat buna rağmen, iktisadî hayatın zaruretleri neticesi olarak, hileî şer'îye adı ile türlü hilelere başvurulmak suretiyle dinî memnuniyet bertaraf edilmekte idi. (*)

Faize karşı takınılan hasmane durum zamanla zail olmuş ve bilhassa 19 uncu asırda bir çok müellifler hali hazırdaki ekonomik teşkilâtta sermayenin mükâfatlandırılması meşruiyetini ve faizde bir

(*) Yakın zamanlara kadar ve hattâ şimdi bile memleketimizde camilere ait vakıf paraların istismar maksadile ikraz edildiği ve alınan faizin meşruiyetini sağlamak için borç senetlerinde faizden bahsdilmiyerek bir eşyanın faiz tutarı kadar bir bedelle alınıp satıldığı kaydedilmektedir. Buna bir delil ve vesika olmak üzere babamın evrakı arasında bulduğum Rize'nin cami ötü (Arkotil) mahallesine ait cami parasından yapılan ikrazata ait bir senedi aynen aşağıya dercediyorum.

(Arkotil mahallesi camii şerifinin nukudu mevkuvesinden mütevellî vâzifesini ifa eden turnazade Hası Lûtfullah efendi yedinden üçyüz yirmiyedi senese Ramazanı şerifinin iptidâsında berveçhibâlâ raicâ akçe üçyüz altmış ikk kuruş ahzu istikraz ve umuruma sarfı istihlâh ettim meblâğı meskûr ile kezalik camii şerif mezkûr malından beher sene elli dört kuruş itâ etmek üzere beş sene müddetle mütevellîlî mumalicyhden iştirâ eylediğim bir adet basma saat semeninden ildyüz yecmiş kuruş dahi başkaca borcum olup murûr edecek eyyamın güzêştesi ile masrafı saireyi terk ve teberru eylediğimi natik işbu sene-dim itâ kulındı. 1 - Ramazan - 1327).

mahrumiyet hakkının mevcut olduğunu tanımışlardır.

Filhakika, bir menfaat menbaı olan sermayesini ikraz eden şahsa bir miktar ücret tediye edilmesi hakkının reddedilmesi mümkün değildir.

Hayvan, sapan gibi çalışma vasıtalarına malik olmayan bir çiftçiye veyahut ansızın bütün makinalarından ve bu makinaları yeniden tedarik edebilecek vasıtalarından mahrum kalan bir sanayiciye ikraz olunacak paranın işletmelerine sağlayacağı faide karşısında sermayedarlara sermayelerinin hakkını yani faizi vermek elbetteki lâzımdır. Burada yalnız para sahibinin gelirini değil, sermayeyi alanın elde edeceği büyük menfaati de düşünmek lâzımdır. Bu bakımdan sermaye sahibi sermayesi ile gelir temin etmeye vasıta olduğu ve müstahsillerin mesaisini kolaylaştırdığı için elde edilen menfaatten bir kısmını sermayesinin hissesi olarak alması lâzım geleceği tabiidir.

Faiz müessesesinin carî olduğu kapitalist rejim tamamen ortadan kalksa dahi krediyi bedava kılmak mümkün olmayacaktır. Rusya da bile kısa bir müddet içinde tecrübe edilen tam bir komünist rejiminin terk ve tadilinden sonra kredi ve para tekrar meydana çıkmış ve yeniden birçok bankalar tesis edilmiştir. Bu bankalar tamamen hükümetin idare ve murakabesi altında bulunmakla beraber kredilerini bedava tevzi etmemektedirler.

Devlet bütün sermayelere malik olduğu takdirde bu sermayeleri memleketin ekonomik inkişafına faydeli olacak müesseselerin emrine meccanen tahsis edebilecektir. Bu ahvalde bile, bir bankanın şubeleri arasındaki carî hesaplarına faiz yürüttükleri gibi, devlet müesseselerinin de faaliyetlerini kontrol ve randımanlarını ölçmek bakımından devlete ait faiz hesaplamaları mecburiyetindedirler.

Eşhas ve müesseseler tarafından ikraz olunan sermayelere mukabil alınan faizlerin içinde bir miktar sigorta primi ve rihs karşılığının da mevcut olduğunu kabul etmek lâzımdır. Karşılıksız yani münhasıran bir şahıs veya müessesenin imzasına isti-

naden açılan kredilerin faiz nisbetleri, maddî ve şahsi teminatla takviye edilmiş kredilerin faiz nisbetlerinden daha yüksek olur. Mukriz tek imza ile yaptığı muamelelerden daha fazla risk'e maruz bulunduğundan istifadesinin bu nisbette fazla olması tabiidir. Nitekim bizde de vazii kanun bu hususu derpiş ederek 5841 sayılı kanunla ikraz muamelelerinde azamî faiz nisbetlerini, teminatlı kredilerde % 7, açık kredilerde de % 9 olarak tesbit etmiştir.

IV — İSTİHSAL VE İSTİHLÂK KREDİLERİ :

İktisadî tahsis bakımından kredi muameleleri istihsale veya istihlâke matuf olmak üzere iki kısma ayrılır. İstihlâk kredisi, krediyi alan şahsın bu krediyi istihsale matuf olmayan işlerde istihlâk etmesi demektir. Perakendeci tüccar ve esnafın muhtaç müşterilerine veyahut tefeciler tarafından müşkilât içinde bulunan mirasyedî ve müsriflere yaptıkları ikraz muameleleri istihlâk kredilerinin tipik birer misalini teşkil eder. Ekonomistler istihlâk kredileri için sempati beslemezler. Hakikaten istihlâk kredileri müthiş suistimallere yol açar. Müstakrizi, başkalarının parası ile kendi normal kazancının üstünde bir hayat yaşamağa ve binnetice felâkete sevkedir.

Bankalar tarafından kullanılmak üzere verilen krediler istihlâke sarfedildiği takdirde kredi muameleleri müşkilâta maruz kalır. Umumi menfaat noktai nazarından da istihlâk kredisi makul addedilemez. Kredi ile satın alma kuvvetinin artması halk kitleleri arasında zararlı neticeler doğurur. Bu gibi müşterilerle muamele yapan tüccarlar için ciddi güçlükler meydana gelir.

İstihlâk kredisi eşya talebini sun'î olarak arttırır. Bu talep umumileşince ekonomik hayatta istikrarsızlık ve sarsılma meydana gelir.

Böyle olmakla beraber öyle haller vardır ki istihlâk kredisi zaruri olur. İş veya kâfi kazancı olmayan insanların muayyen bir işsizlik devresini geçirebilmek için istihlâk kredisi bir vasıttır.

Bunun için medenî memleket istihlâk kredileri için hususî müesseseler kurulmuştur. Bu müesseseler muhtalere muayyen bir zaman için yaş kânı verirler. Evvelce Fransada feyi (Monts de Piété) tesmiye olunan müesseseler görürdü. Zamanımızda istihlâk kredileri bilhassa hükümetçe ve halk birlikleri tarafından yaptır.

Bu münasebetle uzun zaman Avrupa'da tatbik edilen ve Birinci harpten sonra da Amerika'da fey inkişaf eden vade ile satış mevzuu liyeceğiz. Taksitle satışın başlıca karakteristik vasfı tediyeinin münasip zaman ödenmek üzere parçalara ayrılmış olmasıdır.

Bu muamelelerde istihlâk kredisi matuf olup olmadığı mevzubahis değildir. Eğer bu usulle satılan mallar istihlâk kredileri ise (Piyango, çamaşır makineleri, dolabı gibi) kredi istihlâk kredisi demek lâzımdır. Binaenaleyh, perakendeci tüccar tarafından yapılan kredili satışlar toptancı tüccarların perakendecilerle yaptıkları satışları birbirine karıştırmak lâzımdır.

Birinci halde kredi kendi ihtiyacı için kullanılmak üzere satın alınan malın perakendeciye imalâtta kullanılmak veya perakendeciye satılmak üzere perakendeci tüccarın eline geçmesi için kullanılıyor. Bu son şekli istihlâk kredisi demek icabeder.

Birinci halde toptancı tüccar tarafından yapılan kredili mal satışında malın teslim edildiği gibi mal bedeli de tahsil edilir. taksitli satışlarda ise borcunu muayyen bir zaman için ödemek için bir kısmı ile ve taksitle öder.

Taksitli satışlar bir müddet teşvik eder, fiatlarının fazlalığı ve fiyatlarının düşüklüğü dolayısıyla satış olan malların sürümünü, dolayısıyla yeni zamanından evvel inkişafı için fakaat taksitli satışların artması ile satışların genişlemesi muvakkat bir zaman mümkün olur. Zira müstehliklerin gelirleri mahdut ve kendi gelirleri ile sınırlıdır.

Binaenaleyh, sanayi bu muvakkat ihtiyaçlar için daimi surette inkişaf ederse bu nevi istihsâl kredisi istihsal fazlasından mütevellit buhranların zuhuruna âmil olur.

Krediyi alanın bu krediyi iktisadî bir faaliyet göstermek gayesine kullandığı takdirde buna istihsâl kredisi denir. Kredi ile verilen malın sarfedilecek bir gelir değil, semerlendirilecek bir sermaye olarak telâkki edilmesi lâzımdır.

İstihsal kredisinin esaslı vazifesi, sermayeyi istihsalde en iyi şekilde kullanmasını bilen şahısların eline vermektir. İstihsal kredisi sayesinde ki muktedir ve müteşebbis kimseler işlerinde zaruri olan sermayeyi tedarik ederler.

Binaenaleyh, yalnız istihsal kredisi modern ekonomik dünyanın tarrikidir. İstihsal kredisi yeni servetlerin doğmasını mümkün ve müsait kılar, mübadeleyi kolaylaştırır, yeni bir paranın doğmasına âmil olur. Bundan başka bankalar tarafından müstahsilere açılan krediler, istihsal ile alâkadar olanlara faiz, ücret ve gelir olarak dağılacığından müstehliklerin iştirâ kuvvetinin artmasına âmil olur. Bu halde kredi, istihsal ve dolayısıyla istihsâlî muvazi olarak teşvik eder...

V — KREDİ VE SERMAYENİN TEMERKÜZ, TEVZİ VE TAKSİMİ:

Kredinin istihsaldeki normal rolü, para sahipleri tarafından iyi kullanılamıyacak sermayeleri istihsalde daha iyi kullanılmasını bilen mustakrizlerin eline vermektir.

Tabii servetlerden istifade etmesini keşif ve bunları insanların emrine tabi kılmasını bilen insan zekâsı ile bu servetleri kıymetlendiren iş kuvveti ve bu servetleri işletecek lüzumlu sermayeleri meydana getiren tasarruf sayesinde ki cemiyete sadet ve refah bahşeden maddî medeniyetin inkişâfı mümkün olabilmıştır.

Fertler nadiren kendi sermayelerini bizzat istihsalde kullanırlar. Zira birçok hallerde bunlar bir müesseseyi kurup yaşamasını teminden acizdirler. Sermaye sahipleri kendi sermayeleri ile bir sanayi ve

ya ticaret müessesesini sevk ve idare etmek için elzem olan kabiliyeti haiz değildirler. Bir ihtiyat işi olan ihtiyat için yalnız ceht ve gayret kâfidir. Halbuki bir müessesenin kurulması ve yaşatılması için azim ve sebatın başka, emin ve sür'atli karar verme kabiliyeti ile bilgi, ihtiyat, basiret ve cesaret ister.

Binaenaleyh, bu vasıflara malik olan insanlar, ekseriyetle, plânlarını tanzim ettikleri müesseselerin kurulması ve yürütmesini sağlamak için malî menbalara ve imkânlarla mâlik değillerdir. Kredi sayesinde tasarrufla teessüs etmiş sermayeler bu müesseselerin müteşebbis ve şeflerinin emrine girer ve binnetice sermayelerin kârlı işlerde kullanılmasına imkân hasıl olur. Bu suretle binlerce hissedarın birleşmesi ile büyük müesseseleri faaliyete geçirecek paraların temini mümkün olmuştur. Şirketler, hisse senetleri ile temin ettiği paralarla faaliyete geçmeye imkân bulamazlarsa o vakit piyasaya hisse senedi ve tahvil çıkararak sahipleri elinde atıl kalan paraları toplar ve onları kıymetlendirirler.

Bazı hisseli şirketlerin malik oldukları geniş sermaye kitleleri esasî kredi olan birçok hisse gruplarından teşekkül etmiştir. Birçok sermaye sahipleri herhangi bir sebeple sermayelerini bizzat kıymetlendirecek veya tam randıman alacak durumda olmadıklarından boş kalan sermayelerini kredi vasıtası ile başkalarının emrine tahsis etmeye ve dolayısıyla şahsî ve millî mehfâatlerini sağlamaya imkân bulurlar.

Müstakriz bakımdan kredi başkasının sermayesine malik olmak kuvvetidir. Bu kuvvet ve kudrete yani krediye malik olmayan müesseseler inkişaf edemez. İleride hasıl olacak kârları ve tasarruf edilmiş bulunacak meblâğları daha önceden kullanmayı mümkün kılan kredi sayesinde istihsal vasıtalarının tekemmül ettirilmesi daha sür'atle sağlanmış olur.

İstihsal kredisini madenî paraya yardımcı bir para tedarik etmek suretiyle iktisadî hayatta diğer mühim bir vazife de görmektedir. Sermayelerin temerküzü yalnız hisse senedi ve tahvil ihracı ile değil, Bankalar vasıtası ile olur. Bankalar halktan tevdi'at olarak kabul ettikleri serma-

Seyyah Çekleri

(Travellers Chéqnes)

Yazan : Muzaffer DEMİRAY

Avrupa'yı gezecek Amerikan seyahatlarının ihtiyaca göre para temin etmeleri, yabancıları buldukları yerlerde para de-ğiştirmek yüzünden zararlara düşer olmaları maksadıyla ilk defa on dokuzuncu asır sonlarında American Express Company tarafından çıkarılmış olan seyyah çekleri, ancak otuz seneye yakın bir zamandanberi bütün dünyada kullanılmaya başlanan bir tediye âletidir. Yakın denebilecek bir maziye sahip olduklarından bu çekler dolayısıyla tatbikatta zuhur eden mes'eleler, bankacılık hakkında büyük eserler veren müelliflerin dikkat nazarlarını çekmemiş gibidir. Diğer taraftan, umumiyetle yüksek meblâğları temsil etme-

diklerinden yani küçük ve toparlak yekünler üzerinden yazılı bulduklarından, bunların tedavülünden doğan ihtilâflar çok nadir olmuş ve mahkemelere intikaline mahal kalmamıştır. Hemen hiç bir memlekette hukukî hükümlere tâbi olmayan ve buna rağmen beynelmilel bir tediye vasıtası olduğu kabul edilmiş bulunan bu çeklerin mahiyeti, seyyahlar tarafından kullanılışı, ziyaa uğramaları ihtimali ve bankaların bu çekler münasebetiyle nasıl hesaplaştıkları, hakkında burada kısaca malûmat verilmeye çalışılmıştır.

Travellers çekleri tetkik ettiğimizde aşağıda sırasıyla derc edeceğimiz unsurları ihtiva ettikleri görülür :

yeleri muhtelif şekiller altında müessese şereflerinin emrine verirler. Bu suretle Bankalar sayesinde fertler elindeki pek cüz'î paralar yığın haline gelerek müteşebbisler tarafından yeni servetlerin yaratılmasına hizmet ederler.

Bir memlekette halk elinde mevcut sermayeler kasalarda atıl kalmış olsa idi müteşebbisler muhtaç oldukları sermayeyi bulamayacak ve dolayısıyla bugünkü iktisadî inkişaf temin edilmiş olamayacaktı. Bir memleket bankalarındaki tasarruf tevdiatının miktarı o memleketin medenî seviyesini gösteren başlıca işaretlerden biridir.

Bununla beraber kredi vasıtası ile dağıtılan sermayelerin her zaman umumi menfaatlere uygun olarak kullanıldığı iddia edilemez.

Bazı şirketlerin, hisse senedi ve tahvil sahipleri tarafından emirlerine verilen sermayeleri tehlikeli spekülasyon muameleleri veya umumî buhranlar neticesinde gaip etmiş oldukları ve dolayısıyla sermaye sahiplerini zarara soktukları vakidir. Ekonomi tarihi bilhassa son senelerde kredinin

fena kullanılması hususunda bir çok misaller vermiştir. Fakat insanların her faaliyetlerinde olduğu gibi kredi işlerinde de gayri kabili içtinab kusurlar mevcut olmasına rağmen umumiyet itibariyle kredi mekanizması ile temin edilen sermaye, ekonomik ilerlemelerin esası ve menbaıdır.

Menkul kıymetler ihracı ve bankaların tavassutu suretiyle hususî eşhasın sermayeleri atıl ve kısır kalmaktan kurtulur, bundan başka serbest rekabet rejimi altındaki memleketlerde sermayeler fazla kâr getiren ve istikballeri parlak olan müesseselere akarlar.

Beynelmillel sahada kredi vasıtası ile sermayelerin devri suretiyle dünyanın her tarafındaki servetlerin kıymetlendirilmesi sağlanmıştır. Kapitalist memleketlerdeki sermayeler iktisadî inkişafa başlamış memleketlerdeki çok kârlı işlere atılırlar.

Kredi bu suretle beynelmillel ekonomik tesanüdü arttırmıştır. Beynelmillel sermayeler, para kıymeti sabit olan ve sermaye emniyet sağlayan memleketlere kolaylıkla hicret ederler . . .

(Sonu Var)

Çeki ihdas eden bankanın adı ... ihdas mahalli ... tarih ... hamiline veya emrine ... ödeyiniz ibaresi, bankanın selâhiyettar imzaları, çek hamilinin imzası, ciro için boş bırakılmış bir yer : (buraya, tediye yapılabilecek ajanın huzurunda çek üzerinde mevcut imzasına tamamen benzer bir imza vazetmek suretiyle çek hamili, çeki ciro ve istimal etmiş ve bu esnada da ajan, gerekli hüviyet tahkiki işini yapmak imkânını elde etmiş olur).

Travellers çekler, muhtelif memleketlerin parası üzerine dolar İngiliz lirası ... v.s. olur ve her çek küçük ve toparlak bir montaj ifade eder. Seyyah çeki satın almak isteyen şahıs bankanın devamlı müşterilerinden ise, çeklerin tutarı, komisyon ve masraflarla birlikte müşterinin hesabına borç geçirilebilir, aksi halde çek satın alan, karşılığını tamamen ve nakden kasaya öder. Tediye vasıtaları vazifesini kolaylaştırmak için çekler, müşteriye verilirken, evraki nakdiye gibi, muhtelif küprileri ihtiva eden parçalardan terkip edilir ve hâmil bunları istimal ederken, ihtiyacına göre tertip ederek bankalara ibraz eder.

Çekler müşteriye verilirken, sağlam ve oldukça zarif hususî muhafazalar içine konur. Bu kapakların iç kısmında matbu olarak çeklerin nasıl kullanılacağına, ziyaa uğradığı halde yapılacak işlere dair faydalı bilgiler yazılmıştır. Bu şekilde verilen bilgiler meyanında çekleri ihdas eden bankalar, bunların selâhiyetli olmayan kimseler tarafından ibraz edilmeleri halinde, zarar ve sorumluluğun çek sahiplerine raci olduğunu müşterilere ehemmiyetle duyurmaktadırlar. Kaybedildikleri ahvalde de ziyaa ile ilgili izahatla birlikte kayıp çeklerin adedi ve montajları hakkında, ihdas eden bankaya bilgi verilmesi icap etmektedir.

Seyyah çeki almış bulunan bir turist, bunların mukabilini elde etmek için umumiyetle bir bankaya müracaat eder. Fakat bir otelciye, lokantaya veya herhangi büyük bir mağazaya vermesi de daha çok rastlanan ahvaldendir. Bu müesseselerde çek tutarlarını ya doğrudan doğruya tahsil etmek veyahutta hesaplarına geçirtmek üzere bankalarına getirirler. Bu gibi

hallerde, çeki istimal eden kimse imzayı bankada bu işle vazifeli memuru huzurunda atmış olmadığında bankalara böylece getirilen çekler arasında sahtelerinin de bulunmasını ihtimalden uzak tutmamak lâzımdır.

Biraz evvel ziyaa keyfiyetinden bahsettik. Yabancı memleketlere akın akın turist gönderen memleketlerde iki bin seyyah çekinde bir tanesinin ziyaa uğrayabileceği ihtimali ile yapılan tahmini ve takribi hesapların neticeleri hayret verici derecede büyük rakamlara müncer olmuştur. Kaybolan çeklerin başkaları tarafından sahte imzalarla bankalara ibraz edilmesi imkânsız olmayacağına göre, bu takdirde bankalar için vaziyet ne olur diye düşünmek de caizdir. Şurasını kaydedelim ki, Travellers Chèques'leri ödeyen bankalar, sahte çeklerle karşılaşabileceklerini daima ihtimal dahilinde kabul etmek mecburiyetindedirler. Meselâ bir turist çeklerini kaybeder, bulan veyahut çalan kimse de imzayı gayet ustalıkla taklit etmek suretiyle başka bir bankadan bunların karşılığını tahsil etmeye muvaffak olursa, çeki ihdas eden banka, çeki ödeyen bankaya karşılığını tesviye etmek mecburiyetindedir. Ancak imzaların taklit olduğu çok bariz bir şekilde müşahade ediliyorsa, vaziyet değişebilir.

Burada hüviyet tahkikinin çeklerin sahte imzalarla bankalara gelmesini önleyebileceği hatıra gelebilir. Fakat seyyah çeklerini ihdas eden banka, bunları ödemek durumunda kalan bankayı çeki getirenin hüviyetini behemehal tahkik etmeye mecbur tutulabilir mi? bu sorunun cevabı : pek mümkün değildir şeklinde olacaktır, zira, bankaya bizzat hamili tarafından getirilen çekler için bu husus pek kolay, tabii ve mümkün ise de, üçüncü şahıslara, otelcilere lokanta ve mağazalara... verilen ve dolayısıyla bunlar vasıtasıyla bankalara intikal eden çekler bulunduğunu ve hususiyetle bunların büyük bir ekseriyet teşkil ettiğini de nazarı itibare almak lâzımdır. Diğer bir nokta nazara göre de böyle bir tahkik mecburiyetini şart koşmak fiilî bir tediye vasıtası olarak ortaya çıkmış bulunan seyyah çekinin taammüm etmesini

engellemek demektir. Bu hususta kat'i bir mecburiyet vaz'edildiği takdirde bankaların bu çekleri ödemekte gösterdikleri tehalük gevşeyecek ve müşkülpesent olmayan rakiplerde bu fazla titizlikten faydalanmış olacaklardır.

Çek hamilinin, ihtiyaca göre bunu bir otelciye, bir seyahat acentesine ... büyük mağazalardan birine ... vermesi keyfiyetini nasıl mütalâa etmeli?. Bozulduğu günün kambiyo fiyatına tâbi olarak turistin bulunduğu memleket parasına derhal çevrilebilen ve hakikî ihtiyaca göre sarf edilebilecek vaziyette tertiplenebilen ve üstelik de bir paradan diğerine tahvil edilirken kambiyo zararlarını önleyebilen ve bütün bu avantajları dolayısıyla de gün geçdikçe revaç bulan bu tediye vasıtasının seyyah tarafından her yerde sürülmesi kadar tabii bir şey olabilir mi? Bu fiili durum her türlü mütalâaya cevap verecek kadar kuvvetlidir. Bunun tabii bir neticesi olarak da otelciler, seyahat acenteleri.. büyük mağazalar ... v.s. seyyah çeklerini kabul etmekte devam edecekler ve bunları gün begün kendi abnkalarına getirmekte bulunacaklar. bankalarda bu çekleri toplayıp çeki ihdas eden bankaya yollayacaklardır. Çekin ziyaa uğradığı kendisine ihbar edilip muhalefet koydurulmadıkça ve sahtekârlık farkına varılamıyacak gibi buldukça, ihdas eden banka çeki ödemek mecburiyetindedir. Fakat-kayıp keyfiyetinden haberdar edilmişse ve imza taklidi çok acemice yapılmış bulunuyorsa çeki reddeder. Burada kendiliğinden ortaya çıkan bir sual ile karşılaşyoruz : fakat bu red kat'i olabilir mi? Euna, ahvale göre değişir şeklinde cevap vermek mümkündür. Tatmin edilmiş olmak için, İngiltere'deki tatbikata dair kısa bir izah yapalım :

İngiltere'de, dolar veya diğer yabancı para çeklerinden her hafta binlercesinin satın alındığı tatil mevsiminde bankalar kendi gişelerinde kabul ettikleri çeklerle, müşterilerinden(meselâ otelcilerden...) elde ettikleri arasında bir tefrik yapmak tadırlar. Bu sonuncular ihtiyatı kayıpla yani ihdas eden banka tarafından kabul edilmeyerek iade edildiği takdirde tutarının, müşterinin hesabına borç yazılması şartı

ile satın alınmış olur. Fakat otelci bir müşterisinin hesabına bir Amerikan Bankasına çek gönderen bir İngiliz Bankası, çeklerin sahteliği sebebi ile red ile karşılaşmış olsa buna kolay kolay razı olamayacak ve Amerikan Bankası üzerine derhal mukabil bir taziyak yapmak cihetine gidecektir. Amerikan Bankasının da bu taziyake kolaylıkla ve kat'iyetle mukavemet gösterebileceğini kabul etmek biraz güç olur.

Netice itibariyle çeklerin üçüncü şahıslara verilebileceğini kabul etmek zarureti hasil olmaktadır. Mese'â otelcilere verildiği gibi ... bu takdirde de lehdarın, çeki mutavassıtın huzurunda imzalamış olduğuna dair delil elde etmek mümkün olmayacak, bu nokta üzerinde bir münakaşa zemini yaratmak çek ihdas eden bir banka için de pek makul bir keyfiyet sayılmıyacaktır. Bütün bu vaziyetleri gözönünde tutarak ve kaide olarak diyebiliriz ki, bu kabul tediye vasıtalarının kendilerine verilmesi teamül haline gelmiş müesseseler tarafından kabul edilmiş çekler olduğu, çekleri ödeyen bankaların bildirdikleri izahattan anlaşıldığı takdirde, çekleri ihdas eden banka bunların bedelini tabii olarak ödeme mecburiyetinde bulunacaktır.

Travellers çeklerin umumiyetle (12) ay müddetle tediye kabiliyetini muhafaza ettikleri kabul edilir. Bu husus mezkûr çeklerin bu müddetin hitamında bankalar tarafından kat'iyetle red edileceği mânasına alınmamalıdır. Yalnız ihdas eden bankalar kabulde daha titiz davranacaklardır. Maksat bu hususun alâkahalara duyurulmasıdır.

Travellers çekler, kendilerinden beklenen tediye âleti vazifesini o kadar emniyet ve mükemmeliyetle sağlamış durumdadır ki ne ihtimali hesapların ortaya koyduğu korkunç risk ile karşılaşılması ve ne de bankalar bu yüzden zarar kaydedecek duruma düşmüşdür. Umumiyetle çek hamilleri bankalara bizzat müracaat ederek bunları ihtiyaçlarına göre bozdurmaktadırlar. Otelcilere, lokanta ve mağazalara verildikleri de bir hakikattir... Fakat travellers çeklerle büyük işler yapan bu müesseseler de senelerce devam eden tat-

İsviçre Bankalarında İstihbarat İşleri

Yazan : Memduh GÜPKÜOĞLU

I — Teşkilât ve gaye :

İsviçre bankacılığında istihbarat işlerine büyük önem verilmektedir. Bankaların büyük şubeleri yanında en küçük ajanslar bile istihbaratla uğraşır.

Bankaların memleket içerisinde bulunan belli başlı şubeleri İsviçreyi istihbarat işleri bakımından aralarında bölgelere taksim etmişlerdir. Her şube kendi bölgesi ile yakından alâkadar olur; bölgede mevcut bütün firmalar hakkında mümkün olan her türlü malûmatın teminine çalışır. Gerek diğer bölgelere ait yerli firmalar ve gerek yabancı firmalar için de —buradan bir banka veya müşterilerinin malûmat sorması, burada bir borçlu hesap açması v.s. gibi— herhangi bir vesile ile malûmat edinilmişse, o da bir tarafa bırakılmaz, o firma için bir dosya tesis edilerek bu malûmat, ileride lâzım olması ihtimaline karşı, o dosyada saklanır.

Hakkında serviste herhangi bir malûmat olan yerli veya yabancı her bir firma için bir dosya vardır ve o firmaya ait mevcut malûmat bu dosya içerisinde.

İstihbarat servislerinin gayesi, sadece kredi açılırken lâzım gelen malûmatı hazırlayan bir servis olmaktan ziyade, evvelimde müşterilere faydalı olmak, onların herhangi bir şekilde yerli veya yabancı herhangi bir firma veya banka için yapacakları istihbarat taleplerini en kısa zamanda ve en iyi şekilde cevaplandırabilmek, saniyen bankanın diğer servisleri ve idarecileri, bu arada en başta Kredi servi-

sinin istihbarat isteklerini yerine getirmektir. İstihbarat Servisleri daha ziyade masrafçı bir servis olarak kabul edilmektedirler.

II — İstihbarat kaynakları :

İstihbarat temini hususunda şu kaynaklardan istifade edilir :

1 — Umumî ve resmî malûmatın başlıca kaynağı, bizdeki Sicilli Ticaret gazetesine müşabih, fakat bütün memlekete şâmil olan, gündelik «Feuille Officielle Suisse de Commerce» ile ona yardımcı olmak üzere muhtelif ticarî veya gündelik siyasi gazetelerdir. İstihbarat servislerinde bütün gün sırf bu gazetelerden kendi bölgelerine ait malûmatın taranması ve firmalar itibariyle tasnifi ile meşgul olan memurlar vardır.

Yeni tesis olunan her bir firma için yeni bir dosya açılır. Bilânço, fesih, iflâs, konkordato, yeni selâhiyetler, hattâ umumî hey'et toplantısı, ödenen kuponlar v.s. gibi bir firmayı alâkadar eden bilûmum malûmat bu gazetelerden kesilip bir kartona yapıştırılır ve dosyasına konur. Daha sonraki kupürler de hep, doluncaya kadar, bu kartona yapıştırılır.

Her yeni yıl başında bütün memlekete şâmil olarak neşredilen «Annuaire de Registre de Commerce» de yardımcı bir istihbarat kaynağıdır.

2 — İstihbarat büroları : Bunlar şirket halinde veya hususî şahıslar tarafından kurulmuş, her nevi ticarî veya gayri

bikat içinde o derece mübarese sahibi olmuşlardır ki bir banka ajanı kadar hassas hareket edecek duruma gelmiş telâkki edilebilmektedirler. Zaruretlerden doğmuş ve fiili bir tediye vasıtası yerini almış olan Travellers çeklerin, otuz seneye yakın bir

zamandanberi topladığı rağbet gözönünde bulundurulacak olursa, turizmin ve memleketlerarası seyahatlerin daha da inkişâf kaydedeceği gelecekte daha büyük mikyasta kullanılacağını tahmin etmek zor olmasa gerektir.

ticarî istihbarat temin eden hususî teşebbüslerdir. İsviçrede bu bürolar çok tekâmül etmişlerdir. Talmız Zürihte' 12 - 14 büro faaliyettedir. İçlerinde —İstanbul da dahil— dünyanın her tarafında 300 kadar şube, muhabir veya mümessili olanlar vardır. Bilhassa tafsilâthi malûmat elde etmek lâzım gelince hemen daima bunlara başvurulur. İstihbarat taleplerine bankalar çok defa kısaca cevap verdikleri halde bunlar uzun mektuplarla malûmat bildirirler.

Bu bürolar her bir ransenyman için 2 ilâ 9 frank alırlar. Banka sorana ve istihbaratın ehemmiyetine göre bu bürolardan birisine başvurur.

Bizde de bu şekilde bütün memlekete şâmil istihbarat büroları kurulduğunu görmek, mümkünse bunların kurulmasını teşvik etmek cidden temenniye şayandır.

3 — Bankada gerek alacaklı gerek borçlu hesabı veya esham tahvilât deposu veya kiralık kasası olan müşteriler için bizzat bankanın diğer servislerinden de istihbarat temin olunur. Bilhassa borçlu hesabı olanları Kredi Servisleri çok iyi tanır. Kredi verilmesi sırasında İstihbarat Servisi Kredi Servisinin en belli başlı yardımcısı olduğu halde bir kere kredi verilir o firma devamlı müşteri olduktan sonra bu defa bilâkis orası bu servisi aydınlatacak duruma gelmiş olur.

Yukarıda sayılan servislerden herbirinde bir depo veya hesap açıldığı zaman keyfiyet İstihbarat Servisine bildirilir. Burası bunu müşterinin dosyasına işaret eder ve icabettiği zaman o servisten de malûmat ister.

4 — Hakkında malûmat istenile firmanın şehirdeki bir başka bankanın müşterisi olduğu gerek malûmat istiyenin ve gerek hakkında malûmat istenenin referansı ile anlaşılırsa bu halde doğrudan doğruya o bankadan malûmat sorulur.

Yabancı firmalar için malûmat umumiyetle oradaki muhabir bankalar vasıtasıyla temin olunur. Birisinden gelen cevap tatminkâr olmazsa aynı mahaldeki bir başka muhabire başvurulur. Bir çok İsviçre bankalarının haricî şube veya filialleri mevcut olduğundan bunlar vasıtasıyla ma-

lûmat temini mümkünse bittabi tercihan bu yola gidilir.

5 — Yukarıdaki imkânlar kâfi gelmediği takdirde aynı iş branşında çalışan başka bir firmadan, bhusus perakendeciler için onların toptancılarından (fournisseurs) veya komisyonlarından yazı ile malûmat sorulur. Âdettir, bu hususta birşey biliyorlarsa hemen hepsi cevap verir veya hiç olmazsa fazla malûmatları olmadığını bildirirler.

Hemen hemen hiçbir büyük İsviçre bankasında malûmat toplamak için bir me-mur bizzat kalkıp dolaşmaz. Yukarıda sayılan imkânlar karşısında bu husus bankaya daha pahalıya mal olacağı için bu usule başvurulmamaktadır.

6 — Vergi dairesinden de bir firmanın ne kadar vergi ödemiş olduğu, —İsviçrede servet üzerinden de vergi alındığı için— servet ve yıllık iradı sorulabilir. Bu kayıtlar anonimdir, ortalama 1,5 frank ödeyen herkes herhangi bir firma veya şahıs hakkında bu malûmatı sorabilir.

7 — İskonto muamelelerinin selâmetini temin gayesiyle bankalar arasında yapılmış bir anlaşma gereğince her banka yalnız ademi tediye protestolarını bu işi için hazırlamış bir matbu yardımıyla Bâle'de «Secretariat de l'Association Suisse des Banquiers» ye bildirir. Orası da bu malûmatı her 15 günde bir gizli ve matbu olarak bankalara tamim eder.

Bu formüllerden birisi bittabi Senedat Servisine gittiği gibi birisi de İstihbarat Servisine gelir ve burası bu protestoları o firmaya ait dosyaya işaret eder.

III — Malûmatın tasnif ve tertibi :

İstihbarat servislerinde mevcut malûmat umumiyetle evvelâ bankalar ve bankalardan gayri müesseseler olmak üzere ikiye ayrılır.

Büyük İsviçre bankalarında, bizzat İsviçre de dahil olmak üzere, her memlekette mevcut belli başlı bütün bankalar hakkında malûmat vardır. Yerli küçük bankalar için malûmat İstihbarat Servisi veya bankanın o mahaldeki şube veya ajansı vasıtasıyla temin olunur. Birinci sınıf yerli

IV — Malûmat sorma ve bildirme şekilleri :

veya yabancı bankalar hakkında istihbarata lüzum görülmez. Bilâkis diğer yabancı bankalar için o mahaldeki birinci sınıf muhabir banka vasıtasıyla bilgi edinilir.

Prensip itibariyle merkez bankalarından malûmat sorulmaz. Çünkü onlar ya hiç cevap vermezler veya herhangi bir neşredilmiş vesikada da kolayca bulunabilecek şekilde o bankaya dair umumî malûmat verirler. Hususile o bankanın şöhreti v. s. gibi hükme taallük eden hususlarda tamamen ketum davranırlar.

Amerikan bankaları bu hususta hemen daima uzun ve tatminkâr cevap vermektedirler. Büyük Şimalî Amerika bankaları Orta ve Cenup Amerika bankaları hakkında çok iyi dokümente vaziyettedirler.

Bankalar hakkında mevcut malûmat umumiyetle her iki yılda bir yenilenir. Bu iş, banka isimlerini ihtiva eden bir alfabetik defter üzerine hangi yıl hangi ayda malûmat sorulduğu işaret olunmak ve oradan takip edilmek suretiyle yapılır.

Bankalar hakkında mevcut malûmat şu bakımlardan faydalıdır :

— Bankanın diğer servislerinin ve idarecilerinin talepleri karşılanır.

— Müşterilerin bir banka hakkında sordukları malûmatı hemen bildirmek veya o bankanın tavsiye edilip edilmeyeceği hususundaki suallerine cevap vermek mümkün olur.

— Diğer bir muhabir bankanın herhangi bir yerli veya yabancı banka hakkındaki ransenyman talepleri karşılanabilir.

Bankalardan gayri firmalar da yerli ve yabancı olmak üzere ikiye ayrılırlar.

Bu şekilde bankalar, yerli firmalar ve yabancı firmalar olmak üzere üç büyük gruba ayrılmış dosyalar kendi aralarında alfabe sırasıyla tasnif edilmiş vaziyette durur. «Société de Banque Suisse» in Zürih Şubesinde böylece tesis edilmiş ortalama elli bin dosya mevcut olduğu görülmüştür.

Üç veya dört aylık malûmat yeni sayılır. Beş seneden eski malûmat sırf bu işle meşgul memurlar tarafından dosyalardan taranır ve arşive gönderilir; dosyası boş ta olsa yerinde bırakılır.

Bankada bir hesabı olsun veya olmasın herkes gerek şifahen gerek tahriren herhangi bir firma veya banka hakkında malûmat sorabilir. Müşteri değilse masraf peşin alınır ve kendisine derhal veya lüzumlu istihbarat yapıldıktan sonra cevap verilir. Devamlı ve büyük müşterilerin istihbarat taleplerinden dolayı hiç masraf alınmaması teamüldendir.

Yerli veya yabancı herhangi bir firma veya banka hakkında malûmat sorulunca evvelâ dosyasına bakılır. Orada mevcut malûmat kâfi ise hemen sorana bildirilir. Değilse şu vaziyetler mevzuubahistir :

a) Hakkında malûmat sorulan firma bankanın müşterisi ise diğer servislerle de temas edilerek cevap bizzat bankada mevcut malûmata istinaden hazırlanır ve bu diğer vasıtalarla temin olunan malûmata daima tercif olunur.

b) Müşteri değil, fakat şubenin istihbarat bölgesinde yerleşmiş bir firma ise bu halde vaziyete göre, mümkünse bir banka, değilse (hangi bankanın müşterisi olduğu bilinmiyorsa) bir istihbarat bürosu vasıtasıyla malûmat temin edilir. Bunlar kâfi gelmezse aynı branşta çalışan bir tüccardan veya komşusundan sorulur.

c) Şayet firma, şube istihbarat bölgesinin dışında ise o zaman bankanın oraya en yakın şube veya ajansına yazılır. Orası pek muhtemel olarak bu hususta malûmat sahibidir. Öyle değilse, meselâ firma yeni tesis olunmuş veya istenen malûmat çok teferruatlı ise o zaman orası mahallen istihbarat yapar ve buraya bildirir. Bu son halde doğrudan doğruya buradaki bir istihbarat bürosuna başvurulduğu da vâkidir.

d) Şayet yabancı bir firma mevzuubahisse bu halde o firmanın müesses bulunduğu şehir veya memleketteki bir muhabire yazılır ve onun vasıtasıyla malûmat temin olunur. Bazan orada şubesi bulunan, şehirdeki bir istihbarat bürosuna da başvurulduğu olur.

Cevabı bizzat banka hazırlamışsa mümkün olduğu kadar sarih, teferruatlı

ve objektif olunmaya gayret edilir. Çok kısa, müphem cevaplar büyük bir ticarî bankaya lâıyk olmıyan cevaplar addedilir. Eğer sarıh olarak o firmanın ne kadarlık bir krediye lâıyk olduğu sorulmamıssa cevaplarda bu hususta bir rakam verilmez. Fakat o firmanın ne kadarlık krediye lâıyk olduğu veya bu firmaya şu kadar kredi açılıp açılmıyacağı sorulmuşsa o halde banka buna rakamla cevap vermeğe kendini mecbur sayar.

Cevap bir vasıta ile temin olunmuşsa aynen onun yazdığı, tercüme dahi edilmeden başında «bize deniyor ki» ibaresi ve sonunda «bilâ taahhüt ve mes'uliyet» şerhi ile, bittabi imzasız olarak, sorana bildirilir.

«Société de Banque Suisse» te cevaplar daima bu maksatla İngilizce, Fransızca ve Almanca olarak hazırlanmış hususî matbualar üzerine üç nüsha olarak yazılmaktadır. Bunun birinci nüshası malûmat soran müesseseye gönderilir. İkinci nüshası malûmat soran müesseseye gönderilir. İkinci nüshası malûmat soranın bankadaki dosyasına, üçüncüsü de hakkında malûmat verilen firmanın dosyasına konulur.

Sorulacak malûmat için de yine üç dil üzerine hazırlanmış formülerler kullanılır. Bunun da birinci nüshası bu malûmat kimden soruluyorsa ona gönderilir. İkinci nüsha, hakkında malûmat sorulan firmanın dosyasına, üçüncü nüsha kimden sorulmuşsa onun dosyasına konulur. Böylece malûmat gelinceye kadar muhtelif şekilde onu takip etmek imkânı hasıl olur.

Bankanın diğer servislerinden veya idarecilerinden birisi bir firma hakkında malûmat sorunca dosyadaki bilgi kâfi ise dosya olduğu gibi gönderilir; bu husus alfabetik bir deftere istiyenin ismi itibariyle kaydolunur ve dosya gelinceye kadar oradan takip edilir. Dosyadaki malûmat kâfi değil de başka yerlere yazmak icabederse bu da aynı deftere işaret olunur ve gelen cevap tarihi de yazılmak suretiyle icabında cevap verilmiş olup olmadığı anlaşılır.

Keza, istihbarat için müracaat olunan firma, banka veya büro ismi itibariyle başka bir alfabetik defter tutularak bunların cevapları bu defterden takip olunur. Bu sâyede İstihbarat Servisinden malûmat soran bir müşteri veya banka mensubuna icabında bu hususta nerelere yazılmış olduğu ve cevap gelip gelmediği derhal söylenebilir.

Konşimentoların Muayyen Safhaları ve Vesikalı Akreditifler

İngilizceden tercüme ve hülâsa eden
ORHAN GÜLEN

Umumi mülâhaza :

Bu mevzu, yalnız deniz nakliyatı ile meşgul olanları değil aynı zamanda gemi sahiplerinin mevcudiyetlerinin idamesine yardım eden ticaret erbabını da ilgilendirdiği için ele alınmıştır. Bunlar tüccarlar, sevkiyat acenteleri ve umumiyetle mal gönderen veya ihracatçı olarak bilinenlerdir. Aynı zamanda bu mevzu, bu eşhasın faaliyette bulunabilmeleri için yardıma muhtaç oldukları mühim ve geniş ticari guruba yani bankacılara ve sigortacılarla da hitap etmektedir.

Bu vesika, yani konşimento, sadece gemi idarelerine mensup kimseler tarafından tanzim edildiği için bitaraf bir vesika sayılmamaktadır. Şartlı (Claused) konşimentoların, bankaları ve vesikalı akreditifleri alakadar etmesi ve bu sahada çok ehemmiyet kazanması keyfiyeti bu mevzuu intihap etmeğe ayrıca bir sebep teşkil etmiştir.

KONŞİMENTOLAR :

Her şeyden evvel konşimentonun tarifini ve bunun ne iş yaptığını kısaca izah etmek yerinde olur. Konşimento, nakliyeciy veya salâhiyetli acentası tarafından, üzerinde yazılı malların alındığını gösteren bir makbuzdur. Ve «sevk edilmek üzere alınmıştır» (Received for shipment) veya «sevkedilmiştir» (Shipped) kayıtlarından birini ihtiva edebilir. Her ikisi de nakil şartlarını gösterirler ki bu şartlar nakliye mukavelesini teşkil ederler. Konşimento tanzim edilmeden veya mallar nakliyecinin antreposunu terketmeden evvel ayrıca bir mukavele de tanzim edilebilir. Konşimento, tam bir nakliye mukavelesi olmasa bile mü-

kemmel bir navlun mukavelesidir:

Konşimentonun, kanuni bir tarifini ihtiva etmesi lazımgelen «konşimento kanunu 1855» nında dahi bir tarifi mevcut bulunmadığı gibi bundan çok sonra kabul edilen «deniz yolu ile nakliyat kanununda 924» da böyle bir tarif mevcut değildir. «Sevkedilmek üzere alınmıştır» kaydını ihtiva eden bir konşimentonun bankalarda, vesikalar mukabilinde tediyeye yapıldığı hallerde, hakikaten tam bir konşimento olup olmadığı münakaşa mevzuu olmuştur. Mamefi Devlet meşveret meclisi 1921 de (marlborough Hill) davasında bu vesikanın tam bir konşimento olduğuna karar vermiştir.

Lahey'de bu mevzuda verilen ve bir çok devletler tarafından tasdik edilen kararlarla bu noktanın ehemmiyeti zail olmuştur. Çünkü bu kararlara (Madde : 3, III) göre gemi sahibi veya acentası, malları aldıktan sonra nakliyecinin isteği üzerine bir konşimento tanzim edecektir. Sonradan bu kararlara (Madde : 7 III) Konşimentonun mallar yüklendikten sonra tanzim edileceği hakkında bir hüküm dercettirilmişdir.

Bu takdirde konşimento yüklenmiştir (Shipped) kaydını ihtiva edecektir. Herkesce bildiği gibi nakliyeciler daima (Shipped) konşimento talep ederler. Bu, (Received for shipment) konşimentonun, «Shipped» konşimentoya tebdilinden doğan müşkilattan dalayı değil, bankaların tediyeyi (Shipped) konşimento mukabilinde yapmak istedikleri sebebinden ileri gelmektedir.

«Sevk edilmek üzere alınmıştır» kaydını ihtiva eden bir konşimento, mallar, nak-

liyecinin muhafazası altına girdikten sonra talep edilebilir. Fakat bu talepte ısrar etmek umumiyetle ne malı sevkedencilere ne de gemi sahiplerine uygun düşer. Normal olarak mallar gemiye yüklendikten sonra «Shipped» kaydını taşıyan konşimentolar tanzim edilir.

«Claused» kaydını taşıyan konşimentolar ve ihracat akreditifleri :

Deniz aşırı sevkiyatın finansmanını ilgilendiren en mühim vesikaların üç tanesi şunlardır.

- 1 — Kredi mektubu
- 2 — Sigorta poliçesi
- 3 — Konşimento

(İlave şartlı) konşimentolar, bilhassa ihracatçılar ve bankacılar için olduğu gibi sigortacılar ve gemi sahipleri için de tatminkâr değildir. Bu ciddi meselenin halâ tatminkâr bir surette halledilmemesi ticaret erbabına fena tesirler icra etmektedir. Konşimentolar üzerindeki bu şartların bertaraf edilmesi için ciddi teşebbüsler yapılmıştır. Bankacılara ve Sigortacılarla bir müşkilât menbaı ve ihracatçılara bir kusur sebebi olan bu şartların birçoklarının kullanılmaması için birçok terakkiler kayıt edilmiştir. Hariçte bulunan bir alıcı bir akreditif açtığı zaman, akreditifin şartlarına mutlak olarak «Clean shipped» temiz bir konşimento mukabilinde tediye yapılacağını derc ettirmesinin teamül haline geldiğini burada belirtmek lâzımdır. Bu hususta yine bir müşkülâtle karşılaşılıyor Çünkü hiç olmazsa akreditif bakımından olsun temiz konşimentonun bir tarifi mevcut değildir. Bir banka «Clean » olarak saydığı konşimentoyu diğer bir banka red edebilir. Aşağıdaki sebeplerden dolayı ilâve «Clause» lar mahzurlu görülmektedir.

a — Bunlar konşimentonun matbu şartlarına ilâveler yapmakla kalınmaz aynı zamanda bu şartlara aykırı hükümler vaz ederler.

b — Bunlar bazan malları veya ambalajlarını veya her ikisini tafsilâten bildirir ve bazı zamanlar onları kusurlu gösterir.

Gemi sahiplerinin bu ilâve «Clause» ları neden dercetmek istemediklerini tama-

miyle açıklıyabilmek için ikinci cihan harbinin bir iki sene evvelisine 1930 senesine ve hatta daha evvelce gitmek lâzımdır. 1930 senesini zikrediyoruz, Çünkü bu senede istinaf mahkemesi tarafından bir dâva, bir gemi sahibi aleyhine neticelendirilmişti.

Birinci cihan harbinden bir müddet sonra sevkedilen malların büyük bir kısmının ambalâjlanmadığı ve sonraları da daha ziyade karton ambalajlar kullanıldığı görülmüştür. 1924 de Lahey kararları «deniz yolu ile eşya nakliyatı kanunu 1924» (Carriage of goods by sea act 1924 ile teyit edilmişti. Bütün bu hadiseler, gemi sahiplerinin maddi mesuliyetlerini çoğaltmağa sebep olmuştur 1930 da temyiz mahkemesi tarafından Silver V. Ocean Steamship Co. davasında olduğu gibi gemi sahibinin konşimentoya dercettiği (Shipped in apparent good order and conditions) ibaresiyle malların usulüne göre ve iyi şartlar altında yüklendiğini kabul ettikten sonra, yükleme esnasında pek alâ görebileceği herhangi bir hatayı kabul etmemek cihetine gide-meyeceğini kararlaştırmıştır.

Konşimentolara dercedilen ilâve (Clause) lar hakkındaki çıkmaza bir çare bulmak için mesele sevkiyatçılar, bankacılar ve sigortacılar cephesinden tetkik edilmiştir. Bunu da yapmadan evvel (Clean) konşimentolar hakkında izahat verelim.

Clean Bill of Ladings — temiz konşimento :

Temiz konşimentonun, selâhiyettar bir makam tarafından yapılmış bir tarifi mevcut değildir. Şartlı konşimento hamillerinin, (Clause) ların fena tesirlerini hafifletmeğe çalışmaları bir kadının gayri meşru çocuğunu meşru göstermeğe çalışmasına benzer.

Gemi sahibinin hakiki ve dürüst bir konşimento tanzim etmek mecburiyetinde olduğunu yukarıda da zikretmiştik. Bu gibi dürüst olmayan vesikaları tanzim etmek için hiç bir suretle kendinde hak görmemlidir. Hatta «sandığın iki çivisi gevşemiştir» veya «sandığın üzerine boya sıçramıştır» gibi en basit «Clause» lar akreditif bahsinde bankacıya bu vesikaları kusurlu sayması için bir fırsat vermektedir. Navlun işlerine bakan memur ile konşimento

kâtibi tanzim ettikleri konşimentonun dü-
rüst olup olmadığını pek alâ bilirler.

Konşimentolar üzerinde bulunan ilâve
(Clause) ları beş sınıfa ayırabiliriz.

a — Kusurları tarif eden veya bilhas-
sa malları veya ambalajlarını hatalı gös-
teren (Clause) lar yani sevkedilen mallar
üzerinde görülen şeyleri tafsilâtı ile belir-
ten (Clause) lar .

b — Enformatif (Clause) lar

c — Malların ve/veya ambalajlarının
iyi durumda olduklarına şüphe uyandıran
(Clause) lar yani sevkiyat esnasında nak-
liyecinin personeli tarafından ileri sürülen
fikirler.

d — Konşimentoya ilâveler yapan ve-
ya konşimentonun matbu şartlarını tekem-
mül ettiren (Clause) lar.

e — D zait A ve C den mürekkep ka-
rışık (Clause) lar

A bölümü altında bulunan (Clause)lar
konşimentoyu (Unclean) yaptığını herkes
müttefikane kabul etmektedir. İyi bir nak-
liyecisi, A bölümünde zikredilen (Clause)
lar mevzu bahis olduğu zaman, sevkiyat-
cıya sormadan malları sevketmemelidir.
D bölümüne göre (Clause) lar konşimento
üzerine tabedilmelidir.

(Claused) konşimentolar dolayısıyla
ihracatçıların durumu :

(Claused) konşimentolar yüzünden
bankalar, ihracatçıların ibraz ettiği vesa-
iki, konşimentonun meşruhatlı veya vesa-
ikin usulüne göre tanzim edilmediği mülâ-
hazasıyla sık sık red ve iade etmektedir.
Bu durum karşısında bu mahzurlar bertaraf
edilmedikçe satıcı akreditiften para temin
edemez.

Böyle bir vaziyet karşısında bankalar
aşağıdaki üç şekilden birine göre hareket
ederler.

1 — Vesaik, tekkik edilmek ve matlu-
ba muvafık bulunduğu takdirde tediye ta-
limatı verilmek üzere alıcıya gönderilir.

2 — (Claused) konşimentonun kabul
edilip edilmeyeceği, alıcıdan telgrafla soru-
lur.

3 — Satıcıya tediye ihtiyat kaydıyla
yapılır.

Birinci ve ikinci şekiller satıcının işini
hemen halletmez. Diğer taraftan ihtiyat
kaydı, ihracatı cephesinden de mahzurlu-
dur. Bankalar ihtiyat kaydıyla tediye yap-
tıkları zaman keyfiyeti, açan bankaya bil-
dirmekte kendilerini mecbur tutarlar. Böy-
le bir ihtiyat kaydının alınması, işi o an
için hallediyorsa da hakikatte bu kati bir
hal çaresi değildir.

(Claused) konşimentolar dolayısıyla
bankacıların durumu :

Akreditifler cephesinden temiz konşim-
entonun salâhiyettar bir nakam tarafın-
dan yapılmış bir tarifi yoktur. Temiz konşim-
mento bir tazminat dâvasında mahkeme
tarafından verilen bir kararla şöyle tarif
edilmiştir. Temiz konşimento, bu konşim-
mentoda zikredilen malların iyi durum ve
şartlarla sevkedilmediği hakkında bir ka-
yıt taşımayan konşimentoadır. Akreditif
şartlarına harfiyen riayet etmek mecburi-
yetinde olan bankacılar (Claused) konşim-
entolar yüzünden makul tedbirler aldık-
ları için takbih edilmemelidirler. Cif bir sev-
kiyat için tanzim edilen konşimentoda «Ka-
raya çıkarma masrafları alıcıya aittir»
kaydı bulunduğu için bu vesaik banka ta-
rafından reddedilmiştir. Başka bir misalde
malların güvertenin altına yerleştirildiği
sarih olarak konşimentoda tasrih edilmedi-
ği için yine vesaik reddedilmiştir. Halbuki
normal olarak bir konşimentoda malla-
rın güvertenin üzerine konduğunu tasrih
etmedikçe malların güvertenin altına yük-
lendiği anlaşılır.

Bu sahada bankaların yeknesak hare-
ket edememeleri şu sebeplerden ileri gel-
mektedir.

a — Temiz konşimentonun sarıh ve
tarafarla kabul edilen bir tarifi bulun-
maması.

b — Bir ihtiyat kaydı mevzuubahis
olduğu zaman bunun, ödeyen banka tara-
fından açan bankaya bildireceğine dair bir
anlaşma bulunmaması.

Birincisi akreditifle ilgili bulunan bü-
tün taraflarca, ikincisi ise bankalarca hal-
ledilmesi lâzımgelen bir keyfiyettir.

(Claused) Konşimentolar dolayısıyla
sigortacıların durumu :

Bazı (Clause) lar sigortanın meriyet

Mevduat Faizlerinden Vergi Alınmalı mıdır?

Yazan : Nureddin HAZAR

Halk tarafından saklanmak veya faizinden faydalanmak üzere bankalara ve tevdiat kabulüne yetkili öteki kurumlara yatırılan paralara mevduat diyoruz. Para; istenildiği zaman geri alınabilmek üzere (vadesiz) yatırılacağı gibi, bir süre geçtikten sonra çekilmek şartı ile de (vadedeli) bırakılabilir.

Vadeli olsun, vadessiz olsun mevduatın bir kısmına tasarruf mevduatı denilmektedir. Devlet ve devlet kurumları ile özel idare ve belediyelerin ve bunlara ait kurumların, menafii umumiye hadim derneklerin ve aklitliak banka ve şirketlerle ticarethanelerine ait olmak üzere tacirlerin mevduatı dışındaki mevduat» tasarruf mevduatı sayılır (2999 sayılı Bankalar Kanununun 25 inci maddesi). Tasarruf mevduatının dışında kalan mevduata da «Ticari tevdiat» veya sadece «Tevdiat» denilmektedir.

***

Bankalar, mevduatın vadesizlerine yıl-

müddetine tesir eder. İhracatçı tarafından gemi sahibine veya bankaya verilen bir garanti mektubunun mevcudiyeti, bir sigorta tazminatı talebi vukuunda pek tabii olarak sigortacının fikrinde bir endişe yaratır.

Sigortacılara göre, ihracatçılar ve bankacılar deniz sigortası ve poliçeleri hakkında bilgi sahibi olmaları lâzımdır. Claused konşimentolar bahsinde sevkiyatçıların ve bankacıların sigortacılarla istişarelerinden sigortayı alakadar etmeyen (Clause) lar için bir garanti mektubu almağa lüzum olmadığı kanaatine varılmıştır.

(Claused) konşimentolar dolayısıyla ambalajın durumu :

Gemi sahipleri, ne şekilde olursa olsun fena ambalaja itiraz ederler. Ambalajın

da % 2,5 ve vadelerine — vadelerinin uzunluk ve kısalığına göre — % 2, 75 ile % 4 arasında faiz verebilirler veyahut verirler (5841 sayılı kanunun 3 üncü maddesi). Faizler, yıl sonlarında veya hesap kesiminde yürütülür.

***

1950 yılına gelinceye kadar mevduat faizleri vergiye tabi değildi. 9/6/1949 günü yayınlanan 5421 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, mevduat faizi şeklinde edinilen gelirlerden de 1/Ocak/1950 gününden itibaren vergi alınacağı hükmünü koydu. Adı geçen kanuna göre mevduat faizlerinin 200.— lirayı aşan kısımlarından % 15 nisbetinde vergi kesilir (23 üncü maddenin 2 inci bendi, 59 uncu maddenin 5 inci bendi, 82 inci maddenin 4 üncü bendi ve 92 inci madde). Sonradan yayınlanan 12 sayılı Maliye Bakanlığı Gelir Vergisi Genel Tebliği, 200.— liralık istisnanın yalnız tasarruf mevduatı faizleri hakkında uygulanacağı belirtilmiştir. Yani tasarruf mevduatı

evcafi hakkında umumi fikir vermek doğru değildir. Çünkü birçok hallere göre evsaf değişebilir. Karton ambalajın adı bir kâğıttan tahta kadar sağlam olan kartona kadar muhtelif neveleri vardır. İyi ve sağlam bir karton ince tahtalara tercih edilir. Çünkü karton ambalajlardan kolay kolay kısmi çalınmalar yapılamaz ve böyle bir teşebbüs yapılsa bile hemen farkına varılabilir. Halbuki tahta sandıklar bunu belli etmezler.

Nakliyeci, nakledilmek üzere kendisine teslim edilen malları ve ambalajlarını bir ambalaj mütehassısı gibi değil teslim eddikleri zamanki durumları gözönünde tutularak konşimento tanzim edilir.

dışındaki tevdiata yürütülen faizlerin tümünden gelir vergisi kesilecektir.

*
**

Mevduat faizlerinden alınan gelir vergisi hakkında yukarıdaki kısa açıklamadan sonra bu verginin tasarruf hesapları bakımından, yerinde olup olmadığını tartışmağa geçebiliriz :

1 — Memleketimizde sermaye birikmesi işinin doyurucu bir seviyede olmadığından ve genişlemesinin de istenildiği gibi yürümediğinden hemen her gün şikâyet edilip durulmaktadır. Memleket sermayesini yeter bulmayan hükümetin yabancı sermayeyi çekmek için esaslı tedbirlere başvurduğunu da görmekteyiz. Öte yandan, yerli sermayenin daha tamamen yüze çıkmadığı ve halkımızın evinde sakladığı daha çok paralar olduğu kanaatimi ikidebir öne sürer dururuz. Öyleyse bu iş için gerekli bütün şartları niçin hazırlamıyalm? Genel olarak, mudii parasını, karşılığında bir şey kazanmak için bankaya yatırdığına ve gelir vergisi o şeyi (faizi) azaltan bir unsur olduğuna göre, Gelir Vergisi Kanununun mevduat faizlerinden vergi alınacağı hakkındaki hükmünün sermayeyi ürküten, hiç değilsé teşvik etmeyen bir unsur olduğuna şüphe yoktur.

2 — Mevduat faizlerinden gelir vergisi alınmakla devlet tahvilleri lehine bir durum yaratılmış olmaktadır. Çünkü sözü edilen tahviller her türlü vergi ve resimden muaftır. Devlet tahvillerinin faizi, mevduata nisbetle yüksek olduğuna göre (birbuçuk yıl ve daha fazla vadeli mevduata ancak % 4 nisbetinde faiz verebileceği halde, en son çıkarılan 1953 istikraz tahvilleri % 5 faizlidir), tahvillerin esasen mevcut olan üstünlüğü bu suretle bir kat daha arttırılmaktadır. Başka bir deyimle, birbuçuk yıldan uzun vadeli tevdiatın faizi, vergi yüzünden % 4 den de aşağı düşmemektedir.

3 — Kanuna göre ; çeşitli kurumlardan veya bir kurumun çeşitli şube ve ajanlarından alınan mevduat faizlerinde 200,— liralık istisna haddi, her kurum veya her kurumun çeşitli şube ve ajanları için ayrı ayrı dikkate alınır (23 üncü maddenin son cümlesi).

Bu şu demektir : Bir bankanın ayrı ayrı şehirlerdeki veya aynı şehirdeki iki ayrı şubesindeki tevdiatımızdan elinize geçecek faiz 200 er lira ise gelir vergisi ödemiyeceksiniz. Buna karşılık, aynı miktarda parayı bir bankanın bir tek şubesine yatırmış olan bir başka mudi -faiz miktarı 400.— lira tutacağından- 200 liralık istisnanın dışında kalan öteki 200,— lira için vergi (30.— lira) ödiyecektir. Bu hükmün mudiler arasında eşitsizlik doğurduğu görülmektedir (Vergide umumiyet ve yeknesaklık kaideleri) . bundan başka vergiden kurtulmak düşüncesine ile hareket eden mudinin (geleceğin mükellefinin), kanunun açık bıraktığı kapıdan kaçamak yoluna sapaacağı, yani parasını vergiye tabi olmyacak parçalara bölüp çeşitli bankalara veya aynı bankanın türlü şube ve ajanslarına dağıtacağı muhakkaktır. Kanun hükmünün, kanuna karşı bir çeşit hile yapılmasına yer verdiği ve halk ahlâkı üzerinde menfi tesir yarattığı açıktır.

4 — Mevzuatımızın vadeli mevduata vadesize nisbetle fazla faiz yürütülmesini derpiş ettiği yukarıda işaret etmiştik. Çok muhtaç olduğumuz uzun vadeli yatırımlara kaynak bulmak amacını güden bu hüküm, gelir vergisi kanunu karşısında bir dereceye kadar zayıflamaktadır. Şöyleki: Vadesiz tevdiatın faizleri yıl sonunda yürütüldüğü halde, vadelilerin faizi vade sonunda yürütülmektedir (5421 sayılı kanunun 81 inci maddesinin 2 inci bendi) . Bu suretle vadesiz mevduat 200,— liralık istisna haddinden her yıl faydalandığı halde vadeli mevduat vade sonunda (vadeler 1, 2, 3, 4, 5 ..... olabilir) yalnız bir defa faydalanacaktır.

Bundan başka bu hüküm dolayısıyla mevduat vadeleri uzamağa doğru her hangi bir temayül kazanamıyacaktır. Çünkü mudi kısa kısa vadelerle para yatırmayı daha kârlı bulacaktır. Bir misâl verelim: 10000,— lirayı 3 yıl vade ile yatırırsanız vade sonunda tahakkuk edecek 1200,— lira için 150,—lira vergi ödiyeceksiniz. Halbuki aynı parayı 1,5 yıl vade ile yatırırsanız ve vade sonunda çekip aynı gün tekrar aynı vade ile bankaya bırakırsanız ödiyeceğiniz gelir vergisi 120,— liradan ibaret olacaktır.

Belçika Bankalarında Ticarî Kredi Muameleleri

Yazan : Rahmi ULUDAĞLI

Belçika Bankalarının en mühimlerinden birini teşkil eden Banque de Bruxelles' de ticarî kredi muamelelerinde; kredi açılması ve bu kredilerin nev'ileri hakkında muhtasaran aşağıda izahat verilmiştir :

Banque de Bruxelles'de ticarî kredi muameleleri, başlıca iç ve dış bakımından iki şubeye ayrılmış ve her kredi şubesi ayrı ayrı iki müdürün idaresine tevdi edilmiştir.

Kredi Açılması :

Herhangi bir müşteriye kredi açılması için evvelâ müşteriden bir beyanname alınır. Bu beyanname müşteriden bir def'a ve kredi küşadı sırasında alınır. Her sene yenilenmez. Müşterilerin ticarî faaliyetleri ve umumî durumları (Renseignement) İstihbarat Müdürlüğü tarafından daimî bir kontrol altında bulundurulduğundan, eğer ticarî durumlarında bir değişiklik görülürse yeni vaziyeti beyannamesine not edilir. Bu değişikliğin evvelki kredi haddine tesir

edecek mahiyette görülürse kredisinde lehde veya aleyhte değişiklik yapılır.

Ajanslarda ticarî kredi talebinde bulunanların durumu, beyannamesiyle birlikte ajansın bağlı bulunduğu Şubeye bildirilir. Müşteriler hakkında şubelerdeki istihbarat servislerindeki demarşörler vasıtasıyla gizlice tetkikat yapılır. Yapılan tetkiklere göre müşterinin durumu istediği kredinin açılmasına müsait görülürse kredi miktarı ve şartları ajanslara bildirilir ve bu talimata göre müşteriye ticarî kredi açılır. Şubenin müsaadesi olmadan ajanslar kendiliğinden kredi açamazlar.

Kendilerine kredi açılması uygun görülen müşterilerden, ayrıca, kredinin nev'ine göre bir taahhütname alınır.

Ajanslarda her müşteri için birer (müşteri hesap föyü) tutulur. Ve muamele günü gününe işlenir. Risk ve muhasebe kayıtları şubelerde temerküz ettirilmiştir. Ajanslar müşterilerin riskini müşteri föylerinden takip ederler. Bu föyler kopyeli-

5 — Mevduat faizlerinin bir gelir olduğunu ve bu sebepten öteki gelirler gibi vergiye tabi tutulması lâzım geldiğini ileri sürecekler bulunabilir. Fakat millî, istihsalî artırmak ve iktisadî gelişmeyi hızlandırmak amacını güden kanunun geniş ölçüde istisnaları kapsadığı bilinmektedir : Tarım ve avcılık kazançları gibi (Kanunun 19 ve 20 inci maddeleri) . aynı maksada hizmet etmek üzere tasarruf mevduatını da vergiden tamamen istisna etmek yerinde olmaz mı?

6 — Vergide aranan şartlardan birinin de verimlilik olduğu bilinmektedir. Teferrüatlı istatistikler yayınlanmadığı için yürürlüğe girdiği günden beri mevduat ve hassaten tasarruf mevduatı faizlerinden elde edilen vergi miktarını bilemiyoruz. Fakat yukarıdaki açıklamalara da bakarak,

bunun, genel gelir vergisi toplamında pek küçük bir yer tuttuğunu tahmin etmek zor olmasa gerektir. Bu bakımdan, katlanan külfetin elde edilen sonuca değip değmeyeceği üzerinde durulabilir. Bundan başka verginin kalkması ile gelir bütçesinin her hangi bir zarara uğramasının da ihtimâl içinde olmadığı şüphesizdir.

Ticarî mevduatın getirdiği gelirlerden vergi alınması hususuna, şu çeşit mevduatın ait oldukları ticaretelevleri sermayelerinin bir parçası sayılması lâzımgeldiği yolundaki görüş karşısında esash bir itiraz öne sürülebileceğini sanmıyoruz. Fakat, yukarıda altı madde halinde açıklanan sebepler de göz önünde tutularak, tasarruf tevdiatı faizlerinden alınan gelir vergisinin kaldırılmasının yerinde ve faydalı olacağı düşünülmektedir.

dir. Bir nüshası ayansta kalır. İki nüshası, muamele oldukça, her gün şubelere gönderilir. Bunlardan birisi şube tarafından müşterilere günlük ekstra dökont mahiyetinde verilir. Diğeri şubede muhafaza edilir ve bundan risk kartonları işlenir.

Beyannameyi veren firma şirket ise o şirketin mukavelenamesi, statüsü ve iki yıllık bilançosu beyannameye eklenir.

Gerek şirket ve gerek hususi eşhassa ait olsun, beyannameelere evlilik ve mal birliği gibi hukukî durumları dercedilir. Çünkü evli kadınların kocalarının müsaadesi olmadan ticaretle meşgul olması menedilmiştir.

Beyannameelere senet keşide edeceği firmaların, muhatapların durumları ile sarıh adresleri ve teminatın nev'i, teminat gayrimenkul ise cins ve nev'ileri ile birlikte kıymetleri açıkca yazılır. Bilhassa musakafat gibi gayrimenkullerin fotoğrafları beyannameelere iliştilir. Gayrimenkullerin kıymetleri banka eksperleri tarafından tesbit ve takdir edilir. Banka, müşterilerin faaliyetlerini istediği zaman kontrol etmek selâhiyetini haizdir.

Tüccarların Ticaret Odalarına (Tribunale de Commerce) kaydı lâzımdır. Her tüccarın bir sicil numarası bulunur.

2.500.000 Belçika Frankına kadar (tahminen 150.000 Türk Lirası) açılacak her türlü krediler için şubelerdeki kredi komitelerinin kararı kâfidir. Bundan fazla miktardaki krediler için Umum Müdürlükteki yüksek kredi komitesinden ve İdare Meclisinden karar istihsalı lâzım gelmektedir.

Şube ve ajanslarca yapılacak ticarî kredi muamelelerinde, tüccarın ve plâsmanın durumuna göre her muamele için şahıs ve kredi hadleri, kredi küşadı esnasında kredi komiteleri tarafından tâyin ve tesbit edilir. Bu hadler dahilinde müşteriye muhtelif nev'ilerden ticarî kredi açılır ve hepsi bir hesaba kaydedilir. Müşterilerin alacağı ve borcu bu hesaba kaydedilerek müşterinin borç bakiyesi her muamelede görülür.

Ticarî muamelelere ait senetlerin, bilhassa haricî ticarete ait akreditif senetle-

rinin ve dokümanlarının foto kopi (Photo - Copie) suretiyle alınmış kopyeleri kasalarda muhafaza edilir.

Taahhütname ve mukavelename gibi vesikalar yalnız banka ve müşteri tarafından imzalanır. Ayrıca bunların noter tarafından tasdikine lüzum görülmez. Yalnız ipotek muamelesi notere tasdik ve tapuya tescil ettirilir.

Kendisine kredi açılan bir firmanın diğer bilûmum banka muamelelerini de aynı banka ile yapması ve başka bankalarla muamelesini kesmesi prensip olarak kabul edilmiştir. Her müşterinin bir bankası bulunması ve o banka ile iş yapması usul itihaz edilmiş ve bu husus mukavelename hükümlerine de girmiştir.

Krediler prensip itibarıyla gayrı muayyen bir zaman için açılmaktadır. Yalnız banka, buna muhalif bir anlaşma olmadıkça, müşterisine onbeş gün evvel haber vermek suretiyle, krediyi kapatmak hakkını haiz bulunmaktadır. Kredilerin devamı müddetince banka, açılan kredi dahilinde, müşterilerin kendi imzalarını taşıyan polîçe ve emre muharrer senetleriyle çeklerini kabul eder.

Banka şu hallerde derhal krediyi kesmek ve hesap bakiyesini talep etmek hakkını haizdir :

a) Senedin hukukan ödeme kabiliyeti ve itibarı kalmazsa, müşteri tarafından müddetin temdidi ve borcun imhali istenirse veya borçlu ile alacaklı bir anlaşma yapılarak kanunen hak ve alacak düşerse,

b) Kendisine kredi açılan bir müşteri kredi küşadına dair yapmaya mecbur olduğu şartları yerine getirmezse,

c) Müşterilerin kanunî bir iktidarsızlığı olursa, müşteri ölecek olursa ve hakkında bir şirket tarafından kanunî takibat yapılır veya tasfiyeye tâbi tutulursa,

d) Müşteri tarafından kefil olarak gösterilen üçüncü şahsın kefalet akçesi kalmaz veya kefil kefaleti fesederse, kredi muamelesi neticesinden kanunî mirasçılar ve iş ortakları bankaya karşı müştereken ve müteselsilen sorumlu tutulmaktadır.

Kredi Nev'ileri :

Ticarî krediler başlıca adi kredi (Crédit Ordinaire) ve vesikalı kredi (Crédit documentaire) adları altında iki kısma ayrılmaktadır.

Adi krediler, iç ticaret muamelelerinden mütevellit ticarî kredileri teşkil etmektedir. Bunlara sadece ticarî kredi de denilmektedir. Vesikalı krediler (Crédit documentaire) dış ticarete ait akreditif gibi idhalât ve ihracat muamelelerinden mütevellit kredileri ihtiva etmektedir.

Adi krediler (Cradit Ordinaire) başlıca üç kısımda toplanmaktadır:

- 1 — Kasa kredisi (Crédit de caisse)
- 2 — İskonto kredisi (Crédit d'escompte)
- 3 — Kabul kredisi (Crédit d'acceptation)

1 — Kasa Kredisi (Crédit de caisse) :

Herhangi bir müşteriye şahsî itibarına veya şahsî kefalet üzerine veyahut menkul veya gayrimenkul mal karşılığında bankaca açılan ve ticarî mahiyette bulunmayan bankacılık kredisine kasa kredisi namı verilmektedir. Bu kredi teminatın nev'ine göre, aşağıda yazılı olduğu üzere, başlıca altı kısma ayrılmaktadır:

- 1 — İstihkakın ve alacağın devir ve temlikî karşılığı kredi (Crédit cession de créance),
- 2 — Şahsî itibara istinaden açılan açık kredi (Crédit notoriété),
- 3 — Şahsî kefalete müstenit kredi (Crédit caution solidaire),
- 4 — Esham ve Tahvilât mukabili kredi (Crédit nantissenet de titre),
- 5 — Gayrimenkul karşılığı kredi (Crédit de caisse sur immeuble),
- 6 — Emtia karşılığı kredi (Crédit de caisse sur marchandise).

İstihkakın ve alacağın devir ve temlikî karşılığı kredi :

İstihkakın ve alacağın devir ve temlikî karşılığında açılan kredilerde, müşteri-

lerden herhangi bir devlet daire ve müessesesinden veya bir şirketten alacağı bulunduğuna dair, istihkakın cins ve miktarı ile işinin mahiyeti ve borçlu müessese ve dairenin adını havi bir beyanname alınır. İstihkak senedi de buna eklenir. Ayrıca istihkak sahibinden, alacağının bankaya devir ve temlik edildiğine ve bu istihkakın banka tarafından alınacağına dair bir vekâletname alınır. Taahhüdün ifasında ve hizmetin ikmalinde müteahhidin alacağı kendisine verilmeyip bu müessese tarafından doğrudan doğruya bankaya yatırılır. Namına iş yapılan daireden, bu alacağın bankaya verileceğini temin ve taahhüt eden bir taahhütname alındıktan sonra istihkak sahibine bankaca kredi açılır.

Bu gibi krediler, ekseriya herhangi bir resmî daireye bir iş yapmayı veya bir mal teminini deruhte eden müteahhitlere ve iş sahiplerine, o daireden alacakları istihkak bonoları karşılığında açılmaktadır.

Banka bu muamele için müşteriye bir borçlu hesabı cari açar ve muamele oldukça bu hesaba kaydedilir. Faiz ve komisyon üç ayda bir tahakkuk ettirilip ya nakden tahsil edilir veyahut hesabına zimmet kaydedilir.

Şahsî it'bara müstenit açık kredi :

Bu kredi tamamen müşterinin şahsî itibarına istinaden açılmakta ve şahsî ve maddî bir karşılık aranmamaktadır. Banka bu nev'i kredileri, muhitinde şahsen iyi tanınan muteber şahıslara açmakta ve herkese teşmil etmemektedir.

Kredi miktarı, faiz ve komisyon nisbetleri, kredinin müddeti anlaşma ile tesbit edilir. Bu hususta bir mukavele tanzim edilerek kredi departmanının tasdikinden geçirilir.

Banka, tâyin edilen miktar dahilinde, müşteriye bir borçlu cari hesap açar. Faiz ve komisyon her üç ayda bir açılan kredi miktarı üzerinden, tahakkuk ettirilip ya hesabına zimmet yazılır veyahut nakden tahsil edilir.

Şahsî kefalete müstenit kredi :

Bankaca muteber bir şahsın borçlu ile birlikte müteselsilen bankaya karşı borçlu

ve kefil olmaları karşılığında bu nev'i kredi açılmaktadır. Bu kredinin açılması için bankaya karşı müteselsilen borçlu ve kefil bulduklarına dair borçlu ve kefilin müşterek imzalarını ihtiva eden bir taahhütname alınır. Bu taahhütname kredi departmanı tarafından tasdik edildikten sonra muameleye başlanır.

Müşteriye tâyin edilen had dahilinde borçlu cari hesabı açılır. Bu hesaptan paralar çek veya senetle çekilir.

Faiz ve komisyon her üç ayda bir, açılan kredi miktarı üzerinden, tahakkuk ettirilip ya tahsil edilir veyahut hesaba zimmet kaydedilir.

Esham ve tahvilât karşılığı kredi :

Bu nev'i kredi esham ve tahvillerin bankaya terhin edilmesi karşılığında açılmaktadır. Bankaya terhin edilecek esham ve tahvillerin bir bordrosu hazırlanır. Rehin mukavelenamesi tanzim edilir. Bu mukavelenamede de esham ve tahvillerin cinsi, mahiyeti ve kıymetleri ayrı ayrı gösterilir. Kredi miktarı ne nisbette olursa olsun mukavelenameyi yalnız müşteri imzalar. Ayrıca notere tasdik ettirmeye lüzum yoktur.

Karşılık gösterilen kıymetli evrak devlet tahvili (Obligation) ise borsa kıymetlerinin % 80 nine ve şirketlere ait esham (Action) ise borsa kıymetinin % 50 sine kadar kredi açılabilir.

Kredi hesabı cari şeklinde işler. Her üç ayda bir açılan kredi üzerinden faiz ve komisyon hesap edilip müşteriden nakden tahsil edilir veya hesaba zimmet kaydedilir. Tediyeeler çek veya senetle yapılır.

Bu kredi için aşağıda yazılı hükümlere riayet etmek lâzım gelmektedir:

a) Esham ve tahviller, ikraz edilen meblâğ ile beraber, faiz, komisyon ve di-

ğer masrafları karşılayacak şekilde bankaya rehin edilir.

b) Banka vadelerinde kuponları kesip müşteri hesabına matlûp kaydeder. Müşterinin talebi üzerine, banka esham ve tahvilâtı borsa kıymetleri üzerinden satabilir.

c) Merhun esham ve tahvilât kıymetinde, borsa resmî kuruna göre % 10 bir tenezzül husule gelirse, banka müşteriye bu farkı kapatmasını bir ihbarname ile bildirir. Eğer 15 gün zarfında bu açığı kapatmazsa, banka terhin edilmiş esham ve tahvilâtı borsa kıymetleri üzerinden satar ve müşteri hesabına geçirir.

d) Terhin edilen esham ve tahvillerden herhangi birisi amorti edilirse banka bunun yerine aynı kıymette başka bir esham ve tahvil konmasını müşteriye bildirir. Alınacak esham ve tahvillerde aynı rehin hükümlerini haiz olarak bankada muhafaza edilir.

e) Eğer müşteri terhin edilmiş esham ve tahvillerin satılıp yerlerine başka esham ve tahvillerin alınıp konmasını isterse banka bu tahvilleri borsa kıymeti üzerinden satıp istenilen esham ve tahvilleri borsa kıymeti üzerinden satın alır. Rehin hakkı bu yeni esham ve tahviller üzerine geçirilerek eski rehin hakkı muhafaza edilir.

f) Eğer müşteri vadeyi takibeden sekiz gün zarfında borcunu kapatmayacak olursa banka rehin edilen esham ve tahvilleri kanunî yollardan borsa da satmak ve hasılâtından alacağını mahsup etmek hakkını haizdir.

g) Esham ve tahvillerin banakaya terhin edilmesi, esham ve tahvil sahiplerini bunlardan istifade etmek hakkından mahrum etmez.

(Devamı var)

BANKALARDA

“Sermaye Devri,, ve Bununla İlgili Meseleler

Bankalarda sermaye unsurunu sevk ve idaresinin ve ihtiva eyleyen meselelerin, bankacılık siyaseti ve tekniği bakımlarından tahlil ve izahı

Yazan : Hikmet KEYM

- I — Giriş
- II — Banka işletmelerinin bünye ve faaliyeti
- III — Bankaların kaynakları :
  - 1 — Öz kaynaklar: sermaye ve ihtiyatlar
  - 2 — Yabancı kaynaklar. mevduat, reeskont ve tahvil
- IV — Bankaların plâsmanları
Banka kredilerinin :
  - 1 — Mevzularına (ticarî, sınaî, zirai şehir)
  - 2 — Vadelerine (kısa, orta, uzun) göre tasnif ve izahı
- V — Bankaların kaynak ve plâsman programları
  - 1 — Sermaye devrine müessir işletme içi ve dışı âmiller
  - 2 — Sermaye devrinin teknik esas ve kaideleri ve ölçülmesi

A — G i r i ş

Bilindiği üzere iktisadiyat sahasında mevzuları mal veya hizmetlerin istihsal ve satışı olan her iktisadî teşebbüs ve işletme «Sermaye ve İş» ten ibaret olmak üzere iki eleman vardır.

Sermaye işletmenin faaliyette bulunabilmesi için muhtaç olduğu maddî varlıktır. İşletmenin maddî bünyesini kurar. Her nevi ve cesametteki bütün işletmelerin faaliyette bulunabilmesi için evvelâ bünye ve çalışma mevzuunun ve branşının gerektir-

diği miktar ve nisbette sermayeye olması lâzımdır. Sonra faaliyete geçip sermaye unsurlarını işletmenin, gayet uygun bir tarzda hareket sevk eyleyen icapeyler. Böylece işletmenin faaliyeti vukua gelen her hareket sermaye unsurunda bir istihaleyi doğurur. Ve işletme faaliyetinin devamınca bu hareket istihaleler teselsül ve devam eyley ve sermaye unsurlarında bir devrî daim şekli vukua gelir. Buna işletmelerde «Sermaye devri» sadece «devir hadisesi» diyoruz. Her işletmenin faaliyeti sermayenin devriyle ibarettir. Diğer tabirle sermaye devri işletmenin faaliyetinin heyeti umumiyesini ifade eyley.

Her çeşit işletme için muayyen bir miktar sermaye bir devir vetiresi mevcuttur. Her işletme beraber her çeşit işletmeye şamil sermaye devri sureti umumiyede (Sermaye) —malların ve Hizmetlerin istihsalı— Malların ve hizmetleri satışı — satış ve devrelerini takip eyleyen işletmelerin teknik gelişmesi sermaye devri içindeki istihalelerin adetce artmasıyla mürekkepleşmesini intaç eylemiş sermaye devriyle beraber işletmenin nevi'ne ve devri'ne göre, basit veya mürekkepleşmiş ve safhalar arz edebilir. Aleluhale işletmelerde sermaye devri bir müddet içinde cereyan eyley. Sermaye devri işletmenin nevi'ne ve kendi hususiyetine göre bünyesi icabına göre muayyen bir devir nisbatında malik bulunması yani devir nisbatında işletmenin neviyle mütenasip ol-

zımdır. İşletmelerde bu vasatı ve muayyen sürat elde edilemediği takdirde o işletme lâyıf haddinde çalışmıyor demektir. Bunun için her işletmede sermaye devrinin bütün sefaahat teferruatıyla takip ve düzenlenmesi ve maksada uygun bir tarzda sevk ve idare olunması lâzımdır.

Diğer taraftan işletmeyi takip eyleyen elemanlardan ikincisi olan «iş kuvveti» nin de gerek idari gerek icraî safhalarındaki bütün faaliyeti de sermaye devri vetiresini tahakkuk ettirmekten ibaret bulunduğundan ve mukabilinde verilen «ücret» bedeliyle vasıtalı veya vasıtasız olarak istihsal masraflarına ve müstahsellere katılarak bir maliyet ve kıymet unsuru halinde işletmenin sermaye ve servet unsurlarına inkılâp eyler. Şu halde işletmenin esas hadisesi sermaye devridir. Buna işletmenin sevk ve idaresi sermaye devri vetiresinin maksada uygun bir surette tensik ve kullanılmasıdır ve işletmenin esas meselesidir. Sermaye devrinin tahakkuk vasıtası ve maliyet ve kıymet unsuru olan «iş kuvveti» nin de tensik ve idaresini muhtevidir.

Aşağıdaki satırlarda işletmelerde önem ve diğerini belirtmiş olduğumuz sermaye devri hadisesinin banka işletmelerinde oluş tarzını sevk ve idaresini ve bu konunun ilki şikleri bulunan meseleleri banka işletmelerinin hususiyet ve bünyelerine göre etüd ederek bankalarda sermaye unsurunun sevk ve idaresinin ve ihtiva eylediği meselelerin banka siyaseti ve işletme tekniği bakımından tahlil ve izahına çalışacağız.

B — Bankaların mahiyetine ve işletme tarzlarına göre sermaye devrinin tezahür şekli.

Bilindiği üzere modern ekonomi hayatının en mühim eleman ve cihazı kredidir. Taşındığı satın alma gücü dolayısıyla kredi muamelelerine bilhassa elverişli olan mal paradır. Bu surette piyasa ihtiyaçlarından doğan para kredisi ve bu nevi kredi muameleleriyle uğraşan müstakil bir sanat bankacılık meydana gelmiştir.

Kredi işi bankacılığın mevzuudur. Bankalar asıl ve esasında kendileri için bir kâr elde etmek maksadıyla kredi alan ve kredi

açan ticarî teşebbüslerdir. Bugünkü ekonomide ve bankacılıkdaki mutad ve cari kredi şekillerine göre her çeşit banka muameleleri fiili veya temsili olarak bir para hareketine müncer olması itibariyle bankacılık para ticareti ve bankalar bu ticaretin icra olduğu işletmelerdir. Yani bankalar parayı temsil eyleyen vesikaları alır ve satarlar.

Şu halde bankacılığın yukarıdaki izahına göre, bankaların alıp sattıkları mal ve devreyledikleri sermaye unsuru paradır. Buna göre bankaya para olarak giren ilk sermaye unsuru sermaye devrinin ilk safhasını teşkil eyleyen malların ve hizmetlerin tedarik ve istihsalı devresinde değişmeden para stoku halinde sürümüne hazır bulundurulur. Bu safhada sermaye unsuru diğer işletmelerde ve bilhassa sanayi işletmelerinde olduğu gibi bir istihaleye uğramaz; diğer işletmelerden farklı basit bir yol takip eyler. Buna bankacılıkta kendi tabiriyle «banka kaynaklarının temini» safhası tabir olunur. Bu safhanın mahiyeti ihtiva eylediği meseleler ve işleme tarzı banka kaynakları bahsinde tafsil edilecektir. Devir hadisesinin malların ve hizmetlerin sürüm ve satışına aid son safhasında bankalarda para stoku halinde toplanan kaynakların para ihtiyaçları olan türlü teşebbüslere kredi şeklinde kiralanarak dağıtılması ve bir alacak haline istihale eylemesi şeklinde tecelli eyler. Bu safha temin edilen kaynakların her türlü kredi muameleleriyle işledilip istismar edilmesinden ibarettir. Bu safhanın mahiyeti ihtiva eylediği meseleler ve işleme tarzı kaynakların istismarı bahsinde tafsil edilecektir.

Yukarıki tahlil ve açıklamalara göre, bankalarda sermaye devrini şöyle hülâsa ve ifade edebiliriz. İlk sermaye, öz ve yabancı — para olarak girmekte ve böylece tedarik edilerek para halinde stok edilen kaynaklar para ihtiyaçları olan türlü teşebbüslere kredi şeklinde kiralanarak alacak şekline istihale eylemekte ve para olarak tahsil edilerek tekrar para olarak geri gelmekte ve bu tarzda bir devir devam eylemektedir. Bu devri şematik bir surette şöyle çizebiliriz :

Para — Sermaye (Malların) İstihsalatının İstihsalı — Satış Para

Para — (Öz ve Yabancı Sermaye Kaynakları — Plâsmanlar Kredisi) Para

Yukarıda belirtilen yolu ve görünüşü itibarıyla bankalarda sermaye devri diğer işletmelere nazaran daha basittir. Heride kaynakların ve plâsmanların mahiyet ve hareketleri ve münasebetleri anlaşıldıktan sonra tekrar ele alarak yeniden anlatacağımız veçhile, bankalarda sermaye devrini tahlil ederek bir tek devir halinde değildir. Muhtelif devirler halinde cereyan eyer. Bu devir Hareket, kaynaklar ve plâsmanlar tarafından vukua geldiği gibi kaynakların ve plâsmanların vadeleri kısa orta ve uzun olmalarına göre ayrı ayrı ve muhtelif süratli devirler halinde cereyan eyer. Bundan başka her işletmede istihsalın unsuru aslî olan harcama ve malolma hâdisesi bankalarda da vardır. Fakat istihsal masrafları diğer işletmelerde olduğu gibi müstahsalâtın terkinine doğrudan doğruya girmez. Ayrıca bir masraf hanesine kaydedilir. Ve banka muamelelerinin maliyetlerinin hesaplanması usulüne göre muhasebe dışı tevzi edilerek para ve muamele vaidlerinin maliyetleri hesap olunur. Diğer taraftan müstahsalâtın satış kârı da müstahsalâtın kıymeti içinde olmayıp faiz komisyon ve ajoyo namı altında ayrıca gelir hanesine kaydedilir. Bu suretle sermayeden tefrik edilen bir kısım da masraf gelir dairesinde kaynak ve plâsman devrinden müstakil olarak masraf olarak harcanması ve gelir olarak tahsili halinde deveran eyer.

Yukarıda mekanizmasının esasını belirtmeğe çalıştığımız ve bankalarında topyekûn faaliyetinden ibaret olan sermaye devri ve dolayısıyla sermaye unsurunun makasada uygun bir şekilde sevk ve idaresi bankalarda kaynak ve plâsman programlarının esasını teşkil ve böyle bir programın tanzimini istilzam eyer.

1) — Bankaların Kaynakları :

Umumî Mülâhaza :

Bir bankanın istismar eylemek üzere

elinde topladığı sermaye yekûnu bankaların kaynakları, emre hazır bulundurduğu stokunu teşkil eyer ve bankanın istihsal elemanı ve faaliyet âmîlidir. Banka kaynak temini işletme tekniği itibarıyla sermaye devrinin tedarik ve istihsalı hasını teşkil eyer :

Bugün kapitalist ekonomik yapıya geçişin teşkilâtı. Büyük sermayelere muhtaçtır. Bu büyük sermayelerin münferid sermaye darlar tarafından temini kabil değildir. Çünkü ekonomi sisteminde müteşebbislerin kârlarının parasına muhtaçtır. Bu sermaye her türlü iş ve teşebbüs erbabı ve işlemler Bankalara müracaat ederler. Sermaye ve kredi işini teşkilâtlandırmak görülen taşıyan bankalar bu sürekli talepleri karşılamak mevkiindedirler. Bu itibarla bankaların külliyetli kaynaklara malik olmaları icabeyler. Binaenaleyh bankacılıkta kaynak temini faaliyetinin en esası ve nedendir. Bilhassa memleketimizin ekonomik kalkınma tutumu ve bu çalışmada istilzam eylediği sermaye ve kredinin münferid kaynak temini millî bankacılığın en önemli çalışma mevzularından biridir olmalıdır.

Bankaların muhtaç oldukları kaynakları hazırlayan ve gıdalanayan menbaları tasarruf ve sermayedir. Bunlardan bir kısmı tasarruf ve sermaye erbabı risikoları mevcudiyetiyle beraber, aksiyon ve teliflere tevaccüh eyerler. İhtiyat tasarrufları ise, mevduat halinde bankalara akın eden gibi tasarruf sahiplerinin maksat ve emelleri yüksek kazanç veya rizikolu bir iş man düşünçesi değildir. İhtiyat parası yangın ve çalınma tehlikesinden korunmak ve aynı zamanda az çok bir nemada olmak ve ihtiyaçları vukuunda derhal kullanılabilmek düşünçesiyle bankalara yatırılır. Böylece emlak ve iş bankaları büyük sermayedar âlemi ve yatırımcı tasarrufları ile tevdiat ve ticaret bankalarında tasarruf erbabıyla münasebet kurarlar. İhtiyat sermayeyi harekete getirerek mevcut ekonomik faaliyet ve istihsalı sermayeye sevk eyerler. Bu menbalardan bütün paralar bankaların kaynakları teşkil eyerler.

Banka kaynakları menseleri itibarıyla

1) — Aksiyon çıkarmak suretiyle topladıkları öz sermaye ve 2) — Tahvil çıkarmak mevduat kabul etmek ve merkez bankalarından reeskont kredisi temin etmek suretiyle topladıkları yabancı sermayeden tereküp eyler.

İşletme ve bankacılık tekniği bakımından gerek öz gerek yabancı sermayenin tedarikinde hacim ve nisbetinin ve terkihi, istismar kabiliyet ve derecesi ve rantablite prensipleri esas olmakla beraber, her bankanın nevine ve çalışma branşına göre değişir. İleride plâsmanlar bahsinde tafsil edileceği veçhile bankacılığı ve muamelelerini sureti umumiyede, ticarî bankacılık ve yatırma bankacılığı ve muamelelerine ayrılmak lâzımdır. Ticarî bankacılık ve muameleleri teşebbüslerin çevirme sermayelerini ve kasa kolaylıklarını takviye ve tamamlamağa matuf kısa vadeli banka muameleleriyle uğraşır ve mübadeleyi tanzim eyler.

Yatırma bankacılığı ve muameleleri ise, işletmelerin sabit sermayelerini takviye tamamlamağa matuf uzun vadeli banka muameleleriyle uğraşmaktadır ve istihsalin gelişmesini sağlar. Ticarî banka muameleleriyle uğraşan tevdiat ticaret ve iskonto bankalarında sermaye mahdud ve nisbi bir miktardadır ve teminat vasıtasıdır. Kaynaklarının kısmı azamını mevduat ve merkez bankası reskontundan sağlanan yabancı sermaye teşkil eyler. Yatırma bankacılığı ve muameleleriyle Emlâk ve İş Bankalarıyla yüksek bankalar dediğimiz spekülasyon bankalarda öz sermaye mahdud ve nisbi miktarda olmadığı gibi muhtaç oldukları büyük kaynakları ve yabancı sermayeleri öz sermaye ve tahvil çıkarmak suretiyle sağlarlar. Aşağı yukarı her banka yabancı sermayeden müstağni kalamaz. Ancak öz ve yabancı sermayelerin nisbet ve neveleri başka başkadır.

1 — Bankaların öz kaynakları :

Bankalarda öz kaynak ve sermaye, kuruluş finansmanı ve işletme riski bakımından bankaların ilk kaynak ve istismar vasıtası ve yabancı sermayelerin karşılık ve teminatıdır ve umumiyetle bankanın girişmek zorunda bulunduğu kazanç ve risk ihtimali galip muamelelerin kaynaklarıdır.

Bankanın öz sermayeleri yatırımcı tasarruf ve sermaye erbabının bankaların aksiyonlarına yatırdıkları paralardan teşekkül eyler.

Bir bankanın öz sermayesi: a) — Sermaye ve b) — İhtiyatlarından tereküp eyler. Sermayenin mütemmimi olan ihtiyatlar banka tekniği kanun ve nizamnameler dairesinde tesis olunmuş risk karşılıklarıdır. Pek sağlam işlere, gayri menkul ve kıymetli evraka yatırılır.

Yukarıda açıkladığımız üzere, öz sermayenin terkihi ve nisbeti esas itibariyle bankacılığın şubesine tabidir.

2 — Bankaların yabancı kaynakları :

Yabancı sermaye işletmelerin borçlanmak suretiyle elde ettikleri sermaye ve kaynaklardır. Her işletmenin öz sermayesinin yanında yabancı sermayeye de ihtiyacı vardır. Hiç bir işletme bundan müstağni kalamaz. Yabancı sermaye işletme ye elâstikiyet bahşeyler. Yabancı sermaye boş olduğundan daha mürekkep meseleleri ihtiva eyler. Kaide olarak her işletmede yabancı sermaye ile öz sermaye arasında işletmenin nevine göre bir nisbet aranır.

Yukarıda belirttiğimiz veçhile yabancı sermaye bankalarda daha önemli bir mevki işgal eyler ve ekseri bankaların kaynak ve faaliyeti daha ziyade yabancı sermayeye dayanır. Muhtelif nevi işletmeler üzerinde yapılan ilmî araştırmalarda ticaret ve banka işletmelerinde öz sermayenin daha az olduğu tesbit edilmiştir. Bunun sebepleri şudur : Bankacılığın ve para ticaretinin kazancı olan faizin kâr ve rantablite nisbeti bakımından diğer ticarî işletmelere nazaran daha düşük olması hasebiyle kâr hadlerinin normalleştirilmesi iş hacminin yani kaynak ve plâsmanlarının genişletilmesi suretiyle telâfi edilir. Bu halin istilzam eylediği geniş kaynakların öz sermaye ile tedriki mümkün olamayacağından ve öz sermayeye nazaran daha ucuz olan yabancı sermayenin celbini icabettirmiştir. Sonra yukarıda açıkladığımız üzere, millî ekonominin finansmanı vazifesi ve bu işin istilzam eylediği külliyetli sermaye öz sermaye ile karşılanamayacağından yabancı sermayeye daha geniş

yer vermek mecburiyetini doğurmuştur. Esasen, bankacılığın ruh ve mekanizması kullanılamayan sermayeleri toplayıp verimli sahalara ve kullanışlara sevk ve tevzi eylemek ve vazifeleri de bir kredi nutavassıtlığı olmak itibarıyla faaliyetlerinde yabancı sermaye ana rolü oynamaktadır.

Bankaların yabancı sermaye ve kaynakları : 1) — Mevduat, 2) — Reskont, 3) — Tahvilli istikraz yollarıyla tedarik ve temin olunur. Aşağıda bunları ayrı ayrı inceleyeceğiz.

Bankaların Mevduat Kaynakları: Halkın tasarruflarından ve teşebbüslerin çevirme semayesi fazlalarından bankalara yatırdıkları paralar bankaların mevduat kaynaklarını vücuda getirir. Ticarî bankacılık muameleleriyle uğraşan bankaların ve her nevi banka işlemleri yapan büyük itibar bankalarının ve bilhassa mevduat ve ticaret bankalarının kaynaklarının mühim bir kısmını veya esasını mevduat teşkil eyler. Esasen mevduat öz sermayeden ucuza mal edildiğinden dolayı ticarî banka muameleleriyle uğraşan bütün bankalar muamelelerinin rantablitesi bakımından mevduata önem vermeğe mecburdurlar. Ve ticarî bankacılık muamelelerini mevduat kaynaklarıyla idare ederler. Mevduat bu bankalar için bir mütedavil kaynak teşkil ettiği gibi piyasa içinde bir tedavül kredisi ve ödeme vasıtası teşkil eylemesi itibarıyla ayrıca para ekonomisinde önemli bir foiksiyon ve rolü vardır. Bu suretle bankalar toplamlarını mevduatı başkalarına devretmek suretiyle bankacılığın esrarı denilen mütedavil kredi ve kaynağı husule getirmişlerdir. Mevduat bugünkü bankacılık temüllerine ve bu temüllere dayanan hukukî esaslara göre, bir karz muamelesi ve akdidir. Ve Bankaların kısa vadeli yabancı sermaye istikrazıdır.

Bankalara Mevduat Celbi : Bankalara mevduat toplamalarına ve arttırmalarına tesir ve yardım eyleyen âmiller pek çoktur. Tatbikatta bunların inceden inceye gözönünde bulundurulması lâzımdır. Bu âmilleri şöyle hülâsa ve ifade edebili-

riz. Memleketteki para hacmine, bankaların çalıştığı piyasanın tasarruf ve sevgücüne, para ve faiz piyasasına in kabiliyetine ve nihayet banka sist ve halkın bu sistemden istifade dere tabidir. Bankalar mudilerine para sasına uygun ve müsait nisbetlerde vermelidirler. Mudilere verilecek faibetinin bu esaslara uyamaması, bank mevduat celp edememesine veya ya celbeyemesine sebep olur. Banka linin şehrin müsait yerinde bulunma tevdiat servisinin iyi teşkilatlanmas dilere kolaylık ve iyi muamele göste si lâzımdır. Bütün bu hususlar bank lışmalarında iyi bir ticarî idare ve lât sistemin uygulanmasıyla kabildi hususta büyük bankalar büyük şehi muhtelif semtlerinde ajanlıklar kur Hattâ plâsman imkânlarına da bakı kaynak teminine müsait olan yerlere bu bakımdan şubeler açarlar. Nihaye kaların temin edeceği emniyet ve it iş kabiliyetinin de tesirleri vardır. Hı tasarruf mudileri bilhassa emniyet rine daha ziyade dikkat eder. Tücc teşebbüsler ise, kendileriyle iş gör kolaylık gösteren bankalara tevdiat lunmağı tercih ederler.

Mevduatın Emniyeti : Yukarı lirttiğimiz veçhile mevduat bahsine niyet meselesi de mühim bir âmil di çünkü bankacılık tekniğine ve me timiz mevzuatına göre, bankaların edebilecekleri mevduat haddi serma nin nisbetiyle takyid olunmuştur. M rin istirdad taleplerini karşılamak iç fi ve muayyen disponiblite bulund lâzımdır. Mevduatın ekzijiblitesine muamelelerde ve şekilde ve hadlere lanılması esastır. (2999 ve 4196 say nunlara) 2999 sayılı kanunun 8 ci sine göre, mevduat kabul edebilme nüfusu 250 binden fazla olan şehirle az bir milyon, nüfusu 100 binden 250 binden az olan şehirlerde en bin nüfusu 50 binden fazla ve 100 aşağı olan şehirlerde 125 bin nüf binden aşağı olan şehirlerde en az liraya sermaye konulmuş olması 2999 S. K. 26 cı ve 4196 S. Kan

maddeyle mevduatlarının % 20 si nisbetinde devlet tahviline yatırarak kanuni karşılık kasası tesis edilmesi mecburidir.

Mevduatın Nevileri ve Tasnifi : Bankacılık tekniği bakımından kaynakların istismarı meselesi mevduatın istismar had ve kabiliyetlerinin tâyini mevduatın toplanma çekilme nisbetlerinin ve devrelerinin bilinmesini icap ettirir. Bu bilgi ve donelere sahip olmadan bir istismar program ve plân tanzim ve tertip etmek kabil olmaz. Muhtelif nevi mevduatın yapıldığı çekildiği arttığı ve eksildiği zaman ve miktarı ve istirdat şartı tevdiatın nevine bağlıdır. Bunun için mevduatın mudileri itibarıyla nevilerini etüd ve bundan genel prensiplere varmak kabildir.

a — Mevduatın Vadelerine göre tasnifi : Bankalara yapılan tevdiat mudileri ve neveleri her ne olursa olsun, sahipleri tarafından geri alınması şartları bakımından: 1) — Vadesiz mevduat, 2) — İhbarlı mevduat ve 3) — Vadeli mevduat olmak üzere üç ana sınıfa ayrılır. Bu tasnif banka için mühimdir. Mevduatın istismar kabiliyet ve hadlerine esas tutulur. Her nevi tevdiat bu tasnife tabi olmakla beraber; yine mevduatın istismar şartı ve vadesi seyir ve harekâtı esas itibarıyla mevduatın nevelerine de tabidir. Binaenaleyh mevduatın mudilerine göre nevelerini belirtmek faydalıdır.

b — Mevduatın nevelerine göre tasnifi :

1 — Hususi işletmeler mevduatı veya ticari mevduat : Bu mevduat hususi teşebbüslerin kullanmadıkları sermaye fazlalarının muvakkaten bankalara yatırılmasından toplanan paralardır. Bu mevduat alelümül vadesiz ve hcc.bı cari şeklindedir. Ölü mevsimlerde artış ve kampanyalarda azalış kayıt ve irae eyler. Seyyaliyeti ve ekzijbilitesi fazladır. İstismar haddi fazla değildir.

2 — Eşhas mevduatı veya tasarruf mevduatı : Bu mevduat ferdlerin biriktirdikleri paraların veya peyderpey harcayacakları gelirlerinin muvakkaten veya nemalandırılmak üzere yatırılmasından top-

lanan paralardır. İşleklik ve ekzijbilitesi ticari mevduat gibi fazla değildir. Buna rağmen istismar haddi fazladır. Vadesiz ihbarlı ve vadeli olmak üzere muhtelif vadelere dayanır.

3 — Bankalar mevduatı : Bankaların dispoñiblite ve bankalar arası münasebetler tesis ve idaresi bakımından diğer bankalar nezdine yatırdıkları paralardır. Bu tevdiat alelümül vadesizdir.

4 — Hazine mevduatı : Devletin tahsil eylediği paraların sağlanması veznedarlık işlerinin yapılması için bankalara yatırdıkları paralardır. Ve senesi zarfında büyük değişiklikler gösterir.

Mevduatın hacmi ve istismar kabiliyet ve haddi : Mevduat, bankaların mütedavil kaynaklarıdır .Çünkü bir yandan yatırılıp bir yandan çekilmekte olduğundan daima hareket halindedir; ve müstakil bir devri vardır. Fakat bu devri daim neticesinde muayyen miktar ve nisbette mevduat daima bankanın elinde kalır. Muhasebe kayıdleri iadesiyle mevduatın yatırma çekilme ve kalış nisbetlerine ait rakamlar ve doneler çıkarılarak bir takım prensiplere de varmak kabildir. Bu sebeplerle mevduat kaynağı daha mürekkep meseleleri ihtiva eyler. Ve bankacılığın likidite siyasetinde ön plânda etüd edilen bir konudur. Mevduatın istismar kabiliyet ve haddi mevduatın çekiliş şartlarına ve ekzijbilitesine tabidir. Mevduatın seyir ve harekâtı ise, nevine mevsim ve konjonktür şartlarına göre değişir. Geçen tecrübe ve yapılan hesaplara göre, normal zamanda vadesiz tasarruf mevduatının % 15 ve ticari mevduatın % 20 nisbetinde çekiliş ankesi tesisini icabettirdiği anlaşılmıştır. Esasen memleketimizde bankalar kanunu mucibince bankaların mevduat yekûnları üzerinden % 20 nisbetinde tahvil halinde kanuni karşılıklar kasası kurulduğundan belirttiğimiz mitardan fazla dispoñiblite ve ankes tesisine mahal ve ihtiyaç yoktur. Lüzumundan fazla ankes tesisine fazla para bağlamağı ve kaynakların ataletini mucip olur. Mevduat maliyet masraflarını artırır. Bununla beraber bankaların likidite siyasetleri Merkez Bankalarının re-

eskont müraacaatlarını isaf derecesine bağ-
lıdır. Bu imkân müsait oldukça, reskon-
tabl senedlerin her zaman paraya çevril-
mesi kabil olacağından ankes nisbetini
buna göre ayarlamak kabil ve doğru olur.
Fakat buhran zamanlarında ankes miktar
ve nisbetlerini takviye eylemek icabeyler.
Bu durumlarda ankes nisbetinin % 40 a

hattâ bazı ahvalde bunu aşan nisbetlere
dahi çıkarıldığı vakidir.

Yukarıda belirtildiği veçhile mevduat
mütedavil bir kaynak olduğundan kaynak
ve plâsman programları hazırlanırken ka-
bili istismar kaynakların haddi geçen mu-
amele ve hesaplara göre tahmin olunur.
Bu tahminler senelik ve devri olarak ya-
pılır. Buna ait hesap formülü şudur :

$$\frac{\text{Mevduat hs. ları Aylık B. ları yekûnu}}{\text{Av adedi}} = \text{Vasati mevduat} - \text{Ankes karşılığı} = \text{Safi mevduat vasatisi}$$

devrelere göre çıkarılan mevduat kullanı-
labilecek safi mevduat vasatilerini verir.
Bununla beraber; muhtelif nevi mevduatın
yapıldığı çekildiği arttığı eksildiği devre-
lere ait tahavvüllerini de ayrıca devre he-
sapları ve grafiklerle hesap irae ve takip
eylemek lüzumlu ve doğrudur.

Mevduatın maliyeti : İstismar edil-
mek üzere toplanan mevduatın kullanımın-
da, bankaya kaç mal olduğunu bilmek
bankacılığın zarurî bir meselesidir. Zira
kiralayacağı paraların kendisine kaç mal
olduğunu bilmeden kâr ve zararını tah-
min edemez. Bu maliyet hesapları aynı
zamanda mevduat kaynaklarının rantabi-
lite nisbet ve kabiliyetini gösterir. Eu hu-
sustaki tatbikat programlarına âmîl olur.
İloride kaynak ve plâsman program ve he-
saplarında açıklıyacağımız üzere, aktif
ve pasif faizleri arasındaki fark ve nisbe-
tin ayarlanmasında dayandığı bir unsur-
dur. Mevduatın maliyetine müessir olan

unsurları, banka ve tevdiat servislerine
ait idare ve işletme masraflarının ve çalış-
ma tarzının rasyonellik derecesi ve mev-
duat kaynaklarının lâyük haddinde istis-
mar edilerek ataletine ve plâsman açıkla-
rına meydan vermemek olarak hülâsa ve
ifade edilebilir.

Mevduat maliyetleri, mevduat ankes-
leri istismar dışında kaldığından mevdu-
ata verilen faiz miktarlarının safi mevdu-
at vasatisine nisbet edilmek suretiyle bu-
lunur. Ancak bankaların mevduat servis-
lerinin masrafları birer maliyet unsuru ol-
duğundan verilen faiz miktarına ilâve e-
dilmek lâzımdır. Diğer taraftan memleke-
timizde mevduattan bloke edilmek sure-
tiyle kurulan kanunî karşılıklar kasasının
gelirinin de faiz ve masraf tutarından ten-
zil edilmesi lâzımdır. Bu esaslara göre
mevduat maliyeti formülü şu tarza ifade
edilebilir.

$$\frac{\text{Mevduat faizi} + \text{Servis masrafları} - \text{kanuni karşılıklar kasası geliri} \times 100}{\text{Safi mevduat vasatisi}}$$

Bankaların reeskont kaynakları :
Bankaların kaynaklarından biri de cüz-
danlarındaki ticarî senetleri Merkez Ban-
kasına yeniden iskonto ettirmek suretiyle
temin eyledikleri kısa vadeli reeskont
kredisidir.

Piyasa ve mevsim hareketleri dolayı-
siyle, bankalara para tevdi ve talepleri az-
alır veya artar. Mevduat azalır talep art-
tar veya kredi talepleri çoğalır. Buhran-
larda ise istirdat büsbütün artar. Bu su-
retle bankaların mütedavil kaynağı bulu-

nan mevduat, kaynakları noksanlaşır.
Banka faaliyetinin normal surette temi-
ni için muvakkaten arız olan bu açıkların
telâfisi ve taleplerin karşılanması icap ey-
ler. Yine senenin bazı mevsim ve ayların-
da veya bazı arzî sebeplerle banka ala-
caklarının tahsilleri de gecikir. Zamanın-
da banka kaynaklarına dönememeleri kay-
naklarda bir azalma meydana getirir. İş
mevsimlerinde piyasaların iş hacmi artar.
Banka gerek müşterilerin taleplerini kar-
şılama, gerek piyasa inkişaflarını istis-

mar eylemek için mütemmim kaynaklara ihtiyaç hasıl olur. Hülâsa açıkladığımız bu gibi haller, arızan kaynak ve plâsman limiteleri arasında hesap açıkları doğurur veya muvakkaten çoğalmaları icabettirir. O vakit bankalar ankes veya kaynak ve plâsman açıklarını telâfi etmek üzere, Merkez Bankası reeskont kredisine müracaat eyler. Bu suretle reeskont kredi ve kaynakları bankaların işletme sermayelerini tamamlayan arızı ve muvakkat olarak kısa vadeli mütemmim bir kaynak olur. Bankaların normal zamanda ve normal hacimdeki işler için de Merkez Bankasının reeskont kredisine müracaat eylemeleri doğru olmadığı gibi, kendi kaynaklarını ve hariçten tedarik edecekleri kaynakları tüketmeden Merkez Bankalarının reeskont kredisine müracaat etmemelidirler. Zira Merkez Bankalarının reeskont kredisi bankalar için son bir ikraz merciidir. Böyle yapılmazsa reeskont kaynağı daimi bir sermaye haline getirilmiş olur. Halbuki reeskont kredisi daimi bir kaynak değildir ve bu tarzda kullanılması bankacılık nazariyat ve tekniğine aykırı ve mahzurludur.

Böylece reeskont kredisi bankalar için çevirme kredisi ve kasa kolaylıkları noksanlarını tamamlayan ve geniş mânada para ekonomisinde sermaye devrinin ve

işlekliliğinin süratini arttıran bir unsur ve vasıta. Diğer taraftan ticarî banka kredilerinin emisyona kanalıyla bilvasıta Merkez Bankası kredisine çevrilmesi suretiyle memleketin umumî itibar bünyesine bir seyyaliyet ve elâstikiyet bahşeyen bir itibar elemanıdır.

Bankaların Tahvili Kaynakları : Bankaların yabancı kaynak unsurlarından biride tahvil çıkarmak suretiyle topladıkları uzun vadeli tahvilli istikrazlardır.

Uzun vadeli gayri seyyal emlak ve arazi, tesis ve imar işlerinin kredilendirilmesiyle uğraşan bankalar bu finansmanlarını kısa vadeli olan mevduat kaynaklarıyla sağlayamayacakları gibi, öz sermayeleri de bunu karşılayamaz. Bankalar bu işlere ait onların fonsiye denilen obligasyon çıkararak ve yatırımcı tasarruf ve sermaye satmak suretiyle ucuz faizle ve müsait şartlarla temin ederler ve bir itfa plânı ile tasfiye eyerler. Tahvil hamil ve sahiplerinin garantisinin, bankanın müşterilerinin malları üzerine koyduğu ipotek teşkil eyer. Böylece hamiller bir ipotekli plâsman yapmış kadar sağlam bir muamele yapmış olurlar. Bu bankaların çıkaracakları tahvillerin miktar ve nisbetleri kayıtdır; bu nevi ikrazlarının toplamını geçmemelidir.

(Devamı var)

Dünya Bankasının Gösterdiği İnkişaf

Ağustos 1953 tarihli
Barclays Bank Review'dan

Çeviren : Vecdi ÜNAN

Bundan altı ay evvel İngiltere Hükûmeti 60 milyon sterlinlik bir meblağı, sterlin sahasına dahil memleketlere altı sene vade ile ikraz edilmek üzere, Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası emrine vermediği kabul etmiştir. Bu hareket sadece dünyaya ekonomisindeki inkişafta dolardan başka paraların oynayabileceği önemli rolü göstermekle kalmamış, belki de daha mühim olarak, Birleşik Krallıkla Banka arasında daha büyük ölçüde bir işbirliğinin müjdecisi olmuştur. Daha müessir bir işbirliğine doğru atılacak adımlar sadece sterlin sahasının investismanı meselesinin daha uzun vadeli bir hal çaresine bağlanması mevzuunda ileri birer hamle teşkil etmekten ibaret kalmaz, aynı zamanda cihandaki ekonomik muvazenesizliklerin halini; harp sonrası dünyasının refahını sağlamak üzere 1944 de Breton Woods de kurulan teşekküllerin istitaatı dahiline sokabilecek imkânları da takviye eyler.

Milletlerarası tesislerin dünyanın ekonomik istikrar ihtiyacına tam mânasiyle cevap vermekten uzak kaldığı, son senelerde sık sık işitilmektedir. Bu bapta birçok izahlar yapılmıştır. Fakat asıl sebep; bu tesislere ait statülerin müteakip inkişaf lar muvacehesinde ihtiyacı karşılayamaması ve tadil formalitelerindeki güçlükler olsa gerektir. Diğer bir Breton Woods teşekkülü olan Milletlerarası Para Fonu Müessesesi ile aynı zamanda kurulmuş bulunan Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası pek çok takdir toplayarak bir istisna teşkil etti ve bu bakımdan Para Fonu teşekkülü ile tezat halindedir. Bu iki teşekkül biribirinin mütemmimi olarak düşünüldüğünden Bankanın muvaffakiyetinin tahlili, bilmukayese Para Fonu Müessesesinin

muvaffakiyetsizliği sebeplerini de çıkarır.

Banka, dünyanın bir çok geniş kısımlarındaki ekonomik kalkınmaya se etmek üzere kurulmuştur. Para Fonu Müessesesi tediye muvazenesinin vakkat güçlüklerle karşılaşan memleketlere yardım etmek gayesini güdüyor; fakat; faaliyetini ticarî esaslar dahilinde sınırlı tutmuş ve hâdiseler ilcaatiyle muamelâtına hız vermeğe imkân vermemiş. Para Fonu Müessesesi ise; Marşall Adaları ve Avrupa Tediye Birliği Teşekküllerinin inkişafı neticesinde bir kenara bırakılmış. Hâdiseler bu teşekkül lehinde cereyan etmemiş. Fakat yabancı memleketlere plânlarına istinad eden ve Para Fonu Müessesesinin ehemmiyetini azaltan diğer teşekkül Bankayı, realist bir şekilde faaliyetini inkişaf ettirmeğe devamdan alıkmış. Gösterdikleri başarı farkı; deruh ve deruhleri vazifelerdeki farktan tevelli olarak açıklanabilir. Bu vazife farkı da; dahilinde faaliyetlerinin mukayesesile en iyi şekilde tebarüz eder. Para Fonu Müessesesinin mukayesesile en iyi şekilde tebarüz eder. Para Fonu Müessesesi muvaffakiyetine sıkıntıya düşen memleketlere, vazifelerini düzeltmek taahhüdü mukabilinde, cari hesaplar açacak, Banka ise memleket sahiplerinden toplayacağı sermayeyi normal şekilde ve daha uzun vadede tahvil raz eyleyecekti.

İkinci Cihan Harbi sıralarının sonrasını için pek çok yatırım sermayesi ihtiyacı olacağı anlaşılmıştı. Zira dünya ekonomisinin harpten evvelki seviyesine zarar daha pürüzsüz bir şekilde tahvil matlupsa sermayenin alacaklı dev

borçlu devletlere daha kolaylıkla akması gerekecekti.

Breton Woods konferansını hazırlayanların gayesi; 1920 den 1930 yılına kadar güçlkle idame edilebilen ve 1930 yılı müteakip ortadan kalmağa başlayan çok taraflı tediyeler sisteminin; Amerikan sermaye ihracı suretile, yeniden kuvvetli bir şekilde ihyası idi. Amerikan idarelerinde tenkisler yapılması bir felâket teşkil etti ve 1930 - 1940 devresinde sermaye; Avrupa'daki istikrarsızlıktan kaçarak emniyet endişesiyle Amerikaya kamağa başladığı zaman; sağlam bir Milletlerarası tediye esaslı olan çok taraflı tediyeler sistemi filiyatta işleyemez hale geldi. Böylece İkinci Cihan Harbine tekaddüm eden senelerde iki taraflı anlaşmalar ve tahditli ticarî münasebetler safhasına geçilmiş oldu. Aşağıdaki rakamlar Amerikadan harice vukubulan sermaye akışındaki durgunluğun tevhit eylediği çöküntüyü tebarüz ettirecek mahiyettedir.

1929 yılında Amerika eşya ve hizmet ithali ve sermaye ihracı suretiyle 7.400 milyon doları diğer memleketlerin emrine amade küldüğü halde 1932 yılında bu meblâğda 2.400 milyon dolarlık bir azalma kaydedilmiştir. Bunu daha canlı bir şekilde ifade etmek üzere; Amerika haricindeki memleketler tarafından 1929 senesinde yapılan dolar tahsilâtının % 12 si bu memleketlerin sabit borçlarının itfa taksitlerini karşılamakta iken 1932 yılında bu nisbetin % 38 e yükseldiğini söylemek kâfidir.

Breton Woods'daki müttetik devletler temsilcileri harbe tekaddüm eden on sene zarfında vazolunan tahdidatı; Milletlerarası tediye muvazenesinde görülen muvakkat aksaklıkları giderecek bir Para Fonu Müessesesi ve yabancı yatırım sermayesini teşvik edecek bir Banka tesisi suretile bertaraf etmeğe çalıştılar. Şu noktaya bilhassa işaret etmek lâzımdır ki bu Banka yabancı hususî sermayenin yerini almak üzere değil sadece bunu tamamlamak maksadiyle kuruluyordu. Esas fikir; sanayide daha ziyade ilerlemiş memleketlerdeki sermaye sahiplerini, geri kalmış memleketlere ikrazat yapacak olan Bankaya para yatır-

mağa teşvik eylemekti. Bu suretle hususî sermaye sahipleri ikrazatı yalnız başlarına yapmış olmayacaklar, üye devletlerin garantisini haiz ve bu işlerde ihtisas sahibi bir teşekkülün tavassutundan istifade eyleyeceklerdi.

B a n k a n ı n itibarî sermayesi 10.000.000.000 dolar olup beheri 100.000 dolarlık 100.000 hisseye ayrılmıştır. Taahhüd edilmiş sermayesi 9.036.000.000 dolara baliğ olmaktadır. Taahhüd olunan hisselerin % 2 si altın veya Amerikan doları ile, % 18 i mahallî para ile ödenir. Mütebaki % 80 inin tediyesi ise ancak Bankanın vecibelerini ifa edebilmesi için zaruret görüldüğü takdirde istenilecektir. Meselâ; Bankaca piyasaya çıkarılan tahvillerin itfası için % 80 lerin tediyesi talep olunabilir. Sermaye hisselerinin peşinen tediyesi gereken % 2 leri harp dolayısıyla harici tediye imkânları münselip bulunan memleketler için tecil olunabiliyordu. Fakat tecil müsaadesi alan memleketlerden çoğu bu paraları bugüne kadar tamamen ödemiş bulunmaktadırlar.

Bankanın kaynakları üç kısımda mütalâa edilebilir :

Banka, sermaye hisselerinin % 2 sini kullanabilir. Âza memleketlerin tasvibini almak şartıyla mahallî paralarla tediyesi taahhüd olunan % 18 leri ikraz edebilir ve nihayet piyasaya tahvil çıkarmak suretile kaynaklarını takviye imkânına maliktir. Banka geçen yıla kadar sermaye hisseleri % 2 lerinden 165 milyon dolar, % 18 lerden 663 milyon dolar olmak üzere cem'an 828 milyon dolar tahsil eylemiştir ki bunun 738 milyonu Amerikan doları olarak yatırılmış bulunmaktadır. Bu mebalîğ ihtiyacı karşılayacak vüsatta değildir. Fakat üçüncü kaynaktan, yani dünyanın başlıca sermaye piyasalarından da para temin edilmiştir. Banka daha ziyade Amerikada orta vadeli tahvilât ihraç etmiş, fakat İsviçre'den, Kanadadan ve İngiltereden de para temin eylemiştir.

Geçen sene daha başka memleketler da Bankaya, % 18 lerden mütevellit mebalîğın daha geniş mikyasda kullanılması müsaadesini vermişler ve Banka bütün bu

kaynaklardan faydalanarak giriştiği kredi taahhüdlerini karşılayacak parayı tedarik eylemiştir.

İkrazat, ödünç alan memleketlerin ihtiyaçlarına göre ayarlanmıştır. Şurasını kaydetmek lâzımdır ki hususi müstakrizlere açılan kredilere behemahal ilgili Hükümet tarafından kefalet edilmesi lâzımdır. Bankanın hedefleri geniş tutulmuştur. Bu Müessese; sermaye akışını müsmir sahalarla tevcih eyleyerek âza memleketlerin imarına ve kalkınmasına yardım etmek maksadiyle kurulmuştu. Harp dolayısıyla ekonomik durumları bozulmuş olan memleketlerin kalkındırılması da Bankanın iş-tigal mevzuuna dahildi. Daha geniş bir gaye olarak da dünya ticaretinin uzun zamanda tahakkuku mümkün muvazeneli inkişafını temin ve harici tediyelerdeki tevazünü idame ettirecekti.

Bütün bu iyi tasarlanmış faaliyet için de yatırım sermayesinin seçilen bölgelerdeki ekonomik şartlar üzerindeki tesirine de gereken ehemmiyet verilmişti. Zira kalkındırma finansmanı sadece para tedariki demek değildir.

İmar ve Kalkınma Bankası kredilerinin en makbulü, millî sermayeden tam mânasiyle faydalanan memleketlere açılmış olanlarıdır. Banka; kalkındırma mevzuunda alınması gereken uzun vadeli tedbirleri ilgili Hükümetlerle birlikte tesbit eylemek üzere muhtelif memleketlere umumî tetkik heyetleri göndermiştir. «Umumî kalkınmağa matuf kredi» şeklinde müphem maksatlarla yapılan kredi talepleri is'af edilmemekte, Banka malûm ve muayyen teşebbüsler için ikrazatta bulunmayı tercih eylemektedir. Mamafî bu; kredi mevzuu teşebbüslerin genel bir programın cüzûlerini teşkil eyleyemeyeceği mânasına abn-mamalıdır. Filhakika bütün memleketler daha uzun vadeli plânlar hazırlamağa ve bunlar arasındaki tercih sıralarının tesbitine teşvik edilmektedir.

Bankanın ilk ikrazatı daha ziyade imar maksadına matuf bulunuyordu. Bu maksatla Fransaya, Belçikaya, Hollandaya geniş krediler açılmıştır. Fakat sonradan kalkındırma maksadına matuf krediler da-

ha büyük bir ehemmiyet ihraz eyledi. Halen imar kredileri umumî ikrazat yekûnunun üçte birinden aşığıdır. Kalkındırma kredilerinin en büyük kısmı, takriben % 35, batı yarım küresi tarafından kullanılmıştır. Bundan sonra sırasıyla; Avrupa, Asya ve Ortadoğu, Avusturalya ve Afrika gelmektedir. Sterlin sahasına dahil memleketler aşağı yukarı 400 milyon Amerikan doları istikraz ettiler. Müstakriz memleketler; Avustralya, Hindistan, Güney Afrika, Pakistan, Kuzey ve Güney Rodesia'dır. Bugün Sterlin sahasının müstakriz olmayan üyelerine daha büyük bir alâka gösterilmekte ve tetkik heyetleri altın sahiplerinin, Kenyayı, Ugandayı ve Tonganikayı ziyaret eylemektedir.

İlk senelerde mal tedariki mümkün yegâne femleket Amerika olduğu için ikrazat da mecburen Amerikan dolarıyla yapıyordu. Bankanın nihai selâmeti sermaye sahiplerinin Bankaya gösterecekleri itimada dayanmaktadır. İkrazatın dolarla yapıp yapılmaması hususunda karar alınırken, diğer unsurlar meyanında, istikrazda bulunan memleketin elde edeceği dolarları işletme ve bunları ödeme bakımından sahip olduğu imkânların gözönünde bulundurulması zarureti vardır. Bu vaziyet bazı hallerde şüphesiz ikrazatın icrasında güçlükler doğuruyordu. Fakat Batı Avrupada imalâtın artması, Amerika yanında diğer sanayi memleketlerinin de iktisaden geri kalması memleketlere malzeme tedarikine iştiraklerine imkân vermeğe başladı ve bu vaziyet büyük bir gelişme temin etti.

Bugün Banka âza memleketlerden; mahallî paralarla ödedikleri % 18 nisbetindeki sermaye hisselerinin daha geniş mikyasta kullanılmasına müsaade etmelerini bekleyebilir. Tahvil satışlarının, hem malî hem de siyasi bakımlardan şayanı arzu olduğu veçhile, Avrupaya da teşmili ümidini besleyebilir. Mamafî bu imkân, Bankanın ni-zamnamesinde de zımnen kabul edilmiş olmasına rağmen, Avrupada ihtiyatla karşılanmaktadır. Zira; harici tediyelerinde istikraz temini için uğraşıp duran memleketlerin istitaatları dışında sermaye ihracı suretiyle ekonomilerini tazyik etmek isteyecekleri tabiidir. Fakat Avrupa Tediye

Millî Plânı l a m a

Çeviren : Menteş ERTAY

Brezilya gibi bir memlekette kalkınma mevzuunda ilerleme elde edilebilmesi için iki şeyin bir araya getirilmesi lâzımdır. Ya doğrudan müstahsil hususi yatırımların Devlet yatırımlarının yöneldiği muntakaya veya Devlet yatırımlarının hususi envestismanlara zemin olan sahaya tevaccüh etmesi lâzımdır.

İktisatçının tavsiyeleri umumiyetle Devlet adamları, poletikacılar tarafından «iktisadî bakımdan belki haklısınız, fakat bızce sür'atlı bir kalkınmadan çok daha mühim şeyler vardır. Memleketin muhtelif muntakalarına aynı alâkayı göstermek lüzumu vardır. Siyasî bütünlüğü muhafaza etmek lâzımdır. Memleketin muhtelif eyâletlerini şoselerle yekdiğerine rabt etmek gerektir.» tarzında mülâhazalarla reddedilmektedir. Fakat buna rağmen mevzuun üç bakımdan tahlil edilmesi lâzımdır.

Her şeyden evvel politik veya askeri sebepler ne olursa olsun göze alınan iktisadî fedakârlığın ve hiç olmazsa niye karşılık bu fedakârlığa katlanıldığının bilinmesi lâzımdır. İkinci nokta direkt ve endirekt şekilde müstahsil projelerin en verimli şekilde ayarlanması ve nihayet üçüncü olarak politik realiteyi kabul etmiş olsak bile memlekette kurulması gereken sanayinin Devlet yatırımlarına zemin olan sahaya tevcih edilmesi imkânlarının araştırılması gereklidir. Amme yatırımlarının devamı kabul edilmiş ise sınaî tesislerin memleket içine yayılmasına çalışmak onların âmme tesislerinin bulunmadığı yerlerde tevessüne müsaade etmekten daha hayırlıdır. Çünkü bu âmme tesislerine tereddüp eden hizmetleri büyük masraflar ihtiyarı ile kendileri temin etmeğe mecburdurlar. Amme yatırımlarının yukarıda belirtilen

birliği marifetiyle Bankaya menabî temini mümkün olmuştur. Banka kaynaklarındaki genişlemenin; dolardan başka bir para ile yapacakları istikrazlardan daha kolaylıkla faydalanabilecek memleketler için bir avantaj teşkil edeceği inkâr olunamaz. Banka herhangi bir teşebbüsün sadece yabancı para ile ödenecek masraflarını karşılamak üzere ikrazat yapmaktadır. Tesis sermayesinin daha büyük kısmı ekseriyetle istikrazı yapan memleket tarafından mahallen karşılanır. Bankanın yardımıyla tahakkuk ettirilen veya tahakkuk ettirilmekte olan teşebbüsler cem'an 3.000.000.000 dolara balığ bulunmaktadır.

Dünya Bankasının bugüne kadar ki icraatı ve takip ettiği gaye bu Müessesesinin sterlin sahasına dahil memleketlerle işbirliği yapması imkânının ne derece fazla olduğunu göstermeğe kâfidir. Fakat bu

işbirliği realist esaslara dayanmalıdır. Bunun tahakkuk ettirilebilip ettirilememesi sadece sterlin sahasına dahil memleketlerin vereceği karara değil aynı zamanda Amerika tarafından kabul edilen ekoncmi politikasına bağlıdır. Amerikan yardımının bir zamanlar beklendiğinden daha çabuk sona ereceği şüphesiz gibidir. Bununla beraber eğer şimdi dünyada devamlı bir istikrar temini yükü, esasen bu iş için tasarlanmış olan bu teşekküllerin omuzlarına yüklenebilirse ve eğer Amerikanın bugünkü idarecileri «iyi alacaklı» politikasını müstemiren takip edebilirlerse milletler arasındaki malî münasebetlerin daha realist bir cereyan almasından belki de hepimiz kazançlı çıkacağız. Amerikan yardımını Avrupada ve bütün dünyada büyük hizmetler ifa eyledi, fakat neticede sağlam bir ticaret politikasının yerini tutamıyacağı da muhakkaktır.

banka, kendi usulleri icabı, bir projeyi tetkik etmesi, tatbikatını kontrol altında buldurması ve elde edilen kalkınmanın derecesini daimi surette müşahede eylemesi lâzımdır. Takdir edilceği üzere, bir çok projeler hakkında bu muameleleri yapmaksansa birkaç büyük proje ile alâkadar olmağı tercih eylemesi gayet tabi'dir. Bu itibarla yukarıda zikredildiği üzere yabancı sermaye daima büyük projeleri iltizam etmektedir. Gerek teknik ve gerekse idarî bakımlardan beynelmilel bankanın Türkiye'de bilfarz 100 adet projeyi finanse etmesi imkânsızdı, fakat birkaç büyük projeye para yatırılmasında bu güçlükler bahis mevzuu değildir. Az gelişmiş memleketler hesabına âmme yatırımlarının teessüfe şayan olan bu temayülünü zayıflatıcı tetbirler üzerinde durmak lâzımdır. Beynelmîlel teşekküller tarafından bilhassa son birkaç sene içinde ileri sürülen arzuya uygun olarak Türkiyede girişilen bir teşebbüsten, Türkiye'de Sınâî Kalkınma Bankasının kurulmasından bahsederek bu bahiste yeni sayılacak bir teknikten misal olarak söz açmak istiyorum. Bu müessesenin kurulmasında şüphesiz birçok maksatlar âmî olmuştur. Fakat Dünya Bankasının Türkiyedeki Sınâî Kalkınma Bankasının kurulması ile alâkadar olması sebepleri arasında bu beynelmîlel teşekkülün Türkiyeli müteşebbislere dolayısıyla küçük ölçüde ikrazlar yapabilmesi de mevcuttur. Dünya bankası Türkiyedeki sınâî kalkınma bankasına milyonlarla ifade edilen krediler açacak Türkiyedeki banka da bu paraları küçük miktarlar halinde ikraz eyleyecektir. Türkiyedeki banka, kendisine intikal eden muhtelif maksatlardaki bilfarz 50 talebi tetkik ettikten sonra beynelmîlel bankaya arz edecek ve bu teşekkül de bu teşekkül de bu taleplerin her biri için değil, hepsi için lâzım olan parayı toptan Türkiye Bankasına verecektir. Görülüyor ki bu sayede beynelmîlel kaynaklardan birkaç büyük proje için değil, daha küçük ölçüdeki projeler için para temini imkân dahiline girecektir.

Bir an için nerede olduğumuzu hatırlayalım. Biliyorsunuz ki evvelâ mikyas - model üzerinde münakaşalarda bulunduk,

hususile ekonomik kalkınmanın mütemadi bir ilerleyiş içinde nasıl yürüyebileceğini gördük, böyle bir ilerlemenin sermaye ihtiyaçlarını tetkik ettik ve az kalkınmış memleketler kaynaklarının buna kifayet etmeyeceğini müşahede eyledik. Bundan sonra sermaye yatırımı yapmadan, müessesatta yapılacak reformasyonlarla kalkınma imkânlarını araştırdık ve nihayet mevcut menabiin daha iyi şekilde istismarı meselesi üzerinde tevakkuf ettik. Şimdi başka bir bahsa geçiyoruz.

Üçüncü merhale : Mevcut menabiin tezyidi :

Az kalkınmış bir memlekette kalkınma programı tertibinde müteakip safha henüz bir takım münferit projeleri bir araya getirmek ve onları kalkınma programı olarak ortaya koymak değildir. Müteakip merhale yine malî bir karakteri haizdir. Mevcut menabiimizin daha iyi şekilde istismarını temin etmek dahi henüz bizi tatmin etmemektedir. Şimdiki merhale, tatbik edilecek kalkınma programı mevzuunda istimal edilecek olan memlekette halen mevcut menabiin artırılmasına imkân olup olmadığını tetkikidir. Projeler hakkında düşünmeğe başlamadan evvel mevcut menabiimizin portresi ve bu menabiî ne dereceye kadar yükselmenin mümkün olduğu mevzuunda elinizde tetkike müstenit malûmat olmalıdır.

Kalkınma programı uğrunda kullanılacak menabiin arttırılmasını mümkün kılan beş muhtelif metot vardır. 1) ihtiyarî tasarrufları arttırabilirsiniz. Halkınızı, ihtiyarî tasarruflarını arttırmağa sevkedecek tedbirler üzerinde çalışabilirsiniz. 2) Vergileri yükseltebilirsiniz. Halkın gelirini azaltmak ve dolayısıyla istihlâki kısmak ve lüzumsuz yatırımlara paranın akmasına mâni olmak için bir tedbir olarak daha ağır vergi tarh etmek yoluna gidebilirsiniz. 3) İstihlâke ve lüzumsuz yatırımlara akacak parayı halktan devletin istikraz etmesi suretile bu paraları kalkınma programının finansmanında kullanabilirsiniz. Devletin tahvilât ihracı suretile maksadın sağlanması mümkündür. 4) Esaslı kontroller vazetmek suretile istihlâki kısmak ve lüzum-

suz yatırımları önlemek şeklini tatbik edebilirsiniz. İstihlâki rasyona bağlamak ve lüzumsuz yatırımları doğrudan doğruya menetmek imkânı vardır. 5) Enflâsiyon yoludur. Halkın gelirini sabit bırakmak ve enflâsiyon yolu ile fiatları arttırarak istihlâkin tenkisi ve lüzumsuz yatırımlara bu şekilde sed çekilmesi mümkün olabilir. Kalkınma programının finansmanında kullanılacak menabiin bu beş metotla arttırılması kabildir.

Evvelâ ihtiyari tasarrufları arttırmanın imkânları üzerinde biraz duralım. Tasarrufu arttırma mevzuunda muhtelif tedbirler düşünülebilir. İlk olarak memlekette mevcut müesseseler hakkında yapılmasına daha evvel lüzum gösterdiğimiz değişiklikleri hatırlayalım. Az gelişmiş memleketlerde halka daha çok tasarruf kolaylıkları gösterirseniz daha çok para biriktirilmeye

sine imkân vermiş olursunuz. Halk her şeyden tecerrüt ederek para biriktirmez. Bazı tasarruf kolaylıkları sağlamakla halkı tasarrufa teşvik ve iknâ edebilirsiniz. Meselâ bir çok sanayileşmiş memlekette halk her hangi bir postaheneye giderek tasarruf ettiği parayı oraya yatırabilir. Çünkü biliyor ki burası parası için tam bir emniyet bahşetmektedir. Makul bir faiz almaktadır, istediği zaman parasını geri alabilmektedir. Bu tarz kolaylıkların halkı tasarrufa teşvik etmekte büyük rolü vardır. Az gelişmiş memleketlerde bu imkânlar mevcut olmadığı için tasarrufları arttırmanın mümkün olup olmadığı noktasında fikir yürütemezsiniz. Görülüyor ki ihtiyari tasarrufları arttırmanın ilk tedbirleri arasında evvelce özel surette mütalâa ettiğimiz müessesatta yapılacak reformasyonlar yer almaktadır.

(Devamı var)

Dünya'da ve Türkiye de Bankacılığı İlgilendiren Haberler

Derleyen : Hikmet KEYMAN

DÜNYA İKTİSADİ VAZİYETİ VE KONVERTİBİLİTE MESELESİ

Birleşmiş Milletler İktisadi ve Sosyal Konseyinin 12 Nisan 1954 tarihindeki toplantısında, Milletlerarası para ve iktisadi vaziyeti üzerinde beyanatta bulunan Beynelmül Para Fonu Müdürü Mr. Ivaz Rooth, başlıca paralarda konvertibilitenin tesis edilmesi imkânlarının, 1953 yılı içinde altın ve dolar ihtiyatları ile tediy muvazenelerinde kaydedilmiş olan müsait gelişmelerin bir neticesi olarak, şimdi daha fazla artmış bulunduğunu ifade etmiştir.

Gerçekten, milletlerarası malî vaziyet, harpten sonraki yıllara nazaran, geçen sene içinde daha mütevazın bir mahiyet iktisap etmiştir. Nitekim, Birleşik Amerika hariç olmak üzere, Sovyet Bloku dışındaki memleketlerin altın ve dolar ihtiyatları takriben 2.500 milyon dolara muadil bir miktarda, yani % 12 nisbetinde artmıştır.

İhtiyatlar terakümünün bu yüksek nisbeti müvacehesinde, Birleşik Amerika ithalâtının bir miktar azalması, bir bütün olarak, yabancı memleketleri, altın ve dolar mevcutlarına 1954 yılında da yeni ihtiyatlar ilâve etmekten men etmesi icap etmez. Birleşik Devletler iktisadî faaliyetlerindeki umumî bir gerilemenin neticesi olarak Birleşik Amerika ithalâtında vuku bulan azalışa temas eden Mr. Rooth, son 8 sene zarfında, Birleşik Devletler iktisadiyatında kaydedilen sür'atli inkişafın, dünya ekonomisi için kuvvetli bir münebbih tesiri husule getirmiş olduğunu söylemiştir.

Mumaileyh, sözünü yakın istikbaldeki gelişmelere de intikal ettirerek, iktisadî

vaziyet daha fazla bozulmağa yüz tuttuğu takdirde, sür'at ve azimle hareket edilmesi hususunda Birleşik Devletler Hükümet tarafından ittihaz edilmiş olan kararın ehemmiyetini belirtmiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir :

«Gerek Birleşik Devletler Hükümetinin, gerekse diğer bir çok memleketler hükümetlerinin, depresyona karşı alınması icap eden tedbirlerin ittihazı hususundaki kararlarının, bazı memleketlerin kendi hususî müşkülleri bulunmasına rağmen, dünya ekonomisinin gelişmesinde büyük bir inkişafı olmayacağı hakkındaki umumî kanaati haklı çıkarması iktiza eder.»

Fiilî konvertibilite sahasını genişletmek için alınmakta olan tedbirlere işaret eden Mr. Rooth, Britanya Milletler Camiasının son konferansı akabinde, sterline karşı olan imdadın artmış olması ve sterlin cahası memleketleri ekonomilerinin gitgide kuvvet ve elâstiki kazanması neticesi olarak ticaretin geliştirilmesi ve paraların serbestleştirilmesi istikametinde mühim bir terakki kaydedilmesinin imkân dahiline girmiş olduğu hakkında yayınlanmış olan resmî tabliği hatırlatmış; buna müşabih olan bazı cesaret verici, resmî Amerikan ve Belçika beyanatını tekrar ettikten sonra, ticaret sahasındaki fark gözetici muamelelerin azaltılmakta, yabancı sermayelerden daha kesif bir şekilde faydalanmağa müsaade edilmeke ve nihayet bazı beynelmül emtia piyasalarının yeniden açılmakta olduğu vakıaları üzerine nazarı dikkati celbetmiştir.

Mr. Rooth, geçen sene içinde müsait inkişafların kaydedilmesine âmil olan sebeplerden bazılarının geçici olduğunu, bi-

naenaleyh, bunlar ortadan kalktığı takdirde yeniden bir dolar açığının husule geleceğini ifade etmiştir. «Bir kül olarak, farklı muamele usulü kısmen bertaraf edilmiş olmakla beraber, bir çok memleketler, hâlâ dolar sahasında yaptıkları ithalâtı bir takım takyitlere bağlı tutmaktadırlar» ifadesinde bulunan Mr. Rooth, sözlerine şöyle nihayet vermiştir : «Birleşik Amerika'nın harıçteki askerî masrafları, geçen sene içinde de yüksek bir seviye üzerinde idame ettirilmiş ve Birleşik Devletler iktisadî yardımını, bir miktar azaltılmış olmakla beraber, ehemmiyetli bir unsur mahiyetini muhafaza eylemiştir.» (B. I. S.)

MİLLETLERARASI BANKA İLE EXPORT - IMPORT BANK ARASINDAKİ MÜNASEBETLER

Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası taraftarlarıyla Exsport-Import Bank taraftarları arasında eskiden beri mevcut görüş ayrılıkları bu hafta had bir safhaya girecektir. Gerçekten, Ayan Meclisinin Bankacılık Komisyonu, bu hafta, her iki müessesenin durumlarını inceliyecektir. Bu inceleme sırasında bir çok mes'eleler müzakere edilecektir.

Bu müzakerelerin bir gayesi de, her iki müessese faaliyetinin birbirine karşı olarak karışık bir vaziyet almasını önlemek maksadiyle bu iki bankanın faaliyet sahaları arasına bir haddi fasıl çizmektir. Bu müzakerelerin bu iki banka mevzuunda çeşitli görüşlere sahip tanınmış bankacılar ve dış ticaret mütehassısları arasında esaslı görüş teatilerine yol açacağı tahmin edilmektedir.

Bu mevzu etrafında müşahede edilen görüş ayrılıkları bilhassa şu noktada toplanmaktadır : Bir kısım mütehassıslar, Export - Import Bank muamelelerini, Amerika'nın ihracatını finanse etmek maksadiyle açılacak kısa vâdeli kredilere inhisar ettirmek ve uzun vâdeli krediler açmak vazifesini de Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına bırakmak taraftarındırlar. Hazine Vekili M. George Humphrey, Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasının uzun vâdeli krediler sahasında serbest

bırakmak ve Export - Import Bank muamelelerini kısa vâdeli kredilere muhakkak kılma fikrindedir. Ancak, bir işinin mütalâalarına göre, Export - Import Bank muamelelerini sadece kısa vâdeli kredilere münhasır bırakmakla Birleşik Amerika, ağır makineler ve teçhizat malı gibi Birleşik Amerika sanayiine uzun seneler çalışma imkânı temin eden bazı verimli yabancı piyasalardan çıkaracaktır.

(Agence Economique et Financière)

HOLLANDA'DA KREDİ SİSTEMİ ÜZERİNDE YENİ BİR ANLAŞMA

Kredi sistemi Mürakabe Kanunu'nun 10' uncu maddesinin lüzumu halinde tanzim edilmemesiyle ilgili olarak, bir taraftan Hollanda Bankası, diğer taraftan Hollanda Bankacıları Derneği ve Ziraî Kredi Bankaları Merkez Müesseseleri arasında Şubat 1954 tarihinde bir anlaşma yapılmıştır. Yukarıda adı geçen tarafların Ziraî Kredi Bankaları ve Ziraî Kredi Bankaları nakit ihtiyatlarını, kredi bakiyelerini ve diğer mevzularını, kredi bakiyeleri de olarak Hollanda Bankası nezdinde muhafaza etmelerini tazammun eden bir anlaşma tasvası ile tasvii edilmiştir.

Birinci anlaşmanın istihdaf ettiği esas gayeden birincisi, halen bankaların mevcut olan likid fonlar fazlasının kısmının tesbit edilmesini temin etmektir. İkincisi ise, gerek dalgalı devlet borçlarının fazla oluşundan, gerekse altın rezerv stoklarının çoğalmasından neticesi olarak likiditenin artmasından dolayı son zamanlarda bir istikrarsızlık mahiyetini alan para piyasasında daha sağlam bir durum tesis etmeğe matuf bulunmaktadır.

Bu anlaşma, Ticaret ve Ziraî Bankalarına, nezdlerindeki mevduatlarının muayyen bir nisbetine tekabül eden bir karşılık fonunu, likid menabini muhafaza etmek mecburiyetini tahsis etmektedir. Bu karşılık fonunun nisbeti Hollanda Bankası tarafından belirlenir ve zaman zaman tebeddülâta tabi olacaktır.

Bu günkü şartlar dahilinde bu karşılık fonunun asgarî haddi % 30 ve âzamî haddi % 40 olacaktır.

% 40 ilâ 45 tir. Diğer taraftan, 22 Mart tarihinde mer'iyete girecek olan ve nakit ihtiyatlarına müteallik bulunan hususî anlaşmaya dahil bankalar, nezdlerindeki mevduat yekûnu 10 milyon florini tecavüz ettiği takdirdir, bu mevduatın muayyen bir yüzde nisbetini, nakit ihtiyatları olarak Hollanda Bankasında muhafaza etmeği deruhte eylemektedirler.

Hollanda Bankası, nakit ihtiyatlarının yüzde nisbetini tayin ederken, altın ve döviz ihtiyatlarında kaydedilen değişiklikleri ve bunlara âmîl olan sebepleri gözönünde bulunduracaktır.

(B. I. S.)

FRANSA'NIN TEDAVÜL HACMİNDE YENİ BİR REKOR

Fransa'da tedavülde bulunan banknot miktarı, 31 Aralıkta sona eren hafta içinde 77,437 milyon franklık bir artışla 2.310.451 milyon franga balığ olmak suretiyle, şimdiye kadar kaydedilmiş olan en yüksek seviyeye ulaşmıştır.

Tedavül hacminde kaydedilen artış, 1952 yılı zarfında 240.000 milyon frank tutarında olmuş iken, 1953 yılı içinde 187.000 franga balığ olmuştur. Diğer taraftan 1953 yılı zarfında ticari ve diğer senetlerin iskontoları, 995.000 milyon franktan 952.900 milyon franga inmiş, açık piyasadan mübayaa edilen senetlerin yekûnu ise 1952 Aralık ayı sonunda 274.000 milyon franktan, 1953 Aralık sonunda 292,464 milyon franga yükselmiştir. Fransa Bankasının Döviz Stabizasyon Fonuna verdiği avansların yekûnu, 1952, yılı sonunda 5.000 milyon frank iken, 1953 yılı zarfında 24,700 milyon franga yükselmiş, fakat aynı yılın son haftası içinde 8,600 milyon franga inmiştir.

Harpten sonra Birleşik Amerika ve Kanada'dan yapılmış olan istikrazlara ait sene sonu taksitlerinin Hazine tarafından tediye edilmesi, bu düşüğe sebep olmuştur.

Fransa Bankasının altın ihtiyatları, 1953 yılı sonunda 550 milyon dolara balığ olmuş, önemli mikyastaki Amerikan yardım bağışları sayesinde, Stabilizasyon Fo-

nunun döviz ihtiyatları da 250 milyon dolar olmuştur.

(New York Herald Tribune)

İNGİLTERE BANKASI ALTINLARININ REEVALÜASYONU

İngiliz lirasının devalüasyonundan beri ilk defa olarak bu son haftalık bilânçoda, İngiltere Bankası altın stokları, bugüne kadar değişmemiş olan ons başına 248 şilin nisbeti üzerinden hesaplanmıştır.

Yeni rayiç ons başına 248 şilin 3 pencedir. Bunun neticesinde külçe ve sikke altın kalemi hafif bir yükselme kaydederek evvelki 356,823 sterline mukabil 357,182 sterline varmıştır.

Diğer taraftan belirtildiğine göre, 1949 devalüasyonundan evvel altın, değişmez bir rayiç üzerinden hesaplanmakta idi. Halbuki, bugün, harpten evvel carî olan, stokların «open market» fiatlarına göre hesaplanması usulüne tekrar avdet edilmiş bulunmaktadır.

(Agence Economique et Financière)

AMERİKA'DA BANKALARIN MEBURİ İHTİYATLAR NİSBETİNİN AZALTILACAKI SÖYLENİYOR

Federal Reserve Board'un, New York ve Şikago Bankalarının bulundurmaları mükellef oldukları ihtiyatlar nisbetini, mezkûr bankaları diğer büyük şehirlerdeki bankalarla eşit bir duruma getirebilmek gayesiyle, azaltacağı söylenmektedir. New York ve Şikago'da asgarî nisbet, diğer şehirlerdeki % 19'a mukabil % 22 dir.

(Agence Economique et Financière)

STAND-BY KREDİLERİ VE FEDERAL RESERVE SYSTEM

Federal Reserve System sözcülerinden biri, Stand-by kredilerinin Federal System tarafından, yabancı memaleketlerin para konvertibilitelerini temin maksadıyla kullanılması yolunda Randall Komisyonu tarafından ileri sürülen teklifleri yorumlayarak, bu hususta ilk adımın Milletlerarası Para Fonu tarafından atılması icap ettiğini ve bundan sonra Federal Reserve

System'e dahil bankaların kendisini bu yolda destekliyeceklerini söylemiştir.

Federal Reserve Board şu kanaattedir ki, bir çok memleketlerin tediye muvazenelerinde mevcut açıklar daha normal seviyelere inmedikçe, krediler ihtiyaçlara cevap veremeyecektir. Bununla beraber, belirtildiğine göre, tediye bilânçolarında gitgide muvazaneyeye doğru gidilmekte ve para konvertibilitesini temine matuf kredilerin, 6 ay veya bir sene içinde günün mevzuu haline gelebileceği ümit edilmektedir.

(Agence Economique et Financière)

FRANSA'DA İSKONTO HADDİNİN İNDİRİLMESİ MEVZUU ÜZERİNDE İNGİLTERE BASININDA GÖRÜLEN YORUMLAR

Daily Telegraph gazetesinin malî yazarının mütalâasına göre, Fransa Bankasınca iskonto haddinin % 1/4 nisbetinde indirilmesi keyfiyetinin, münferiden verilmiş bir kararın mahsulü olması itibariyle, büyük bir başarı ifade ettiği sanılmaktadır. Financial Times ise, Fransa'da iskonto hadlerinin tatbik suretinin, başka memleketlerdekinden farklı olduğunu kaydetmekte ve nitekim, bir kaç yıl evvel tatbik edilen % 4' den, % 3 1/2' ye indirme keyfiyetine, İngiltere'de iskonto haddinin indirilmesini gerektiren sebeplerden tamamıyla farklı hatta zıt sebeplerin âmîl olduğunu belirtmektedir. Gazete, yapılan yeni indirmenin, Fransa'da tediye muvazenesi esaslî sudrette bir salâha kavuştuğuna delil teşkil etmediğini yorumlarına ilâve eylemektedir.

(Agence Economique et Financière)

FEDERAL REZERV BANKALARININ İSKONTO HADLERİNİ İNDİRMELE- RİNİN MUHTELİF NETİCELER

New - York'un büyük bankaları nezdinde yapılan bir anket, hatta Newyork Federal Rezerv Bankası Şikago Federal Rezerv Bankasını taklit ederek iskonto haddini % 1 3/4 den % 1 1/2 ye indirse bile diğer bankaların ticarî ikrazata müteallik faiz nisbetlerini indirmek niyetinde olmadıklarını ortaya koymuştur.

İskonto haddinin indirilmesinin ticesi, bankacılara göre, Devlet üzerine yapılan avansların faiz düşmesi olacaktır.

Şikago Rezerv Bankasının haddinin indirmesi üzerine Hükûmilleri yükselmiştir. 30 sene vadeli 1/4 Hazine tahvili 6/32 artarak 1/2 ye talep edilmiştir. % 2,5 Victor Bank Eligible 1967 de 6/32 artarak 6/32 ve talep edilmiştir.

(Agence Economique et Financière)

BİRLEŞİK AMERİKA'DA BANKA YATIRMALARI VE AVANSLARININ KAYDEDİLEN GELİŞMELERİ

Federal Reserve Board, 1953 banka avansları konusuna tahsis ettiği etüdünde, bankaların yatırım ve aktif yekûnunun, geçen sene sonunda 14,600 milyon dolara vardığını ve bunun 14,600 milyon dolarının devlet tahvil ve kıymetlerden ibaret olduğunu belirtmektedir.

Diğer taraftan, müstehliye ikrazat, 1953 sonunda 10,700 milyon dolara balığ olmuştur. Bu rakam, 1952 nazaran 1,300 milyon dolar tutarında artış ifade etmektedir. Endüstri teşebbüse yapılan ikrazatlar ise, 1953 nazaran 400 milyon dolarlık bir artış olmuştur. İpötek mukabili ikrazat, itibariyle 1 milyar dolar artmıştır. 16,700 milyon dolar tutarında olmuştur.

(Agence Economique et Financière)

YABANCI BANKALARIN ALTIN MÜBAYALARI

Federal Rezerv Sistem tahsis edildiğine göre, muhtelif yabancı bankalar, 3 Şubat tarihindeki hafta zarfında cem'an 50 milyon dolar kıymetinde altın mübayaa etmiştir.

Satılan bu altınlar, son haftada, bazı yabancı memlekelere satışta satılmış olan Birleşik Devletler İstikrar Fonu hesabına çekilmiştir.

Yabancı memleketlerin Birleşik Amerika nezdindeki mevduatı 16 milyon dolar azalmışsa da, Hazine bonosu olarak yabancı matlûbatı 58 milyon dolar artmıştır.

(Agence Economicque et Financière)

EXPORT - IMPORT BANK'TAN İHRACATÇILARIN KREDİ TALEBİ ARTTI

Export - Import Bank'ın 3 aylık bültenin, bu son aylar zarfında Amerikan ihtiyaçları tarafından, yabancı piyasalarda rastladıkları şiddetli rekabet karşısında daha müsait bir durumda olabilmelerini sağlamak gayesiyle yapılmış olan kredi taleplerinin dikkate şayan bir şekilde arttığı belirtilmektedir.

Askerî malzeme istihsalı azamî hadinden aşağıya düşer düşmez, yeni bir istihsal kapasitesi serbest kalmış olduğundan, daha büyük miktarda ihracat kredisi talebi vuku bulacaktır.

Ayrıca raporda bankanın, ileride, kendisinin garanti ettiği hususî kredileri daha da teşvik edeceğine işaret edilmektedir.

(Agence Economicque et Financière)

FEDERAL SYSTEM BANKALARI NEZDİNDEKİ YABANCI MEVDUAT

Federal Reserve System'e dahil bankalar nezdindeki yabancı bankalar mevduatı, Federal Reserve Banka tarafından açıklandığına göre, 27 Ocak tarihinde sona eren hafta zarfında 50 milyon dolar artmıştır.

Diğer taraftan, yabancı bankalar, Hazine Bonosu mevcutlarını da 7 milyon dolar olarak kaydettikleri en yüksek artıştır.

(Agence Economicque et Financière)

YUNANİSTAN'DA PARA TEDAVÜLÜ

Verilen en son rakamlara nazaran, Yunanistanda tedavülde bulunan para miktarı, 1953 Temmuz ayı nihayetinde 2,328 milyar drahmiden, 1954 Ocak ayı nihayetinde 3,316 milyar drahmiye yükselmiştir. Artış nisbeti, % 43 olup 988 milyar drahmi ifade etmektedir. Tedavül hacminde kaydedilen bu önemli artış, bir taraftan

buğday istihsalının yükselmesine, diğer taraftan ihracat ve görünmeyen kazançların çoğalmasına atfedilmektedir.

(B. I. S.)

BİRLEŞİK AMERİKA'NIN TİCARET BANKALARI KREDİLERİNDE KAYDEDİLEN ARTIŞ

Federal Rezerv İdare Meclisi tarafından bildirildiğine nazaran, Birleşik Amerika Ticaret Bankalarının kredi ve yatırımları, 1953 yılı sonunda 145,800 milyon dolara balığ olmuştur. Bu rakam, 1953 yılı zarfında, kredi ve yatırımlarda 4,400 milyon dolar tutarında bir artış kaydedilmiş olduğunu ifade etmektedir.

(B. I. S.)

AMERİKAN BANKASINDAKİ MEVDUATTA ARTIŞLAR

Amerikan Banker dergisinin yayınladığına göre, Birleşik Amerika'da mevcut 14 512 bankadaki mevduatın yekûnu, 1953 yılı sonunda 202,300 milyon dolara balığ olmuştur. Bu rakam 1952 sonundaki umumî mevduat yekûnundan 6 milyar fazladır.

(Agence Economicque et Financière)

ALMAN TASARRUF SANDIKLA- RINDAKİ MEVDUAT ARTIYOR

Tasarruf sandıklarındaki mevduat, 1953 senesinde, para reformundan beri en yüksek seviyeye ulaşmış bulunmaktadır. Tasarruf mevduatı, 1953 senesi sonunda 7,33 milyar D. marktı. (Bir sene evvel 4,85 D. Marktı). 1938 senesi Aralık ayında 10,92 milyar D. mark idi.

(Hamburg Depeschen)

SANAYİMİZ SÜR'ATLE İNKİŞAF ETTİRİLECEK

Merkez Bankası Kanununun tâdili ile hususî sermayenin muhtaç olduğu işletme kredisi kısa ve uzun vâdelilerle temin edilebilecek

Kanunun Tadili İçin Komisyon Kuruldu

Memleket içinde gittikçe genişleyen ve bir çok sahalarda faaliyetini artıran hususî sanayi işletme kredisi mevzuu da ele alınmış bu hususta İktisat ve Ticaret

Vekâleti ile Mâliye Vekâleti harekete geçmiş bulunmaktadır.

İki Vekâlet müştereken vazifelendirdikleri bir komiteyi Merkez Bankası Kanununu tadil etmek üzere faaliyete geçirmiştir. Mezkûr kanunun tadili ile Merkez Bankası hususi sanayiîni muhtaç bulunduğu işletme kredisini kısa ve uzun vadelerle temin etmiş olacaktır.

Sanayiîmizin süratle inkişafını sağlayacak olan bu kredi ihtiyacı ayrıca Ticaret ve Sanayi Odalarımız tarafından da lüzumlu görüldüğü için bu mevzuda esaslı şekilde hazırlanan bir muhtıra da alâkahlara tevdi edilmiştir.

X CU BÜYÜK MİLLET MECLİSİNDE BANKACI MİLLET MEBUSLARINI

Bayar Celâl. İstanbul : Reisi Cumhuriyet İş Bankası Umum Müdürü.

Polatkan Hasan. Eskişehir : Maliye Vekili - T. C. Ziraat Bankası Müfettişi.

Ulaş Falih. İstanbul : T. C. Merkez Bankası Müdürü.

Gürsel Yakup. Çorum : Ziraat Bankası Merkez Müdürü.

Akın Nüzhet. Kocaeli : T. C. Ziraat Bankası Merkez Md. Müdür Muavini.

Oskay Kâzım. Sivas : T. C. Ziraat Bankası Müdürü.

Merkez Bankası Kanununda yadilâtle, zirai sahada olduğu gibi sahada da azami 9 ay vadeli bonoların toya kabulü kabil olacaktır. Za

BANKALARDA TAYİNLER

Yeni kurulan Türkiye Vakıfları Genel Müdürlüğüne : T. C. Merkez Bankası eski Umum Müdür Muavini **Günerk** ve Umum Müdür Muavini **T. C. Ziraat Bankası İştirakler Zühtü Tıngız**, İller Bankası Umum Müdür Muavinliğine de T. C. Ziraat Bankası müfettişlerinden **Tahir Öktem** tayin edilmiştir.

İmre Halil. Balıkesir : T. C. Merkez Bankası Müdürü.

İşbakan Sabri. Ordu : T. C. Merkez Bankası Müd. Muavini.

Tiğrel İhsan Hamit. Diyarbakır : Ziraat Bankası Müdürü.

Şaman Halûk. Bursa : Yapı Kurumları, T. C. Ziraat Bankası Müdürü.

Koray Hamit. Amasya : Emniyet Bakanlığı Umum Müdürü.

İNŞAAT MALZEMESİ

ELEKTRİK LEVAZİM VE ALETLERİ

FORD OTOMOBİL VE KAMYONLARI

TRAKTÖR VE ZİRAİ ALETLERİ

RADYO, BUZ DOLAPLARI V.S.

HER İSTEDİĞİNİZİ EVVELA

Koç Ticaret T. A. Ş.

MAĞAZALARINDA ARAYINIZ

HEM EN GÜZELİNİ

HEM EN DAYANIKLISINI

HEM EN UCUZUNU

BULACAKSINIZ

Türkiye Bankacılar Cemiyeti'ne Ait Haberler

Şimdiye kadar intişar eden sayıları-mızda ; Cemiyetin kuruluşundan itibaren elde ettiğimiz ve bize verilen malûmatı okuyucularımıza sunmuştuk. Altı aylık devre zarfındaki faaliyetimize ait haberleri de bu sayımızda takdim ediyoruz.

Cemiyet merkezi ilk adi umumî heyet toplantısını 27/3/1954 tarihinde; taşra şubeleri delegelerinin huzuriyle Halk Bankası salonlarında yapmıştır.

Üyelerin ekserisi davete icabettiğinden birinci toplantıda ekseriyet temin olunmuş ve kongre müzakeratı çok samimî bir hava içinde geçmiştir.

Bu kongre zaptı aşağıya aynen derç edilmiştir.

Türkiye Bankacılar Cemiyetinin 27. 3. 1954 tarihinde yaptığı adi Umumî Heyet toplantısına ait zabıtır.

Türkiye Bankacılar Cemiyeti'nin adi Umumî Heyet toplantısı 27/3/1954 Cumartesi günü saat 16 da Halk Bankası içtima salonunda, Ankara'da bulunan âzalar ile İstanbul âzalarını temsilen Mithat Özdeş ve Adana Âzalarını temsilen de Sungur Babaoğlu, Hakkı Aysal, Münir Omur, Lütfi Dorman'ın huzurlarıyla yapılmıştır.

Toplantıyı, İdare Heyeti Reisi Nusret Uzgören açmış ve Âzaları selâmladıktan sonra bir Reis ile iki kâtibin seçilmesine ve Reisliğe İklil Hebel, Kâtipliklere de Selâhaddin Önen ve Cevat Ökem intihap olunmuşlardır.

Muvakkat Riyaset divanı yerini aldık-tan sonra ruzname maddelerinin müzake-resine başlanılmıştır.

I — İdare Heyeti ve mürakipler 1953 yılı faliyet raporları okunmuş,

II — 1953 Yılı Bilânçosu ile gelir ve gider hesapları okunarak tasdik edilmiştir.

III — Bunun üzerine İdare Heyeti ile Mürakiplerin ibrası heyetin tasvibine arz edilmiş ve Heyetçe de kabul olunmuştur.

IV — Müteakiben yeni İdare Heyeti ile Mürakiplerin gizli reyile intihabına geçilmiş ve reylerin toplanarak tasnifi için, Mu-teber Ünyelioğlu, Hayri Cengiz ve İrfan Ongun'dan müteşekkil üç kişilik bir heyet seçilmiştir.

Yapılan tasnif sonunda teklif edilen namzetler arasından,

1 — Fethi Aktan, 2 — Lütfi Dorman, 3 — Nusret Uzgören, 4 — Hikmet Keyman, 5 — Sungur Babaoğlu, 6 — İklil Hebel, 7 — Mithat Akdora, 8 — Cevat Girin, 9 — Naci Korkmaz, 10 — Güzin Biren. Rey aldıklarından rey adedi sırasıyla en fazla rey alan ilk yedisi aslı azalıklara (1 — Fethi Aktan, 2 — Lütfi Dorman, 3 — Nusret Uzgören, 4 — Hikmet Keyman, 5 — Sungur Babaoğlu, 6 — İklil Hebel, 7 — Mithat Akdora) ve üçüde yedek azalıklara (1 — Cevat Girin, 2 — Naci Korkmaz, 3 — Güzin Biren) seçilmişlerdir.

Yine aşağıda isimleri gösterilen namzetler arasından,

1 — Hakkı Aysal, 2 — Nusret Görkey, 3 — Şefik Mutgan, 4 — Müfit Erdemir, 5 — Rifat Ergen; rey aldıklarından, rey adedi sırasıyla en fazla rey alan ilk üçü aslı Mürakiplere (1 — Hakkı Aysal, 2 — Nusret Görkey, 3 — Şefik Mutgan) ve ikisi de yedek mürakipliklere (1 — Müfit Erdemir, 2 — Rifat Ergen) seçilmişlerdir.

V — Ana nizamnamenin 16 ıncı maddesinin tadilinin diğer dileklerle nazarı itibare alınarak favkâlade Umumî Heyet iç-

timanda müzakere edilmek üzere talikine karar verildi.

VI — Bundan sonra âzaların dilekleri dinlenilmiş ve sırasıyle;

1 — Cemiyetin kurulmasında büyük gayret ve hizmette bulunan Kemal Karadenizli'ye bir teşekkür mektubu yazılması teklif edilmiş ve Heyetçe kabul olunmuştur.

2 — Cemiyetin bir lokal binasına sahip olması hususunda Bankalardan mali yardımlar sağlanması üzerinde, yine İdare Heyetinin ehemmiyetle durmasına karar verildi.

3 — Cemiyet Âzalarına sosyal yardımlarda bulunulmasını berayı temin, muhtelif bankalarda kurulmuş olan içtimai yardım teşekküllerinin bir federasyon halinde birleştirilmesi temennisiyle;

4 — Yeni lokal temin olduğu takdirde bankacılık mevzuunda meslekî kurslar açılması temennisinin,

5 — Yeni İdare Heyeti tarafından ele alınarak üzerinde çalışılmasına ittifakla karar verildi.

6 — İstanbul Şubesinden gelen müessilin mezkûr Şube Âzalarının dilekleri olarak Heyete arzettiği hususat meyanında ;

a) Âza kabulü işinin bir az daha genişletilerek «Misafir Âza» sıfatıyla Ecnebi Banka mensuplarının da kabulü şayanı temennidir. Bu suretle maddî yardım imkânlarının artması sağlanmış olacaktır.

b) Müesseseleri de yardımcı veya hâmi Aza olarak kaydetmek ve bu suretle mali yardımlar temin eylemek.

c) Cemiyete intisap edeceklerden «Meslekî» kaydının kaldırılması suretiyle Cemiyete yardım ve faydası dokunacak kimselerin «Fahri ve Hamî Âza» olarak kaydedilmeleri,

d) Bankacılık mevzuunda meslekî kurslar açılması için program etüdlerine başlanılmış olup bu hususta elde edilecek neticelerden merkezin muntazaman haberdar edileceğini,

e) Cemiyet Âzalarının mübrem ihtiyaçlarını tahfif edebilmek maksadiyle bir

yardım sandığı kurulması üzerinde çalışılmakta olduğu,

f) Ana nizamnamenin 7 inci maddesindeki «Umumî Heyetini içtima nisabı, merkez aslı âzasının dörtte biridir.» hükmünün «Merkez aslı azasının yüzde onudur.» şeklinde tadili,

g) Yaz tatillerinde Cemiyet Âzalarının grup halinde seyahat veya istirahatlerini temin maksadiyle, Bankaların kârlarından veya umumî masraflarından Sosyal yardım olarak ayıracakları paralar ile bir «Fon» tesis ederek, bunun toplu ve otomatik bir memba şekline ifraı, temennisinde bulunmuştur.

İstanbul Şubesi müessilinin, Heyetin teşekküle karşılyacağı esaslı bir etüd eseri olan beyanatı, alâka ile dinlendi ve bu hususun nazarı itibare alınması yeni İdare Heyetinden temenni olundu.

VII — Şubelerden Merkeze gelinerek ve merkezden Şubelere gidilerek «Meslekî konferanslar» verilmesi temennisi Heyetçe de tasvip olundu.

VIII — 30 sene bilfiil bankacılık mesleğinde çalışmış bir arkadaş ayrıldığı zaman kendisine bir yardımda bulunulması temennisinin, yardım Sandığı mevzuu ile birlikte ele alınması,

IX — Muhterem Cumhur Reisi ile B. M. M Reisi ve Başvekile şükran ve hürmet telgrafları çekilmesi teklifi heyet tarafundan alkışlanarak ittifakla kabul edildi.

Ruznamede konuşulacak başka mevzular bulunmadığından, yeni İdare Heyetine Muvaffakiyet temennileri ile toplantıya nihayet verildi.

Reis Kâtip Kâtip
İklil Hebel Cevat Ökem Selâhaddin Önen

Kongre Başkanlığınca Sayın Cumhur Reisi Celâl Bayar'a çekilen telgrafa gelen cevap :

İklil Hebel
Türkiye Bankacılar Cemiyeti Kongre Başkanı — Ankara

Telgrafınız Reisi Cumhurbaşkânımıza arz edildi. Teşekkürlerini saygılarımla iletirim.

Umumî Kâtip
Nurullah İhsan Tolun

B. M. M. Reisi Refik Koraltan'ın cevabı :

Sayın Bay İktil Hebel

Türkiye Bankacılar Cemiyeti Kongre
Başkanı — Ankara

Genel Kurulun hakkımda izhar ettiği samimi hissiyata teşekkür eder hepinize ayrı, ayrı sevgilerimi sunar, hayırlı teşebbüsünüzde başarılar ve saadetler dilerim.

**B. M. M. Reisi
Refik Koraltan**

Türkiye Bankacılar Cemiyeti Seyhan Şubesinin 28/4/1954 ve 52 sayılı faaliyet raporundan bir parça :

«Ezcümle, bütün bankaların ve Bankacıların faaliyetimizle alâkalanmaları sağlanmış ve eskiden 69 üyesi bulunan cemiyetimizin üye adedi bugün 137 ye yükselmiş bulunmaktadır.

Üyelerimizin kalkınması ve kültürel sahalarında faydalanması mevzularından şimdilik ele aldığımız lisan kursları başarılı safhalara girmiş bulunmaktadır. Haftada iki gün ve ücretsiz olmak üzere tertiplediğimiz Fransızca kursuna 45 üyemiz katılmıştır.

Civar kazalardaki 11 bankanın Cemiyetimizle ilgilenmesini temin için teşebbüsler yapılmış ve bazılarından müsbet cevap alınarak üye kaydı yapılmıştır.

Üyelerimizin arasındaki manevi bağıllığı arttırmak ve gayet Cüz'î masrafla iyi eğlenmelerini temin etmek maksadı ile tertip ettiğimiz geziler çok rağbet görmekte ve arzu edilen neticeyi vermektedir.»

Cemiyet Ankara Merkezi tarafından 28/4/1954 tarihinde Turistik Otelde tertip olunan ilk tanışma kokteyli büyük bir rağbet görmüş ve çok neş'eli geçmiştir. Bu Kokteyl bilhassa birbirini henüz tanımayan bir çok bankacıların orada tanışmasını ve kaynaşmasını sağlaması bakımından çok faydalı olmuştur.

Kayseri, Sivas, İzmir ve Eskişehir Şubelerinin açılmasına ve üç Şubenin kuruluşu için Başvekâlet Umumî Murakabe hey'etinden Kemal Karadenizli'ye selâhiyet verilmesine; Eskişehir Şubesinin kuruluşu içinde, Eskişehir Pancar Kooperatifleri Bankası Merkez Müdürü Behiç İzgi ile Muhasebe şefi Nejat Turhanoglu'na selâhiyet verilmesine Merkez İdare Hey'etine karar alınmıştır. Memnuniyetle haber aldığımız göre, henüz alınan bu karar üzerine Cemiyetin Sivas Şubesi Kemâl Karadenizli tarafından 1/6/1954 tarihinde açılmış ve faaliyete geçmiştir bile. Dergimiz; bu Şube kurucularını tebrik eder ve başarılı hizmetler temenni eder.

Sivas Şubesi İdare Hey'eti ve Mürakiplerine seçilen kıymetli Bankacılarımızla üye kaydolunanların isimlerini eski üyelere tanıtmak maksadiyle buraya dercediyoruz.

TÜRKİYE BANKACILAR CEMİYETİ SIVAS ŞUBESİ İDARE HEYETİ

<u>İş bölümü</u>	<u>Adı ve soyadı</u>	<u>Vazifesi</u>
Reis	Cavit Özgür	Emlâk ve Kredi Bankası Müdürü
Reis Vekili	Hicabettin Kurtulan	Halk Bankası Muhasebecisi
Umumî Kâtip	Nazmî Şenkök	T. C. Ziraat Bankası Şefi
Muhasip	Nahlit Anel	T. C. Ziraat Bankası Muhasebecisi
Faal Âza	Hikmet Tüzün	Emlâk Kredi Bankası Şefi
Faal Âza	Ahmet Üstüneş	İş Bankası Memuru
Faal Âza	Necmettin Cansever	T. C. Ziraat Bankası Memuru
YEDEK Azalar	Sadık Öy	T. C. Ziraat Bankası Muhasebeci Mv.
	Abdurrahman Toksu	T. C. Ziraat Bankası Memuru
	Haml Aksoy	Emlâk Kredi Bankası Memuru
MURAKİPLAR	Rifat Dinçer	Halk Bankası Müdürü
	Haml Sürücüoğlu	İş Bankası Müdürü
	Naci Erenoğlu	T. C. Ziraat Bankası Şefi
YEDEKLERİ	Saadettin Ulutürk	T. C. Ziraat Bankası Memuru
	Yunus Atalay	İş Bankası Memuru
	Nejat Emiroğlu	Emlâk ve Kredi Bankası Memuru

AZALARI

No.	Adı ve soyadı	Vazifeleri
1	Kemal Nahit Anel	T. C. Ziraat Bankası Muhasebecisi
2	Nejat Sadık Öy	> > > > Muhasebeci Muavini
3	Naci Erenoğlu	> > > > Ziraat Krediler Şefi
4	Necmettin Cansever	> > > > Memuru
5	Saadettin Ulutürk	> > > > Vezneci
6	Reşat Kırtıloğlu	> > > > Vezneci
7	Nazmi Şenkök	> > > > Gişe Şefi
8	Tahsîn Gülen	> > > > Geçici Memur
9	Nejat Erten	> > > > Geçici Memur
10	Kemal Ozan	> > > > Memur Adayı
11	Necati Gök	> > > > Memur
12	Necmi Erol	> > > > >
13	Abdurrahman Toksu	> > > > >
14	Nazım Şeren	> > > > > aday
15	İzzet Bölükbaşı	> > > > >
16	Kemal Kaya	> > > > > aday
17	Ahmet Cavit Özgür	T. Emlâk Kredi Bankası Müdürü
18	Hikmet Tüzan	> > > > Şefi
19	Nejat Emiroğlu	> > > > Memuru
20	Hami Aksoy	> > > > Memuru
21	Baha Beler	> > > > Ekspert
22	Zeki Aydın	> > > > Ekspert
23	Salih Keleş	İş Bankası Memuru
24	Hami Sürücüoğlu	İş Bankası Müdürü
25	Hasan Keyvanoğlu	> > Muhasebecisi
26	Zühtü Urfa	> > Şefi
27	Ahmet Üstüner	> > Veznedar
28	Nuri İdekurt	> > Memur
29	Yunus Atalar	> > >
30	Enver Özalkan	> > >
31	Hatice Toriz	> > >
32	Müzeyyen Çini	> > >
33	Rıfat Dinçer	Halk Bankası Müdürü
34	Hicabettin Kurtulan	> > Muhasebecisi
35	Edip İmeryüz	> > Memur
36	Rauf Ersan	> > Memur
37	C. Salih Levent	> > Vezneci
38	İbrahim Deniz	> > Mutemet

Cemiyetin İstanbul Şubesi ilk yıllık âdi Umumi Hey'et toplantısını 20/3/1954 tarihinde Ticaret Odası Salonlarında yapmıştır.

Seyhan Şubesi Yıllık âdi Umumi Hey'-et toplantısını 25/3/1954 tarihinde yapmıştır.

Merkez Âza adedi; Dergimizin bu sa-

yısı makineye verildiği tarihte beşyüz'e ulaşmıştır.

Yurdun her tarafındaki Bankacılar Cemiyete kaydolanmak için müracaatlar yapıldığını ve bu müracaatların gün geçtikçe arttığını memnuniyetle öğrenilmiştir. Bugünkü durum; henüz iki yaşma basmış bulunan bu genç cemiyetin münevver ve

kıymetli Bankacılarımızın çalışmalarıyla yakında örnek bir cemiyet haline geleceğini, ve gayelerine ulaşacağını ummaktayız.

Teşkilâtlanma ve İdarî işleri Merkez İdare Hey'etini fazlaca meşgul ettiğinden lokal mevzuu henüz halledilmemiştir.

Bununla beraber; İdare Hey'eti bu mevzuuda bir tarafa bırakmış değildir. Şehrin münasip bir yerinde meslek ve Cemiyetin şerefine mütenasip bir lokal sağlanması konusunu ön plâna almış bulunmaktadır. Millî Bankalarımızın yakın ve

cidi alâkalarıyla bu ihtiyacın pek yakında ve en iyi bir şekilde karşılanacağına da inanıyoruz. şimdilik Dergimiz Cemiyetin diğer şubelerininde; İstanbul ve Seyhan Şubelerinin örnek çalışmalarına ayak uydurmalarını ve henüz âza yazılmayan bankacıların da bir an önce yazılmalarını bir meslekdaş sıfatıyla ve bütün samimiyetle temenni eder bundan evvelki sayımızda da söylediğimiz gibi; Cemiyet, ancak bankacılarımızın alâkaları ile iş görebilecek ve inkişaf edecektir.

Muhterem Meslekdaş ;

Mesleğinde daha kuvvetli ve memlekete daha faydalı bir uzuv olmak için Cemiyetimize âza ol ve âza temin etmeğe çalış.

Talepname ve Nizamnamemizi BANKANIZDAKİ mümessil arkadaşından temin edebilirsiniz.

Cemiyetin Gayesi

- a) Bankacılar arasında manevî ve maddî dayanışmayı arttırmak,
- b) Bankacılı kmesleğinin memlekette gelişmesine yardım etmek,
- c) Bankacıların meslekî bilgilerini arttırmak,
- d) Bankacılık Enstitüsü kurulmasına çalışmak,
- e) Memleket içinde ve dışında Bankacılık hareketlerini takip etmek ve âzalarına bildirmektir,
- f) Cemiyet siyasetle uğraşmaz.

KABUL ŞARTLARI

Cemiyetin gaye ve maksadını benimsemiş olduğunu bildiren, Cemiyetler Kanununda yazılı şartları haiz olan, Bankalarda vazife almış her Türk Vatandaşı âsil âza kaydedilebilir.

Türkiye Bankacılar Cemiyeti

Emniyet Sandığı

Tasarruf Hesapları 1954 Yılı İkramiye Plânı

★ 10 ADET :

Otomobilli ve Garajlı VILLA

Mobilyalı EV

Apartman Daireleri

★ Bir kişiye 1000 Altın, ayrıca 250 Altın

★ (70.000) liralık para ikramiyeleri

Her ay bir çekiliş

Her (150) liraya bir kur'a

(Vadeli ve vadesiz bütün hesaplar)

AYRICA

- (Öğrenci) ikramiyeleri.
- (Küçük tasarrufu ve devamlı biriktirmeyi teşvik) ikramiyesi.

G Ü V E N

T Ü R K A N O N İ M

S İ G O R T A S O S Y E T E S İ

Türkiye'nin en büyük Sigorta Şirketidir.

Sümerbank ve T. Emlâk Kredi Bankası Kurumu'dur.

YANGIN - NAKLİYAT - HAYAT - KAZA

Sermaye ve İhtiyatları : TL. 13.030.440,45

Muamele Merkezi : İSTANBUL

Adres : Sümerbank binası GALATA, Telefon : 44610

Denizcilik Bankası

BU YIL İÇİNDE

500.000 lira

ikramiye dağıtıyor

Her ay Emirgân'da bir ev

Lüks gemilerle Avrupa seyyahatleri

Yüzen köşkler

Her on beş günde bir çekiliş.

DENİZCİLİK BANKASI BANKANIZDIR

**HALKIN, ESNAFIN, SANATKÂRLARIN ve KOOPERATİFÇİLERİN
ÖZ BANKASI**

ANKARA HALK SANDIĞI

T. A. Ş.

Sermayesi : 1.000.000

İhtiyatları ve Karşılıkları : 689.856

**İKRAMİYELERİNDE İSABET NİSBETİ EN YÜKSEK BANKADIR
ÇÜNKÜ ÇEKİLİŞLERİ YALNIZ**

A N K A R A 'ya mahsustur

(BEYPAZARI Ajansımız dahildir)

Yalnız 50 lira yatırmak suretiyle yüzlerce
altın ve binlerce lira kazanabilirsiniz.

Her Mevsimde bir Keşide

D i k k a t : Modern kiralık kasalarımızı mutlaka görünüz. Ayda seksen kuruşa bir kasa. Altınlarınızı, kıymetli eşyalarınızı mühim evrakınızı her tehlikeden korur.

Kasalarımız ucuzluk, kolaylık ve emniyet vasıflarını camidir. Her gün saat 9 dan 18 e kadar emrinizde ve anahtarını cebinizdedir.

TELEFONLAR : 11611 Müdürlük
17214 Mevduat
14263 Muhasebe, istihbarat, hukuk
servisleri
13605 Muamelât.

T. C. Merkez Bankası Vaziyeti

AKTİF	27/3/1954	1/5/1954	5/6/1954
Altın	401.920.897	402.079.379	402.079.379
Döviz Borçluları	192.328.727	201.438.182	217.159.777
Ufaklık Para	4.218.996	4.139.434	3.572.146
Dahildeki Muhabirler	272.498	242.230	280.344
Senetler Cüzdanı	1.990.276.628	2.020.356.804	2.057.971.464
Tahviller Cüzdanı	25.236.610	25.206.457	27.011.456
Avanslar	78.968.698	114.809.157	125.303.458
Hissedarlar	4.500.000	4.500.000	4.500.000
Muhtelif	90.162.357	115.450.442	92.514.848
PASİF			
Sermaye	15.000.000	15.000.000	15.000.000
İhtiyat Akçesi	45.153.024	48.198.674	48.198.674
Tedavüldeki Banknotlar	1.411.988.093	1.454.062.159	1.501.975.091
Mevduat	332.859.856	342.582.817	304.724.698
Altın Alacakları	153.688.626	153.847.108	153.847.108
Döviz Alacaklıları	438.873.529	473.853.967	490.714.776
Muhtelif	390.322.283	400.677.360	415.932.525
Toplam	2.787.885.411	2.888.222.085	2.930.392.872

26 Şubat 1951 tarihinden itibaren iskonto haddi % 3, altın üzerine avans % 2,5.

Çukurova Pamuk Tarım satış Kooperatifleri Birliği

A D A N A

Tesis Tarihi: 1940

Kapitali	: 4.000.000	Sicilli Ticaret	: 1073
Yedek akçe	: 1.500.000	İhracat Ruh. No.	: 1885
Ortak adedi	: 5.783	İstigal mevzuu	:
Telgraf adresi	: Çukobirlik-Adana	Pamuk, Susam, Yerfıstığı, Çeltik	(Pirinç).
Telefon	:	Birliğe bağlı kooperatifler	:
Umum Müd.	: 2740	Adana, Ceyhan, Tarsus, Yenice,	Osmaniye, Maraş.
Muhasebe Müd.	: 2881		
Santral	: 2837		
Posta kutusu	: 3		
Kod.	: Bentley's Complete Phrase		

Tesisler:
(Yenice Sawgin Çırcır ve Prese Fab.)
(Ceyhan Sawgin Çırcır ve Prese Fab.)
Adana pamuk müessesesi
Mersin Nebatî Yağ ve Sabun Fab.

İLLER BANKASI

Sermayesi : 300.000.000 T.L.

İl Özel İdareleri, Belediyeler ve Köylerin
Harita, İmâr Plânlarıyla Su, Elektrik
ve Yapı, Proje, İnşa ve Tesisleri

BANKA VE KREDİ

MUAMELE VE HİZMETLERİ

EN MÜSAİT ŞARTLARLA YAPILIR

VE

MEVDUAT HESAPLARI

AÇILIR

Halk Bankası T. A. Ş.

Sermaye ve İhtiyatları : 10.798.812.—

ŞUBELERİ

ADANA
ANTAKYA
AYDIN
BALIKESİR
BURDUR
BURSA
ÇORUM
DENİZLİ
ERZURUM
ESKİŞEHİR
GAZİANTEP
ISPARTA

İZMİR
KASTAMONU
KAYSERİ
KIRŞEHİR
MALATYA
MARŞ
MERZİFON
NEVŞEHİR
NİĞDE
SİVAS
TOKAT
UŞAK
YOZGAT

SANDIKLARI

ANKARA

Sermaye ve
İhtiyatları : 1.689.856.—
Ajansı : Beypazarı

İSTANBUL

Sermaye ve
İhtiyatları : 3.225.261.—
Ajansı : Çarşıçı

ANADOLU

ANONİM TÜRK SİGORTA ŞİRKETİ

Türkiye'nin en eski ve en büyük Sigorta Şirketidir

Sermayesi : 1.500.000 T. L.

(Tamamen ödenmiş)

Muamelât Merkezi : İstanbul, Galata Karamustafapaşa cad. (Eski Yolcu Salonu karşısı) Anadolu Sigorta Hanı.

Telgraf adresi : İmtiyaz — İstanbul.

Telefon (Santral) : 244659 - 44653/2/1 - 47550/8/9

H A Y A T

Y A N G I N

N A K L İ Y A T

K A Z A

Sigortalarınız için en müsait şartları « ANADOLU » da bulabilirsiniz
Türkiye İş Bankası ve T. C. Ziraat Bankası Şube ve Ajansları Şirketin
Acenteleridir.

Etibank, İş ve T. Ticaret Bankalarıle Milli Reasürans Şirketinin Kurduğu

Ankara Sigorta Şirketi

Şahsi ve Milli Varlıkların Bekçisidir

Sermaye ve İhtiyatları : 5.000.000 T.L.

Merkezi : GALATA — Bankalar Caddesi No. 80

ANKARA SİGORTA HANI

TELEFON : Müdür 42664

Santral 47580

47589

Telgraf - A N T A S

İ S T A N B U L

SÜMERBANK

SERMAYESİ : 200.000.000 Türk Lirası

Vadeli, vadesiz küçük cari hesaplar için yılda

16 ÇEKİLİŞ

Apartman katları ve daireleri, müstakil evler, otomobiller,
2000 altın ve her keşidede çeşitli para ikramiyeleri.

Ayrıca vadeli ve 6 ay çekilmeyen vadesiz mevduat sahiplerine
yünlü (halı hariç) ve pamuklu satışlarında tenzilat

Şartları gişelerimizden öğreniniz.

HER 150 LİRA İÇİN BİR KUR'A NUMARASI

Umum Müdürlüğü : Ankara, Merkez Müdürlüğü : Ankara, Şubeleri : Adana, Balıkesir, İstanbul, İzmir, Kayseri, Ajansları : Bahçekapı, Beyoğlu (İstanbul). Bürosu : Iskenderun.

SÜMERBANK'ın Müesseseleri:

- Sümerbank Alım ve Satım Müessesesi — İstanbul.
- Sümerbank Ateş Tuğlası Sanayii Müessesesi — Filyos
- Sümerbank Bakırköy Pamuklu Sanayii Müessesesi — İstanbul
- Sümerbank Bursa Merinos ve Hereke Yünlü ve Halı Dokuma Sanayii Müessesesi — Bursa.
- Sümerbank Çimento Sanayii Müessesesi — Sivas.
- Sümerbank Defterdar Yünlü Sanayii Müessesesi — Defterdar/İstanbul
- Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi — Beykoz/İstanbul
- Sümerbank Ereğli Pamuklu Sanayii Müessesesi — Ereğli/Konya
- Sümerbank İzmir Basma Sanayii Müessesesi — İzmir
- Sümerbank Kayseri Pamuklu Sanayii Müessesesi — Kayseri
- Sümerbank Kendir Sanayii Müessesesi — Taşköprü
- Sümerbank Malatya Pamuklu Sanayii Müessesesi — Malatya
- Sümerbank Nazilli Basma Sanayii Müessesesi — Nazilli
- Sümerbank Pamuk Satınalma ve Çırçır Fabrikalar Müessesesi - Adana
- Sümerbank Sellüloz Sanayii Müessesesi — İzmit
- Sümerbank Sunğipek ve Viskoz Mamulleri Sanayii Müessesesi - Gemlik
- Türkiye Demir ve Çelik Fabrikaları Müessesesi — Karabük

SÜMERBANK'ın Teşebbüsü :

- Küahya Keramik Fabrikası

Alım ve Satım Müessesesinin toptan ve perakende mağazaları :

Adana, Amasya, Ankara, Burdur, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Es-
kişehir, Gaziantep, İstanbul (Bahçekapı ve Beyoğlu), İzmir, Kars, Konya,
Kayseri, Malatya, Nazilli, Samsun, Sivas, Trabzon, Zonguldak.

HER TÜRLÜ HAŞERE ve ZARARLILARA KARŞI

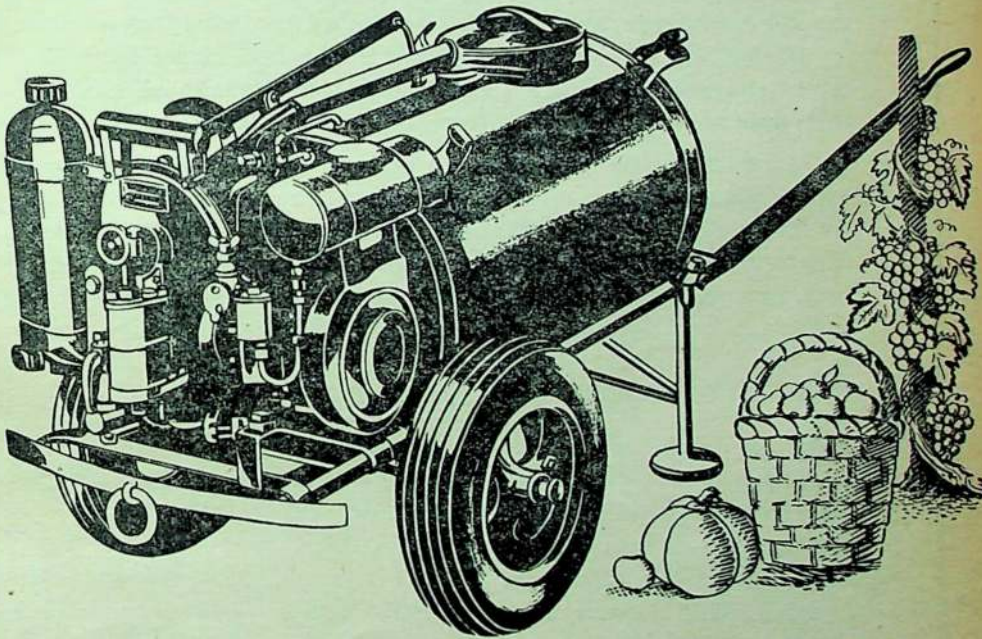
VERMOREL

Mücadele Aletleri kullanınız!

KULLANIŞLI

UCUZ

BOL YEDEK

TÜRKİYE ZİRAİ DONATIM KURUMU

Sermayesi: 50.000.000 TL.

Yurdumuzun 141 yerinde çiftçimizin hizmetindedir!

Paranızı atıl bırakmayın. Bankaya yatırınız.

SİZİN MALINIZ OLDUĞU KADAR AYNI ZAMANDA MİLLİ BİR
SERVET OLAN EMTİANIN EMNİYETLE MUHAFAZASINI,
BAKILMASINI, İSTİYORSANIZ

Umumî Mağazalar Türk Anonim Şirketine Müracaat ediniz.

Temiz ve muntazam depolar ... İyi bakım ... Normal tarife ...

Emtia karşılığında Umumî Mağazalarca verilecek Resepise - Varant senedile malınızın yer değiştirmeden el değiştirmesini, terhinini ve Bankalardan kredi temini sağlayabilirsiniz -

Umumî Mağazalar İthalât ve ıfıracatta ödenmesi icabeden Liman, Gümrük resimleriyle nakliye ve sair hizmetlerin masraflarını finanse eder.

Umumî Mağazalara Resepise - Varant senedile tevdi olunan emtia, Ticaret Kanununun 809 uncu maddesindeki kayıtlar dahilinde olmak üzere; haciz muamelesine karşı mezkûr kanunun emniyeti altındadır.

Umumî Mağazaların muhafazasına bırakılan emtiannın bozulmaması ve çürümemesi için gereken bütün tedbirler alınır ... Bu mallar işlenir ... Paketlenir ... Ambalâjlanır ... Nümune alınır, karşılığında musaddak nümune şahadetnamesi verilir ... Ekspertizi yapılır ... Gümrüklenir ... Sevk edilir ... Satışına tavassut olunur ... Emtia makbuzu ile depolanan emtia karşılığında da Bankalarla rehin muamelesi yapılabilmektedir.

MÜRACAAT YERLERİ :

T E L E F O N

Ankara'da Koçak Han	12735
İstanbul'da 4 üncü Vakıf Han	24029 - 22827
İzmir'de Konak mevkiinde	4142
Mersin'de Tarsus yolu üzerinde	1260 - 1081
Samsun'da İskele caddesi	177
İskenderun'da 5 Temmuz caddesi	425 - 349

Ödemelerinizde çek kullanmağı adet ediniz.

Arzularınızın tahakkukunu
tesadüfe
bırakmayınız

İHAP
HURSESİ
MİTANBU

Gayeli tasarrut
yoluyla
yuvanıza muhakkak
kavuşursunuz

EMLÂK
BANKASI YAPI TASARRUFU

Bu hem sizin hem memleketin menfaatinedir.

BU YILIN

İKRAMİYE PLÂNI

BİR
BUÇUK
MİLYON
LİRA

SİZİN
DE
TASARRUF
HESABINIZ

VAR MI ???

T. C. ZİRAAT BANKASI